

**Mataró: de Mancos
a Djembereng.**

**Paisatges sonors i
relats de vida de la
ciutat**

/06 Presentació

Xesco Gomar Martín

/08 Les sonoritats del paisatge

Anna Capella

/10 Mataró: de Mancos a Djembereng

Ferran Cuadras

/12 Mataró, simfonia d'una ciutat

Sàgar Malé

/19 Pròleg als relats de vida**/21 Relats de vida**

Per Sàgar Malé a partir d'entrevistes de
Kilian Estrada, Sàgar Malé i Maria Salicrú-Maltas

/22 Silvia Llanto**/32 Ramon Salicrú****/40 Moussa Sagna****/46 Joan Ferrer i Joaquina Gallarín****/54 Montse Álvarez****/64 Germana Carmel****/68 Soraya El Farhi amb el grup de música
de bodes marroquines Ferka de Salam****/76 Júlia Verdaguer****/82 Mickey de los Reyes amb la banda
de músics dels Gegants de La Llàntia****/90 Pepi López i Carlos Delgado****/100 Joan Rovira****/108 Família Jarju-Rubí****/120 Bintou Jarju**

Presentació

Xesco Gomar Martín

Regidor de Serveis, Sostenibilitat i Transició Ecològica i Cultura

Pocs projectes documentals i expositius com el de “Mataró: de Mancos a Djembereng. Paisatge sonor d’una ciutat” poden oferir-nos un retrat de la nostra ciutat amb tants matisos, enfocaments i elements de reflexió. En una exposició poc freqüent, sense objectes ni imatges, el Museu de Mataró va proposar a l’Associació de Creació Documental Mapasonor dur a terme aquest projecte tant especial i tant de ciutat que, en definitiva, consisteix en una experiència, gairebé única de descoberta sonora de l’espai urbà.

Com sona el paisatge que ens envolta? Quins sons, sorolls i veus formen part del nostre dia a dia? Què ens poden dir aquests sons? En temps de pandèmia i de confinament, es va fer més que evident el canvi en la sonori-

tat dels carrers i places de la ciutat. I és arran d’aquesta experiència viscuda recentment, que aquestes preguntes prenen encara més significació. Aquest projecte posa en valor aquests sons que habitualment ens passen per alt, però que formen part de la nostra quotidianitat i de la nostra identitat.

Al llarg dels darrers anys, Mapasonor ha treballat de forma ingent i incansable enregistrant múltiples sons de la ciutat, tant naturals com derivats de la mobilitat i del treball, i també de les manifestacions culturals i festives que hi tenen lloc. Aquests enregistraments han estat seleccionats i editats per crear un paisatge sonor, una composició musical que durant gairebé dues hores ens ofereix l’oportunitat de fer un viatge de gran

sensibilitat per la realitat social i cultural mataronina.

En aquest projecte coral, en el qual han participat múltiples persones, entitats i col·lectius, hi han tingut un gran protagonisme més d’una vintena de testimonis, els quals han accedit a ser entrevistats per explicar-nos amb veu pròpia els seus relats de vida. Són històries que ens parlen de migració, de diversitat, d’identitat, de lluita, de tradició i de cultura. Totes aquestes veus es recullen en aquest llibre amb el propòsit de fer de les històries personals, memòria col·lectiva.

Els sons i les veus estan acompanyats per les dades, indicadors i mapes que es recullen a la publicació “Mataró en xifres”. Aquest document mostra les principals dades sò-

cioeconòmiques de la ciutat i ofereix un retrat força exhaustiu del Mataró de l’any 2019. La seva lectura permet aprofundir en el coneixement de la ciutat i contextualitzar així l’experiència sensitiva de l’escolta del paisatge sonor.

Volem agrair a totes les persones que han col·laborat en aquest projecte la seva gran implicació, i donar-vos les gràcies també a vosaltres, lectors, per participar-hi.

Les sonoritats del paisatge

Anna Capella

Directora del Museu de Mataró

El paisatge s'ha relacionat tradicionalment amb el sentit de la vista. Però el sentit de l'oïda, pot arribar a ser tant o més determinant que la mirada a l'hora de reconèixer i percebre el nostre entorn. A la sonoritat de la natura, que varia en funció del clima, la fauna i la geografia d'un territori, s'hi suma la sonoritat humana, de l'entorn urbà que habitem, de les activitats que desenvolupem i de com ens expressem i ens relacionem.

Aquests sons, tant naturals com culturals, són un patrimoni immaterial d'una gran riquesa i complexitat. La suma de veus, músiques i sorolls dels nostres pobles i ciutats configura un retrat sonor específic de la realitat social, econòmica i cultural en la qual es produeix. En constant evolució i transformació, la sonoritat del lloc on vivim forma part de la nostra identitat i és una dimensió essencial del nostre paisatge, el qual, també ens caracteritza.

La ciutat de Mataró es desplega des de la Serralada Litoral fins a arribar a la franja costanera mediterrània i limita, a banda i banda, amb les rieres d'Argentona i de Mata. Amb una població de més de 128.000 habitants, la

capital del Maresme és la vuitena ciutat més poblada de Catalunya. La seva població, d'una gran diversitat, és plural en experiències vitals i rica en expressions culturals.

«Mataró: de Mancos a Djembereng. Paisatge sonor d'una ciutat», concebut com un projecte de recerca, planteja una experiència de descoberta sonora de la nostra ciutat. Sorgeix de la voluntat d'explorar el patrimoni sonor mataroní i d'aproximar-nos a la diversitat que escoltem i compartim. Una diversitat cultural, social, religiosa i identitària, que s'exerceix a l'escola, al mercat, al bus, a la biblioteca o al tren. Una diversitat de modes de viure i d'històries personals que volem compartir i fer presents al museu de la ciutat.

Al llarg dels darrers cinc anys, mitjançant el treball de camp i la pràctica de l'escolta activa, els membres de l'Associació de creació documental Mapasonor, han realitzat enregistraments de l'entorn sonor mataroní, en base a criteris etnomusicològics i antropològics. Els sons enregistrats han estat seleccionats i editats per a crear una composició sonora, que segueix els

principis de la disciplina del paisatge sonor. Els sorolls ambientals, els sons d'esdeveniments quotidians i festius, la veu dels relats personals, juntament amb el context de dades demogràfiques i socioeconòmiques recollides al document «Mataró en xifres», s'entrellacen i entren en diàleg per a crear un retrat sonor col·lectiu de la ciutat de Mataró i de la pluralitat i diversitat de la societat que la forma i l'habita. Com els agrada a Mapasonor definir-lo: un retrat concebut com una simfonia de la ciutat.

En temps de confinament per la crisi sanitària de la COVID-19, el nostre paisatge sonor es va transformar sobtadament. Els sons del dia a dia van mutar de forma molt significativa. El soroll del trànsit deixava lloc al so dels ocells o del vent. La remor de la gent als carrers i a les places va desaparèixer. Els sons es van traslladar a l'interior de les cases i als seus balcons. Aquesta situació tan extraordinària, ens ha evidenciat com l'univers acústic que habitem habitualment ens passa desapercebut i que, quan aquest canvia, prenem consciència de com n'estàvem de familiaritzats i de com formava part

de la identitat del lloc on vivim i de nosaltres mateixos. Sense voler-ho, «Mataró: de Mancos a Djembereng. Paisatge sonor d'ua ciutat» ens obsequia amb una polifònica imatge sonora i textual d'un passat molt recent que encara no és del tot, el nostre nou present.

Amb la voluntat de no ser considerat un projecte tancat, Mapasonor ha impulsat una iniciativa per a la creació d'un banc de sons de la ciutat de Mataró. Totes aquelles persones que vulguin contribuir al projecte poden fer servir el seu dispositiu mòbil com a gravadora i enviar els enregistraments per WhatsApp al telèfon 625 151 737. També amb els Serveis educatius del museu i la col·laboració de Teleduca i Magma Cultura s'ha ideat un recurs didàctic específic que es pugui mantenir i oferir de forma continuada als centres d'ensenyament o de formació no reglada, més enllà del marc físic i temporal de l'exposició. Perquè «Mataró: de Mancos a Djembereng. Paisatge sonor d'una ciutat», ja s'ha constituït com un element essencial per conèixer i difondre el nostre patrimoni immaterial.

Mataró: de Mancos a Djembereng

Ferran Cuadras

Director de la distribuïdora d'art sonor Arsonal

En aquest temps en què la idea de proximitat sembla tan estesa i lloada, he cregut oportú adherir-me a la seva invocació a l'hora de referir-me a l'exposició que ens ocupa.

Amb *Mataró: de Mancos a Djembereng*, el grup Mapasonor suggereix l'escolta com un bé primordial. Senzillament això: en Kilian Estrada, en Sàgar Malé i la Maria Salicrú-Maltas ens volen ben desperts i atents, amatents a l'experiència del so, a allò que és incessant, a allò que ens és tan propi. Perquè el so és font de coneixement i tret identitari. La dimensió acústica del nostre entorn, el que fem o contribuïm a fer-hi, ens revela tot d'informació de nosaltres mateixos. Constitueix una mena de mirall on es reflecteix la idiosincràsia d'una comunitat, on es poden descobrir tant les bondats com els desencerts de la vida que anem donant-nos.

Des que a principis dels anys setanta del segle passat el canadenc R. Murray Schafer amb el seu World Soundscape Project iniciés els estudis sobre el paisatge sonor, l'interès per explorar els sons de l'entorn ha anat creixent arreu. Un exemple ben clar n'és l'activitat que està duent a terme Mapasonor. L'exploració sonora, tot sovint lligada a aspectes de la vida social en diversos indrets, ha estat i segueix essent una de les seves principals inquietuds. No en va Mataró: de Mancos a Djembereng, la nova proposta creativa del grup, és fruit d'una veritable immersió en l'ambient sonor de la capital del Maresme. Immersió durant la qual obtingueren un ampli conjunt d'enregistraments, que ara presenten condensats en una composició de poc més de dues hores de duració. Aquesta romandrà viva,

reproduint-se repetidament, a Can Marfà, tot esperant la nostra assistència, la nostra participació atenta. Hi escoltarem sons ben diversos de la quotidianitat mataronina enregistrats en celebracions al carrer, processons, manifestacions, festes, activitats comercials i actes de folklore musical. Però no només això; aquells sons ambientals que són consubstancials a la vida urbana, que les mataronines i els mataronins perceben continuadament o molt freqüentment per raó de les característiques geogràfiques del municipi, també hi seran òbviament presents. I també tindrem ocasió de comprovar el que els seus habitants contaren al grup: el testimoni oral de persones, joves i grans, que viuen a Mataró fou enregistrat per poder conèixer de primera mà quina és la seva relació amb el seu entorn acústic.

Tot plegat, ofert amb l'afany d'implicar l'oient en l'apreciació de la cultura que li és pròpia i mirar de propiciar així la presa de consciència a propòsit de la preservació d'aquest patrimoni. Constitueix aquesta, doncs, una veritable escolta de proximitat.

Mataró, simfonia d'una ciutat

Sàgar Malé

Creador de Mapasonor

A la pel·lícula documental *Berlín, simfonia d'una ciutat*, del 1927, el director alemany Walter Ruttmann mostra un gran retrat visual de la ciutat, de la seva vida, del seu ritme, de la seva gent, dels seus contrastos i de la seva diversitat. Sense paraules ni diàlegs, només amb imatge.

El projecte *Mataró: de Mancos a Djembereng* està directament inspirat en el fresc de la ciutat d'aquest film, però creat a la inversa del seu referent: mentre que el film mostra la ciutat només amb imatge, la nostra simfonia és un gran documental només amb so i oralitat. Es tracta d'un gran "paisatge sonor" acompanyat de testimonis orals d'una diversitat de persones de la ciutat. No és un simple enregistrament aleatori de sons de la ciutat (al darrere hi ha una recerca sonora amb criteris etnològics o musicològics). Ni tampoc pretén ser un catàleg extensiu que representi la globalitat sonora de Mataró, on tothom ha de ser representat. El resultat és una producció artística adscrita clarament a l'anomenat "paisatge sonor".

MAPASONOR I EL PAISATGE SONOR

Fa 20 anys, Mapasonor ja ens vam aproximar al "paisatge sonor". Va ser quan ens vam constituir com a associació audiovisual de Mataró amb la intenció de treballar des del llenguatge documental. En aquell moment vam crear dos CD: *Mapa Sonor UPF* (2001), un treball coral, tant sonorament com des de les situacions enregistrades, per encàrrec del departament de Ràdio de la Universitat Pompeu Fabra; i *Música dels Talibans* (2002), un segon treball de drets humans i denúncia partint d'enregistraments fets a l'Afganistan, presentat al Festival Zeppelin de Barcelona.

Ara hem realitzat un treball més ambiciós, i hem fet un passeig sonor a través de les vides, dels pobles, de les festes, de les veus de Mataró... Fer-ho des del paisatge sonor, i també, des dels relats de vida. Dues visions interrelacionades i complementàries d'un projecte d'exposició amb el Museu de Mataró.

— Amb el paisatge sonor assumim el repte d'explicar la vida de les persones, la seva diversitat i la dignitat popular només utilitzant el so i sense la imatge, que tant ens caracteritza a Mapasonor. Conscients de ser hereus en conceptes i treball del col·lectiu canadenc *World Soundscape Project*, ho hem fet amb un esperit de recerca, i un extens treball d'enregistrament.

— I amb el relat de vida, com a disciplina científica. És un eix que caracteritza tot el nostre treball, que parla sempre de les persones, des de la seva individualitat, des de la seva lluita existencial, des de la seva col·lectivitat, des de la seva dignificació.

A Mapasonor ens interessa parlar, sobretot, de les persones. I aquest projecte parla d'això, de les persones. Tot prenent Mataró, la ciutat on vivim, com a espai de treball. De fet és el primer projecte en vint anys d'una associació de Mataró en el qual ens centrem, íntegrament, en la nostra ciutat.

PAISATGES SONORS

“De la mateixa manera que una fotografia emmarca un determinat entorn visual que pot ser analitzat detalladament i còmodament, un enregistrament sonor aïlla un entorn acústic i el converteix en un esdeveniment repetible, susceptible de ser examinat”. D'aquesta manera quedava definit als anys setanta el "paisatge sonor" (el *soundscape*), un gènere "musical" que parteix dels enregistraments de sons reals com a material de treball.

Concretament, neix a Vancouver (Canadà), amb el col·lectiu anomenat World Soundscape Project (WSP), fundat per Ray Murray Schafer a la Simon Fraser University. En realitat els seus objectius eren educatius i de recerca, molt centrats en la pol·lució sonora que estava creant una ciutat en canvi accelerat com Vancouver, amb l'objectiu de dissenyar exemples positius de so ambiental en el que anomenaven *The Music of the Environment* (La música del medi ambient). D'aquesta escola es deriven altres experiències posteriors interessants, com "ecologia sonora", dels anys noranta, del World Forum for Acoustic Ecology (WFAE), una actitud ètica i compro-

mesa, vinculada a l'ecologia i a la seva crítica a la destrucció del paisatge de la mà de l'home.

A Mapasonor de seguida ens va interessar que el paisatge sonor no fos només una recerca de la bellesa sonora o de l'ús del so com a música, sinó que es partís d'un posicionament ètic i d'una voluntat de canviar el món. Les nostres produccions compartien la seva filosofia, ja que ens considerem una associació no neutra sinó alineada en la transformació social, política i ambiental i en la nostra voluntat d'incidir-hi.

De totes maneres les seves expressions artístiques anaven més enllà de ser educació, recerca i alternatives ecològiques i exploraven també la bellesa. Per exemple, l'alemanya Hildergard Westerkamp, que pertanyia al World Soundscape Project, va compondre el 2002 *Travel to India* des d'una profunda bellesa compositiva i mostrant-nos que no hi ha res com el so que ens apropiem a aquest país: “Parlo de la proximitat de la quotidianitat, de la bellesa i d'allò sòrdid, de la tecnologia moderna i dels carros de bous. Aquestes són precisament les diferències extremes i les contradiccions que fan que la vida quotidiana de l'Índia tingui una intensitat

que talla l'alè”. El “paisatge sonor” té la mateixa intensitat que una composició musical o una fotografia.

D'altres interessants exemples són la noruega Jana Winderen, centrada en enregistraments de glaciars i sons subaquàtics com a part d'una filosofia de preservació i fins i tot de lluita contra el canvi climàtic. Ella comentava en una entrevista per a *The Wire*: “Som una part del tot que constitueix el planeta, no “a banda” sinó “una part”. Necessitem ser més respectuosos i entendre que altres criatures perceben altres coses. Podem aprendre si ens hi acostem en comptes d'estar tan auto-absorbits”.

Finalment, hi ha també col·lectius de denúncia social com Ultra-Red, que, en treballs sonors com *Structural Adjustments*, critiquen amb so l'especulació immobiliària a Los Angeles. “Ultra-Red llegeix les parets, especialment aquelles condemnades a la demolició: compte amb buròcrates d'administració de la crisi perquè la crisi és el que els dona el poder sota l'aparença del dret”.

Hereus d'una manera o altra de tota aquesta tradició, a Mapasonor volem apel·lar a escoltar el so no com a mer soroll sinó des de tot el seu contingut, i des de l'escolta profunda,

és a dir, reclamant una actitud activa per part de l'oient que va desenvolupar l'americana Pauline Oliveros. És un concepte desenvolupat i complex, que n'inclou d'altres com la “consciència del so”, i que queda una mica perfilat amb aquesta reflexió seva: “He estudiat *txikung*, una pràctica taoista que té a veure amb els meridians i els camps electromagnètics del cos. Ho havia estudiat al taitxí a finals dels seixanta. Vaig començar a entendre l'energia del flux del cos, relacionant respiració i el flux d'energia de l'instrument, pensant en aquest com un amplificador de respiració i d'energia, i ajuntant això amb la riquesa dels tubs de metall. Llavors t'adones que estàs tocant un transmissor molt interessant”. A més, l’“escolta profunda” està basada en múltiples experiències d'Oliveros de reverberacions del so al seu entorn natural i l'anàlisi de l'eco, a llocs com a coves de lava de Lanzarote o en una cisterna soterrada propera a Seattle.

Així doncs, Mapasonor treballarem al projecte *Mataró: de Mancos a Djembereng* des de la disciplina del paisatge sonor amb un doble enfocament:

— Un treball de recerca sonora dels paisatges humans de la ciutat de Mataró

(sobretot de la vida festiva, ritual o pública) amb la voluntat que, amb la nostra recerca i l'escolta del so despul·lat de les imatges, es pugui incitar una actitud crítica de la vida sonora de la ciutat i una actitud intercultural dels grups humans que configuren la seva vida.

— Una incitació a l'escolta profunda del so real (que reivindica Oliveros).

Per això, en aquest projecte s'estableixen relacions de trobades espacials i culturals en la composició sonora, s'hi incorporen dades de la ciutat i històries de les persones que donen una pluralitat de maneres de viure els paisatges sonors, i es complementa amb activitats pedagògiques o literàries (com aquest llibre de relats de vida) que aportin diverses lectures al paisatge sonor.

Mapasonor portem anys escoltant la ciutat i enregistrant-la. Recollint hores i hores de patrimoni sonor i de la diversitat cultural que capta el batec dels diversos moments de ritme diari, del matí a la nit. Que viatja pel desplaçament diari de les persones en el transport públic. Pels mercats de venda de queviures i per les places viscudes per infants

o adults. O per les queixes expressades en manifestacions públiques. O per tota la galàxia d'expressions que ofereix la vida espiritual. I per l'inabastable univers d'expressions sonores de les festes, de les expressions musicals, o rituals, o pel teatre popular, o per tota mena de manifestacions culturals.

A *Mataró: de Mancos a Djembereng*, seguint el paisatge sonor hem intentat fer un treball artístic en el qual la composició final, el desenvolupament, el ritme, les textures sonores, la força de l'oralitat, la intensitat de cada moment, la combinació de temps, etc., són trets que marquen el producte sonor.

També hem intentat recollir el so des d'una voluntat etnogràfica, i fins i tot etnomusicològica. O des del lloc de cada persona a la societat. I des dels anhels, les aspiracions, les lluites socials i polítiques, l'esforç per sobreviure de les persones. De la seva acció per integrar-se, per preservar la seva cultura, des de la multiculturalitat (diversitat de cultures en si soles), o des de la interculturalitat (quan les cultures es barregen i s'enriqueixen en la interacció). Sempre des d'un posicionament ètic propi: prioritzar la veu de les persones i la seva dignitat, i la cultura

popular com a expressió de sobirania no captiva dels poders (polítics, mediàtics, religiosos, econòmics).

No hem intentat fer un catàleg de la ciutat, aquesta no ha estat la nostra tasca. Ens basem en la diversitat com a principi, però a *Mataró: de Mancos a Djembereng* no hem volgut fer una representació extensiva en què tothom i tot hi sigui. Ni ho és ni ho pretén ser. Aquest projecte podria ser una porta oberta al patrimoni sonor, oral i de relats de vida de la ciutat. Mapasonor hem intentat fer un producte artístic de segell propi, des del propi estil i el posicionament ètic i ideològic de l'entitat. Partint d'extensa documentació però sense pretendre ser un catàleg.

RELATS DE VIDA

Altres seguidors del projecte *World Soundscape Project*, com el xilè Luis Barrié, treballen en gravacions antropològiques que exploren la importància de l'oralitat en el cant del poble maputxe, o els recorreguts sonors per l'illa de Pasqua. "Són els processos de percepció i jerarquització els que poden convertir aquests documents audibles en veritables imatges evo-

cadores, elements de comuna unitat, una prova intangible de la nostra memòria col·lectiva... És aquesta naturalesa estocàstica del so la que em motiva a enregistrar i a recrear paisatges sonors, però són els processos de percepció i jerarquització els que poden convertir aquests documents audibles en veritables imatges evocadores, elements de comuna unitat, una prova intangible de la nostra memòria col·lectiva".

Aquest autor xilè, a mig camí entre compositor, investigador i antropòleg, és un referent important per a aquest projecte. Per a ell, el so està imbricat en la vida de les persones i les seves cultures. Els relats de vida de les persones, que són la font dels seus paisatges sonors, són part del seu projecte de recerca musical i artística. Relats i paisatges sonors són inseparables.

Per això, el projecte *Mataró: de Mancos a Djembereng* té dos eixos de treball, i el segon són les històries orals de les persones. Alessandro Portelli, un dels principals historiadors de l'anomenada "història oral", diu que aquesta és "una història mai dita, tot i que es compon d'històries ja narrades. La novetat de la situació i l'esforç per explicar-la accentuen un aspecte típic

del discurs oral: el d'una composició, una performance que es desenvolupa en l'acte mateix de comunicar i que comprèn, per tant, els seus materials preparatoris, els esbossos, els recorreguts abandonats, les correccions paratàctiques, les interaccions en la recerca d'exactitud, d'efectes dramàtics i la prova de la reacció de l'interlocutor. També és un treball que utilitza materials socials (llocs comuns, fórmules, folklore, anècdotes...) i derivats de l'escriptura (novel·la, autobiografia, historiografia), que serveixen per traçar un recorregut en el territori obert i fluid de discurs i de la memòria".

Com a base de la nostra manera de crear, Mapasonor ens centrem en la història de les persones i en la seva dignitat davant del món. En aquest sentit, aquest projecte sonor està en continuïtat amb la resta del nostre treball audiovisual: Mapasonor és una entitat basada sobretot en el paisatge humà. Així, un projecte de paisatge sonor com aquest conté tota una microhistòria de veus diverses de persones –cadascuna des de la seva vida personal– que és el motor que genera les històries sonores que s'escolten. Cada fet, situació, expressió cultural o espiritual, tot, en general, té al darrere la història

d'una persona, d'un grup de persones o d'una comunitat.

A *Mataró: de Mancos a Djembereng* els relats de vida apareixen oralment en la mateixa exposició, com a microhistòries complementàries al paisatge sonor central que ens obren diverses portes de la vida de la ciutat: la història de la peruana que va venir de Mancos; la de l'activista per l'educació de la ciutat que ha estat alhora promouent històries de solidaritat intercultural; la dels dos cantants de flamenc que a més són especialment prolífics en la Setmana Santa; la de la monja carmelita que crea les figures més originals dels pessebres mataronins; la de les cantants del grup de bodes marroquines... i d'altres històries tractades sonorament des de la diversitat d'oralitats.

De fet, un tret que defineix els treballs de Mapasonor és el nostre interès per la microhistòria, aquesta petita història que sovint pot passar desapercebuda al món del relat documental, que prefereix majoritàriament el gran relat. Hem intentat captar els sons de la microhistòria i els relats de persones que potser no són transcendents per als fets històrics de Mataró, però que anècdota a anècdota, paraula a paraula, configuren

la petita història del que s'esdevé a la vida diària d'una ciutat.

Aquest collage de veus compon el microcosmos de la diversitat d'una ciutat i ha esdevingut també la part literària del projecte *Mataró: de Mancos a Djembereng*. Una diversitat de veus han estat convertides en una diversitat de textos, que a l'exposició parlen des de l'oralitat. Aquesta publicació conté les veus de les persones convertides en relats de vida i el paisatge sonor en un CD incorporat.

Pròleg als relats de vida

Els dos elements que componen el projecte *Mataró: de Mancos a Djembereng* estan íntimament relacionats: paisatges sonors i relats de vida. Com el so extern i el so intern d'un organisme. O com les veus que articulen un altre film que, com *Berlín, simfonia d'una ciutat*, ha influït en la creació d'aquest projecte: *El cel sobre Berlín*, de Wim Wenders. En tots dos casos, el passeig per la ciutat és indèstriable de les veus dels seus habitants.

En aquest sentit, volíem fer una publicació que, a més d'incloure el CD del paisatge sonor de i de les veus que apareixen en l'exposició, aprofundís en les històries de vida de les persones que formaven part del relat global del projecte.

En aquest llibre hi ha històries individuals o col·lectives, veus individuals o xerrades en grup, agafades al vol en una visita concreta o planificades detalladament amb personatges concrets o mig planificades en converses col·lectives. No es pretén, en cap moment, fer una mostra representativa de tot el que s'esdevé a la ciutat ja que,

com ja s'ha explicat en un altre apartat, aquest projecte no és cap inventari exhaustiu sinó un projecte artístic (d'art sonor, o, en aquest cas, de literatura). El passeig sonor per mostrar la vitalitat d'una ciutat té com a rerefons la veu de les seves persones per mitjà de les seves paraules i els seus relats, de les seves vides, de les seves il·lusions, de les seves fortaleces, de les seves contradiccions, dels seus dolors, dels seus conflictes, de la seva memòria, del seu passat, del seu futur... Relats de de vivències personals. No interessa tant explicar en detall les dades d'allò en què cadascú està implicat (de les festes, dels grups socials, dels barris de la ciutat, etc.) sinó com viu cada persona la ciutat. Per això els relats de vida són sobretot això: relats de vida dels seus habitants, relats de les seves vides vinculades a Mataró, però que són universals; que podrien estar vinculats a altres indrets.

Passar de l'oralitat a l'escrit requereix reordenar el discurs de cada testimoni sense perdre el contingut de cada relat de vida. La finalitat és que el text tingui una lògica escrita (que

és completament diferent de l'oral) conservant els trets essencials de cada persona i del que ha explicat. La transcripció literal dels relats de vida sol ser il·legible (amb excepcions) ja que el discurs oral té un ritme i una entonació que no té l'escrit. Al contrari, l'escrit té una construcció del text, en les seves parts i en la seva totalitat, que no té una entrevista oral. A més, la transcripció requereix un tractament individual per a cada persona, de manera que mantingui els trets que caracteritzen la seva oralitat, el seu estil propi, el seu ritme del discurs i fins i tot el seu vocabulari, sense deixar de ser un text escrit. El procés d'escriptura dels relats de vida transcriu, reescriu, reordena, escull una forma literària que reculli el ritme de l'oralitat, i finalment s'escriu com un text literari.

En aquest llibre, hi ha persones de Mataró que ens parlen del seu itinerari migrant (Silvia Llanto); que han construït la seva vida amb i per a la ciutat (Ramon Salicrú); que van arribar a la ciutat jugant-se la vida (Moussa Sagna); que han viscut a la ciutat

des de l'experiència mística (germana Carmel); que van participar fa molts anys a una part molt important de la cultura de la ciutat (Júlia Verdaguer); que són el cor de la contribució de la cultura andalusa que va arribar als anys seixanta (Carlos i Pepi); famílies mixtes que han enriquit la ciutat amb la cultura del poble joola de la Casamance (família Jarju); parelles mixtes de cultura paia i gitana (Joan i Joaquina); o associacions musulmanes que han aportat la cultura musical de les dones (Soraya i Ferka de Salam); dones que han lluitat per superar i denunciar la violència masclista de la qual eren víctimes (Montse Álvarez), o activistes responsables de generar cultura de barri (Mickey de los Reyes).

O, fins i tot, persones que hem entrevistat i que, abans de presentar aquest projecte, ens han deixat, com és el cas del nostre estimat Joan Rovira, president dels Armats de Mataró, a qui dediquem aquest projecte, amb tota la nostra admiració.

Relats de vida

— Per Sàgar Malé a partir d'entrevistes de Kilian Estrada, Sàgar Malé i Maria Salicrú-Maltas

Silvia Llanto

Peruana de Mancos, migrant a Mataró

(Hacienda Paramonga, Perú, 1967)

Ha treballat des de Cerdanyola durant anys en la recerca de les seves arrels i per la lluita dels drets dels immigrants matoronins. Pateix per la situació d'aquí i pateix, també, quan s'assabenta de les males notícies procedents de Llatinoamèrica. D'esquerres, membre de l'església protestant i ferma defensora de la teologia de l'alliberament, parla el quítxua de la seva àvia i milita des de Mataró Ràdio per millorar la vida de moltes persones que van venir, com ella, a la nostra ciutat.

Tú conoces mi vida, lo que lloro en
tierras extrañas
Tú conoces mi suerte, lo que padezco
en otros lugares
El sol crece, la luna mengua
¿Por qué delito padezco tanto?
¿Acaso yo hice llorar a mi madre?
¿Por qué delito padezco tanto?
¿Acaso yo hice llorar a mi padre?
Cementerio de rejas de fierro, abre tus
puertas para visitar a mi madre
Abre tus puertas y encontrarme con
mi padre.
(Cançó quítxua)

Quando mi padre murió yo estaba acá,
no en mi país. Y no pude ir. Había lle-
gado recién acá. No podía regresar allá.
Llegué en noviembre y mi padre mu-
rió en enero. No podía regresar. Y eso
siempre me ha dolido. No poder ir a
enterrar a mi padre.

Esta canción en quechua va de
eso. Se canta en la sierra en el día de
los muertos, cuando vas al cemen-
terio. Cantas a tus padres, comes y be-
bes con ellos, tocas música, pones flo-
res. Con mi madre lloré un montón,
pero es diferente, ya que a mi padre
no pude enterrarlo. Una cosa que los
inmigrantes tenemos como dolor es
cuando no podemos ir a enterrar a los
nuestros. Y eso te queda. No haber po-
dido cerrar algo.

Mi alma está en Perú. Pero ter-
minaré mis días aquí. Soy peruana, son
mis raíces, y extraño mi tierra. Pero sé
que solo iré de visita, pero no volveré
para vivir. Ya no es lo mismo.

Regresar a Perú para mí fue
triste porque fue como ver fotos anti-
guas, ya gastadas. Y ya no eres la mis-
ma que fuiste. Lo que dejaste tampoco

está. No están tus padres, no están tus amigos. Perdí a mi mejor amiga. Fui a verla cuando ya estaba enferma, pero no quiso verme y solo vi a su hija. Tenía una enfermedad degenerativa y ella quería que la recordara tal como era. También regresé a la universidad. Regresar fue muy doloroso. Muy contradictorio. Quiero mi tierra, pero no he encontrado lo que yo dejé.

Vine aquí por mi marido por reagrupación a causa de la situación económica en los años noventa. Mi hijo pequeño se ha criado aquí, y se siente de aquí. Regresar al Perú de vacaciones fue un shock. Hace unos cinco años, cuando regresé del Perú me fui a Arenys de Mar, al cementerio de Sinera. Tuve un *déjà vu*. Es un cementerio precioso dando al mar, y sentí que: aquí terminarían mis días, aquí quedarán mis restos.

*****

Mis abuelos paternos eran de un pueblo de Yungay, donde está el Huascarán: hay un pueblito allí que se llama Mancos. Mi abuelo era el repartidor de las cartas y llegó a sus oídos que, en Páramonga, en la costa, necesitaban gente en una hacienda. Muchos jóvenes

de esta zona de Mancos caminaron, caminaron y caminaron... y cruzaron la cordillera hasta llegar a la costa. Mi abuela también. Como eran indios, se sentían discriminados por la lengua y ella no dejó que sus hijos hablaran quechua. Yo escuchaba como hablaban quechua en las casas, y también la música que sonaban. Pero nunca escuché a mi papá hablar quechua. En la costa era mejor que no lo hablaras porque te decían que eras un indio o un cholo. Y allí hay mucho racismo.

Mi abuelita era una mujer india, que cruzó la montaña para llegar a la costa. Nunca se vino atrás por nada, era muy echada para adelante. Crió a sus hijos. Tuvo muchos hijos y algunos murieron. Tuvo muchos sueños. Nunca dejó de ser una india y nunca renovó sus orígenes. Llevaba pollera –la falda tradicional– en la costa, con su gorro, su sombrero, sus trenzas, todo... una india. Mi abuelita murió siendo india. Nunca se quitó ni la gorra, ni las trenzas, ni el sombrero, ni las polleras. Aunque mi papá le compraba la ropa de la costa, moderna, ella murió con la ropa nueva en su cajón, porque nunca se la puso. Se murió con sus polleras puestas.

Retrato de la mujer india que fue mi abuela

A la memoria de María Victoria Lunarejo Yanac

Mi abuela fue siempre india
 parió hijos con amor
 hijos machos, hijos hembras, hijos indios
 color tierra.
 Mi abuela abrazó la vida de las montañas
 mientras guisaba frijoles para sus hijos,
 fue la mujer leña, la mujer fuego, la de la piel agrietada,
 la mujer trenza, la mujer pollera, la pies descalzos,
 la del sagrado alimento para los muertos que tienen un hambre profunda
 y una nostalgia fragante.
 Mi abuela, la india, cantaba para germinar en nosotros
 su lengua cobriza.
 Fue la guardiana de los saberes,
 la dueña del fogón,
 la inquebrantable vieja que tenía el poder
 de hablar con los espíritus,
 la que alimentó a mucha gente, la que arrulló niños,
 la que lloró a sus hijos, la que nos enseñó a llorarlos,
 la que no se quedó callada, la que supo gritar con todo su coraje
 hasta romper los oídos a los milicos
 para que les entraran en la cabeza los nombres de nuestros hermanos
 y de todos los hombres que llamaba hijos.
 Mi abuela, la de la tierra violada,
 la del dolor heredado, la de la esperanza latiendo en el pecho,
 la insurrecta india,
 mi abuela, la que trabajaba día y noche,
 la que recuerdo hoy en esta frontera.

(Silvia Llanto Cadenas - Mataró, 2018)

Cuando viajé a la tierra de mis abuelos, a los ocho años, me quedé alucinada. Había una tía que no me entendía porque solo hablaba quechua, no hablaba castellano. A pesar de que no la entendía no necesitaba palabras para entender a la otra persona. Además, era muy cariñosa.

Y recuerdo también que vi a un *vayaroc*. Parecía de los tiempos incaicos, con su gorro y su vara. Era un jefe de comunidad con su traje típico regional y su bola de coca en la boca. Era como ver una postal. Estaba en la sierra profunda, y me impresionó muchísimo. Allí sí se hablaba quechua, comí pan de horno y dormí al lado de los *cuyes* (conejos de Indias).

Luego estudié quechua en la universidad. Había varias asignaturas: quechua 1 y quechua 2... Ahora, si veo las letras, lo hablo, pero no puedo tener una conversación fluida. Y esto es lo que allí nos han quitado: nuestra lengua original.

De niña mi mamá y mi abuela me contaban cuentos. Eran sus mitos y leyendas sobre espíritus. Todos estaban vivos y rodeándonos. Cuando era el día de los muertos mi abuela preparaba un dulce hecho de calabaza y lo ponía en multitud de platitos, para todos mis tíos que se habían muerto. Debías tener cuidado con lo que comías, porque algu-

nos eran para ellos, para los muertos. Yo ya sabía que ese día venían los muertos y que mi abuela les había preparado comida que yo no tenía que tocar. Al día siguiente mi abuela decía que habían venido y se habían comido uno a uno los platos de comida.

Cuando murió mi abuela, el velorio también fue muy especial: fue al estilo de la sierra. Todo el mundo la quería. Llegó la gente joven de Ancash que la había acompañado a cruzar la cordillera hasta la hacienda, esa gente con la que fundó la capilla de la Soledad, el patrón del barrio de la Soledad. Mi abuela llevaba siempre un estandarite. Y mi primo era quien iba a la capilla... Yo no, que era muy atea. Vinieron los de la Hermandad y todas las canciones fueron en quechua. Cantaban canciones como "*Coca quintucha*" con arpa y guitarras... Para mi madre, que estaba criada al modo occidental, era un escándalo.

Mi papá, de todas maneras, tuvo que explicarle a mi mamá que eso era una costumbre de los pueblos de la sierra de mi abuela: se cantaba y comía en el velorio para despedir al muerto. Al quinto día los muertos regresan y se hace una fiesta. A la habitación del muerto se le quita todo, y lo que no

sirve se quema. Se baila y se hace una comida, y cuando el muerto regresa se encuentra con una fiesta, va a su habitación y ve que no hay nada, y sabe que está muerto. Y regresa.

*****

Yo siempre he sabido que he tenido antepasados negros, y estudiando genealogía llegué a encontrar a la madre de mis abuelos. En su partida de nacimiento dice: mulata. Y dice el nombre del padre, su apellido y la zona, que es Chinchá. Allí hay muchos negros. Este negro antepasado mío tendría que haber sido esclavo, y siendo esclavo es muy difícil encontrar su partida de nacimiento.

Una vez estaba en una iglesia, hablando de mi genealogía. De pronto oí: "Silvina". Y me dije a mi misma: tengo que investigar. Pues bien: mi padre contaba que una hermana suya había muerto muy joven, algo que todo el mundo contaba. Se murió en Paramonga mientras lavaba en el río. Mi abuela dijo que se murió porque su espíritu se le fue, y como allí creemos mucho en los espíritus, cada vez que el curandero hacía una sesión, sentían los pasos que venían entre los cañaverales. Cada vez que el espíritu de mi tía Sil-

vina iba a llegar se escuchaba un perro que ladraba o un gato que maullaba y se iba. La cuestión es que mi tía se fue. Había muerto porque su espíritu se había ido de su cuerpo, por eso se murió. Eso es lo que contaban.

La cuestión es que mi tía no tiene tumba. Está enterrada debajo de la tumba de mi abuela y de mi abuelo. Dicen. Mi padre dice que también tiene otro hermano del cual no hay tumba. Eran pobres, eran indios.

Pues bien, cuando investigué la genealogía, llegué a encontrar a una tal Silvina. Todas las historias de mi madre habían quedado como nombres en mi cabeza. Mi madre está muerta, pero todo lo que me contó de niña se había quedado aquí, en mi cabeza. A medida que encontraba los archivos, reconocía a todos los familiares y los amigos de mi madre. Pues bien, todo eso que me contaban, que pensaba que solo eran historias, todo eso era real. Lo he encontrado investigando en genealogía: la condesa dueña de la hacienda, los chinos, los esclavos negros... todo lo he encontrado, con sus orígenes.

Yo en realidad soy una peruana que he sentido en carne propia lo que supone que tus rasgos no sean de blanca, sino de india, porque soy en

la familia la que más me parezco a mi abuela.

Cuando tienes rostro de chola y de india vas a ser discriminada. En mi familia yo era la cholita, la negrita... Muy inteligente, decían, pero es chola. Sabes que desde pequeña lo tienes mal. Y la sociedad en Lima es muy clasista y racista, y yo eso lo he vivido.

Pero eso yo reivindicó. Es mi condición. Yo soy una chola y estoy orgullosa de serlo.

*****

Cuando llegué aquí me sentí más libre que en Perú de decir abiertamente que yo era roja, porque sabía que la gente no me diría nada. Y así era. Pero me topé con algo que no preveía: yo era inmigrante.

La gente me preguntaba si en mi país tenía lavadora... Por supuesto. En mi casa, además, había baño. Y por mis rasgos hay gente que piensa que debo ser una ignorante, que he vivido en la selva, sin televisión, sin baño... O, por ejemplo, la chica del INEM apuntó que yo hablaba castellano, pero que no lo hablaba bien... Yo le dije que el castellano era mi lengua, que lo hablaba bien, y que encima tenía estudios uni-

versitarios. Siempre sufrimos discriminaciones, ante el trabajo, la ley de extranjería... Ir a "migraciones" es ya de por sí traumatizante.

Todo lo que eres no vale cuando llegas acá, y tienes que volver a reconstruirte. Acá yo soy una inmigrante, y voy a serlo siempre. Por eso no me he sacado nunca la nacionalidad. Bueno, ahora sí que me la voy a sacar.

«Me declaro una inmigrante antirracista y contra la ley de extranjería. Todo esto tiene sus orígenes, que arrastro desde pequeña. Yo soy yo, soy fuerte; pero también sé dónde estoy. Siempre voy a estar por la defensa de los inmigrantes, porque yo soy inmigrante. Al ser una inmigrante legal tengo privilegios que no tienen aquellos que llegan de una manera irregular».

*****

Me encanta la radio. Yo tenía un programa en Mataró Ràdio que se llamaba *Sudakia Style*. Pretendía tender puentes entre España y Latinoamérica, entre la migración española después de la Guerra Civil y la actual aquí, ya que siempre ha habido una gran conexión.

Pero después, cuando fui a Perú, me encontré un problema, mi

marido que estaba en Perú, que no dejó salir al pequeño; necesitaba su firma, porque aún era menor de edad. Aunque me fui al consulado español para pedir el permiso, alegando que mi hijo tenía un NIE, me dijeron que si hubiera nacionalizado a mi hijo no tendría este problema. La ley le daba la razón a él. Valía lo del padre, aunque el hijo tuviera la vida montada en España y él quisiera estudiar aquí. Logramos huir del Perú por una argucia con la abogada, porque mi hijo quería venir a España.

Eso me dio por pensar: las mujeres lo tenemos jodido. Y pensé en un programa que hablara de nuestros problemas como mujeres inmigrantes. Bauticé el programa: *Migradas*.

Hablé con una amiga musulmana, Soraya Al Farhi, actualmente concejala del Ayuntamiento, para hacer un programa donde habláramos nosotras, las mujeres inmigrantes. A ella le encantó el proyecto, y al final salió adelante con ella, Asmaa Aouattah, del Consell Comarcal, y yo.

*****

También me puse a bordar. Empecé a hacer bordado político, reivindicativo. De alguna manera tiene que salir

lo que tienes dentro. El bordar no me hace pensar. Libero, vas deshaciendo nudos, haciendo nudos, trenzando... vas creando a través del hilo, y si te equivocas lo deshaces. Es muy bonito. Me libera más que hacer poesía. En el bordado escribo.

Bordé un ojo sangrante. En la página del Museo de Solidaridad de Chile hacían una actividad de textil político, y les escribí contando que hice un ojo por todo lo que ocurrió allí. Me pidieron que lo mandara, y mi ojo está por allá. Ellos, en Chile, también han hecho ojos y, sin yo saberlo, he estado conectada con los chilenos. Hay una conexión. Tengo siempre esa conexión con Latinoamérica y no la pierdo. Conectada con mi tierra, con toda Latinoamérica, con los indios y con todas las personas que han sufrido y sufren discriminación, esa es mi identidad.

Por ejemplo, dos adolescentes de 18 años murieron en un McDonalds de Lima. Dos jóvenes que buscan un futuro y encuentran la muerte trabajando en una multinacional por un accidente laboral, pues el estado peruano protegió a la multinacional. La patria es una gran mentira: la formamos cada uno de nosotros tratando de estar con nuestros hermanos. Es lo

mismo que cuando llegaron los españoles en 1536 a Perú, pero ahora lo hacen las transnacionales. Los españoles, al mando de Gonzalo Pizarro, pasaron por la fortaleza de mi pueblo, y redujeron a los indios del pueblo de Barranca, y llevaron allí a los de Paramonga. Son las mismas prácticas que las transnacionales, pero modernizadas. El mismo desprecio. Las transnacionales piensan que nuestras vidas no importan.

*****

Reivindico Latinoamérica desde Estados Unidos hasta la punta sur. De una punta a la otra. Cuando tenía 25 años, mi amiga Marta, que estudió conmigo en el colegio de monjas, decidió irse a Estados Unidos de manera ilegal. Murió cruzando la frontera, murió ahogada en el río. Nunca recuperaron su cuerpo. la juventud paramonguina de los años noventa está repartida por el mundo, especialmente los demi calle, la gran mayoría salió ilegalmente por culpa de la crisis brutal de los años noventa. Mi hermano también se fue a los Estados Unidos. Tuve una tía que viajó con su nieta al otro lado, y gracias a Dios no le pasó nada. Eso marca. Todas las historias actuales

yo me las sé de los años noventa. Estoy de parte de los latinoamericanos en Estados Unidos y en Canadá. De América, de una punta a la otra punta. Y aquí en Europa estoy con todos los inmigrantes.

*****

La poesía me ayudó mucho. Vi un letrero que invitaba a asistir a un recital poético, y me fui allí, porque he estudiado literatura y me gusta la poesía. Estaba Montse Masó. Ella invitó a la gente a unirse al taller de poesía de la Asociación Cultural de Cerdanyola, gente mayor, y eso me salvó. Me sentí muy acogida por ellos. Hacía poesía y les ayudaba. Después entré en contacto con gente del centro cívico, participé en la Xarxa anti-rumors... y vi que ésta era mi lucha, trabajar para que los inmigrantes no fuéramos discriminados. Más tarde me propusieron hacer un programa de radio y, poco a poco, fui conociendo a gente del barrio de Cerdanyola, que es mi barrio. Del barrio no me he movido y conozco su realidad, sus reivindicaciones... a Juan de Maya, murciano. Me integré gracias a la cultura y a la gente buena que hay en este barrio que fui conociendo, me gusta conocer gente.

Jefes

Siente uno que el tiempo pasa
pero fingimos que no importan: los minutos perdidos,
las horas sustituidas,
la hipoteca de la casa
ni el fascista jefe que tenemos en el trabajo.

Siente uno el vómito que sube y baja despojándonos de nuestro alimento
tras una larga jornada tragando litros de mala leche
que se secan por dentro hasta hacerse un tumor impuro.

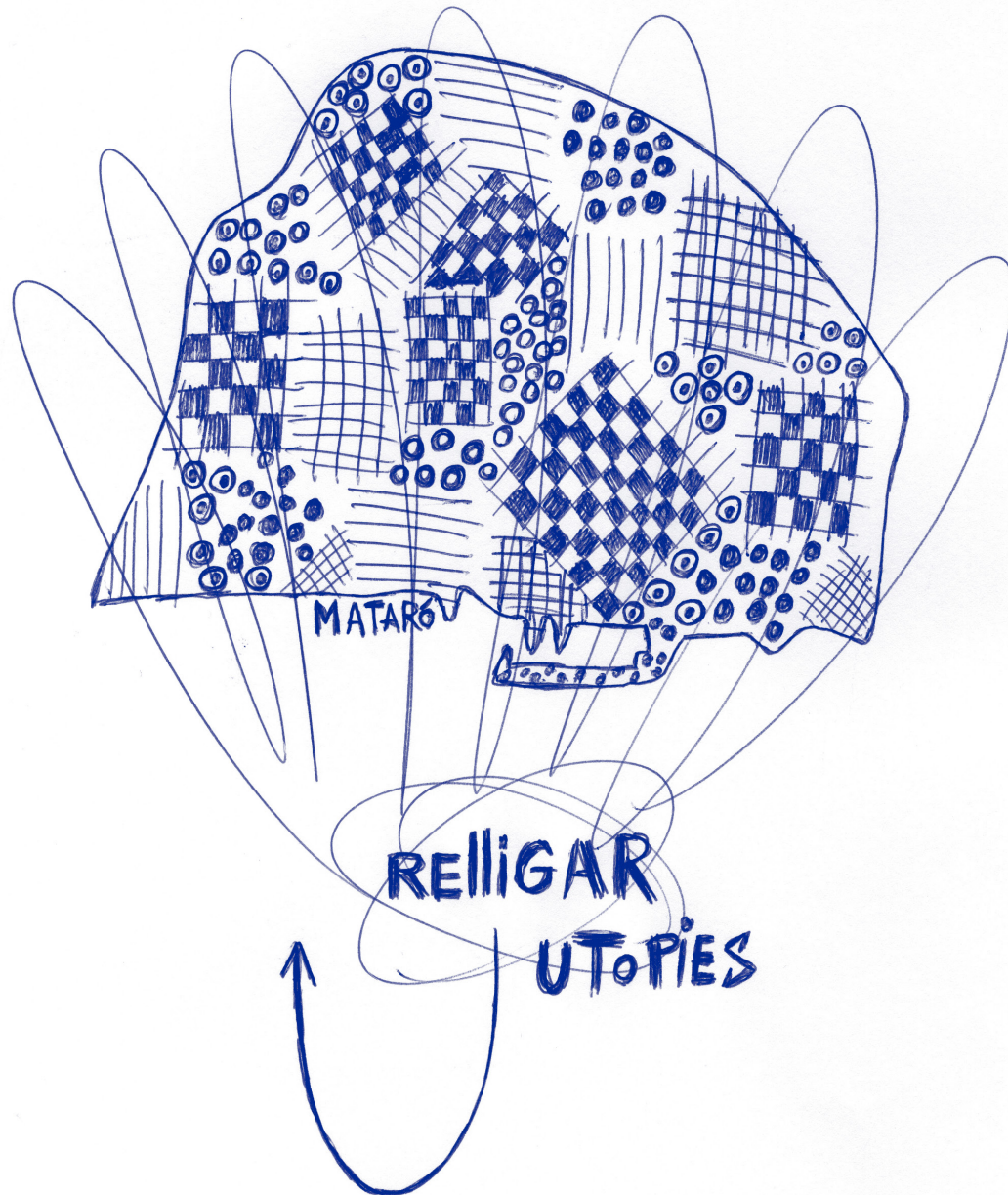
Siente uno
la mala sangre, la mala uva, el mal de ojo,
El mal de todos los males naciendo en un rascacielos
Coleccionando países cuyos nombres no importan
Cuya gente no importa.

Siente uno
que los espíritus de las montañas murieron en el último incendio
televisado tras una tormenta.

Siente uno que es un átomo sin aliento
la ortiga y el granizo
la yerba y el secano
madurando en secreto sobre las azoteas donde se amontona la basura
y llamamos a las cosas por su nombre
hasta esculpir las en la cara de nuestros jefes
en los ojos de nuestros jefes.

(Silvia Llanto Cadenas – Mataró, 2019)

Ramon Salicrú

Mestre i activista popular

(Mataró, 1947)

En Ramon representa el treball per a una nova pedagogia a la ciutat de Mataró. Un treball que parteix d'una filosofia laica de la militància per l'església de base i de la solidaritat que reivindica la veu dels que no tenen veu. Pedagogia, església i solidaritat queden fusionades en el seu ideari des d'una vessant progressista. Mataró és abastable en totes les etapes.

He fet el que he cregut que havia de fer a la vida. Si tornés a néixer tornaria a ser mestre. Ho he sentit molt a dintre i he procurat donar tot el que jo he tingut. Amb una implicació absoluta. Apassionada fins a l'extrem.

M'he mogut en diferents llocs. Però, ja de jove, ja vaig veure que l'ensenyament era el que més m'agradava. Els meus estudis a la universitat ja es van enfocar en l'educació, i a això m'he dedicat fins fa set anys, que em vaig jubilar.

Sempre he partit de la base que l'alumne és el subjecte del fet educatiu, no l'objecte. Els educadors hem d'estar

“al costat de...”, hem d'acompanyar, donar copets de mà sense marcar d'una forma autoritària el que han de fer els alumnes. I això és un repte: no imposar sinó desvetllar inquietuds, com a pauta.

Em vaig enamorar d'un tipus d'escola oberta, activa, que proposés la idea de l'alumne com a subjecte i no com a objecte educatiu. L'escola GEM (Grup Escoles Mataró) va comportar una afirmació d'uns principis, de la manera com jo entenc l'educació. Amb totes les deficiències, que n'hem tingut moltes, em va semblar que encaixava en aquesta línia. Em vaig plantejar en més d'una ocasió fer un salt a l'ensenyament públic. No el vaig fer, i crec que va ser per aquest motiu: em feia l'efecte que si feia aquest pas entrava en una dinàmica d'un ensenyament excessivament burocratitzat.

El GEM va començar en ple franquisme, el 1966, però arrencava de la tradició pedagògica dels anys de la Mancomunitat. En aquell moment hi havia les escoles anomenades nacionals i les religioses. El GEM era una tercera via. Jo he estat sovint un home de terceres vies,

amb la voluntat de proposar una postura sense caure en un extrem o en un altre.

El GEM va sortir en un moment en què faltaven escoles per a tothom, faltava una visió arrelada a l'entorn propi, faltava una visió democràtica, faltava una catalanitat... tot això d'alguna manera ho he intentat cultivar a l'escola on vaig treballar i de la qual vaig ser director 28 anys.

En dedicar-me a una escola concertada no vaig complir el meu objectiu d'un ensenyament obert a tothom: un centre concertat no és gratuït. És una espina que tinc clavada a dins, i sempre que puc la manifesto, encara que estic molt tranquil de consciència. Jo no em vaig dedicar a una escola concertada per salvaguardar privilegis de ningú. Totes les escoles, siguin de la titularitat que siguin, hem de complir un servei públic. Al contrari, he mirat que aquests valors no es perdessin i que es transformessin en una escola inclusiva, que fa 20 o 25 anys era capdavantera a Mataró. Per exemple, ho va ser en la inclusió de persones immigrants. Abans en deien immigrants i ara ja són tan mataronins com tu i jo.

Jo entenc que la religió és un creixement personal vers una idea de perfecció. L'ascesi de santa Teresa

va per aquí. Cap aquest ideal que definim com a Déu però que, en realitat, és un esforç de creixement personal. Religió vol dir relligar. Relligar amb la idea de perfecció, de pujar amunt, no de relligar com a cadenes que esclavitzen. És un alliberament d'esperit cap a ideals superiors.

Tot i ser creient, mai m'he plantejat treballar en una escola religiosa. La cultura religiosa és "cultura" en el sentit ampli del terme, com la cultura artística, i ha de ser present a totes les escoles. Informar-se, obrir portes i finestres, en una línia d'alliberament plural. Una altra cosa és la religió com a assignatura, imposada. En això no hi estic d'acord. Cultura religiosa sí, i a tot arreu. Però dins d'un estat aconfessional i en una societat laica, com una informació més sobre la transcendència per obrir aquestes portes.

Informació, tota, però la part més formativa l'han de fer les catequesis parroquials (primer els pares com a responsables de les criatures). El que passa és que com que l'Església ha anat de baixa, això és una opció bastant tancada. Molta gent ha marxat, les esglésies han quedat desertes i hi ha una manca de testimoniatge de l'evangeli.

La visió que jo rebia del fet religiós per part dels meus pares era immillorable, gens tancada per l'època. El meu pare era un creient liberal, i no recordo que mai hagués imposat gaires coses. Era extraordinàriament respectuós amb els fills, i amb qui fos. Feia moltes coses d'acció social i intentava predicar amb l'exemple.

De la meua experiència a l'escola de Santa Anna, jo vaig tenir-ne un record immillorable. No hi vaig veure en cap moment una visió tancada i franquista del catolicisme relligat amb el poder. Al contrari, eren persones arrelades i no hi havia cap aliança Església-Estat. Tampoc jutjaré tota l'Església per temes tan nefastos com la pederàstia.

Jo més aviat m'apunto a un altre tipus d'Església, la d'en Pere Casaldàliga o del papa Francesc. O la d'altres noms que –tots ells– han vist la necessitat de portar-la d'acord amb l'Evangeli de Jesús. Tot allò altre, tot, són muntatges. S'han d'actualitzar els principis. L'Església necessita molts canvis, estructurals i d'ideologia. Necessita tornar-se senzilla, austera. Aquests personatges m'han demostrat que això és possible.

Les idees del Concili Vaticà II (1962-1965) apuntaven cap aquí. L'Església des de dins va evolucionar

de cara enfora. I aquest va ser el gran valor. Jo valoro els canvis des de dins de les institucions, ja que és molt fàcil mirar-se els toros des de la barrera.

He procurat jugar net, i no m'he aprofitat de cap situació de privilegi. Ser de la base. El que jo vull és predicar amb l'exemple, no pas tenir grans principis que no exerceixes. Aquesta ha estat la línia vital que he continuat. I tinc la consciència ben tranquil·la, encara que sovint no he arribat ni de lluny on volia arribar.

He intentat no quedar-me només en la interioritat de la religió. He procurat seguir idees de solidaritat, d'ajut o de compromís, que crec que és la veritable idea del cristianisme. Per això m'he implicat personalment en el Grup Tercer Món. Nosaltres vam començar a fer "Sopars de la fam". Ens trobàvem una colla, i els diners que haguéssim gastat anant a sopar a un restaurant els reuníem i els donàvem per una causa. Això ara no aniria enlloc si no estigués acompanyat d'altres visions. Després ja vam entrar en la dinàmica del Comerç Just, abandonant el paternalisme (ajudar els "po-

brets” amb aquest to de superioritat) canviant-lo per solidaritat.

Dins del Grup Tercer Món cada cop estic més d'acord amb el contacte bilateral amb entitats d'aquí i amb entitats d'allà, per trobar punts de col·laboració. Bé, ara estic dient d'aquí i d'allà... i, en realitat, jo cada vegada parlo menys de primer món, segon o tercer món. No parlo ni de nord ni de sud, que continuen tenint aquest caràcter de dominador i dominat. El nord com aquells que ho tenim tot resolt, i el sud com els subordinats. De cap de les maneres.

Ara tinc la creença que hem de fer alguna cosa conjuntament, i això m'ho donen els Objectius del 2030, que tenen una perspectiva autènticament globalitzadora i netament participada des de la seva creació. Aquest és un document signat per 193 països amb uns principis dictats des de l'ONU per fer un món molt més just. Presenta tot el món per a tot el món. Posar una firma en un paper no té cap mena d'importància. És paper mullat i dependrà de les postures dels individus, de les exigències que puguem tenir vers aquests dirigents, alguns demòcrates i altres dictadors.

Que no soni a propaganda de Nacions Unides, que jo sé que han tingut un paper nefast en molts països,

com al Congo o a Haití. Però em decanto per donar cada vegada més poder a l'ONU. En aquest món global a què hem arribat hi ha d'haver un govern global. Qui pot posar una mica d'ordre en aquest desgavell que vivim? L'únic organisme que pot tirar endavant el món amb una línia mínimament vàlida és l'ONU. Ara, soc conscient que és una entitat amb els seus grans defectes, i amb un control per part d'unes determinades potències... Però hem d'espavilar-nos tots plegats perquè al món no hi hagi inquisidors que en facin una parcel·la privada.

Això és una utopia? Jo crec que en el món també cal anar lluitant per les utopies. L'ideal en el qual somnies.

La Societat de Nacions va sortir després de la I Guerra Mundial, i després de la II Guerra Mundial, van sortir les Nacions Unides, l'ONU, que inclou branques per afrontar diversos sectors: la UNICEF per a la infància, la FAO per a l'agricultura, etc. Al costat d'aspectes positius que ha tingut l'ONU, arriba el moment de fer un replantejament. Arriba el moment de treure'ns del damunt els neocolonialismes, ja que som un món sencer que es comportarà més globalitzat, ens agradi o no ens agradi, i hem de mirar

de tirar endavant. Si no anem junts, d'aquí a tres o quatre generacions això s'acabarà. Cal exigències de tots per fer una organització que, encara que es digui d'una altra manera, pugui garantir serenor a l'hora d'afrontar aquests enormes problemes actuals i que s'han de resoldre. Jo no faig com en Trump, que nega aquestes problemàtiques. Són realitats com temples. I si no s'hi lluita, d'aquí un quant temps els nostres nets tindran dret a recriminar-nos moltes coses.

Els paradigmes de tot van canviant: les formes de solidaritat, les formes de ser religió, les formes d'ensenyament. Evolucionen per cercar una millor reflexió. Els models de la vida que jo tenia quan era jove ara no serveixen per a res. Encara menys en una societat de canvis tan vertiginosos i continuats. Hi ha moltes coses de les quals ara estem parlant que, si ens les haguessin dit fa 5 o 10 anys, no ens les hauríem cregut. El mòbil és l'exemple més evident del canvi vertiginós que afecta tots els estadis de la vida. Jo, fa 10 anys, no en tenia ni em plantejava tenir-ne. Fa molts anys, en canvi, la ràdio era el gran canvi.

Jo no em veig amb cor de dir quin serà el següent descobriment de

la humanitat. Hi ha reptes econòmics, n'hi ha de polítics, culturals, tecnològics... que apunten a horitzons impensables. La genètica, per exemple, el nostre futur, si estarem o no robotitzats... Si tot això no s'ordena correm el risc que ens autodestruïm.

Caldria ajuntar tots els moviments que s'estan formant, com per exemple el 15-M, per renovar tots els muntatges internacionals que s'han creat. Tot el que suposi despertar la consciència de les persones és positiu. Des del 15-M fins al “procés” d'ara, tot és positiu. Però hem d'estar disposats a fer un món junts, trobant els punts mínims d'acord.

Jo, en el fons, em sento vitalment anarquista. Què és l'anarquisme? És l'organització des de la base, de grups i d'entitats que assumeixen personalitats pròpies i que després pacten i es relacionen mútuament. El poder sorgit des de la base i pactat entre tots. Com després evoluciona l'anarquisme o si després hi intervé o no la violència, en això no hi entro.

Tot hauria de ser part d'allò públic. No crec en una societat compartimentada on cadascú se soluciona els seus problemes. El socialisme

ben entès és això, per a mi: afrontar les problemàtiques en conjunt. I és el que he intentat practicar. Incloure tothom, no marginar. Entendre la idea amb la pràctica.

Qualsevol pas que fem és política. Tot el que he fet a la vida ha estat polític. En el sentit de construir una societat més justa, digna, solidària, etc.

Als anys setanta vaig prendre una opció política, que mai he amagat: apuntar-me al PSC. I mira que han passat coses des d'aleshores, i en el moment actual la posició d'aquest partit ha grinyolat... Jo puc estar en desacord amb una associació a la qual pertanyo, però no me'n desapro. Potser aquella associació girarà per un altre cantó, al cap d'un temps. Demano excuses, faig autocrítica, i si no hem estat a l'alçada de les circumstàncies, que em perdonin. He procurat ser fidel als grans principis, als aspectes fundacionals, encara que tot s'hagi d'anar adaptant. No sé si ho he aconseguit.

Tampoc he fet més perquè l'ensenyament m'ho ha absorbit quasi tot. Jo vaig estar al Partit Socialista, però en l'acció política s'hi ha implicat més la meua dona (Maria Carme Maltas Freixas), que va ser regidora, o una de les meues filles (Anna Salicrú-Maltas), que

ho és actualment. A més, jo, per timidesa, no m'he posat a exercir lideratge. Si he tingut actituds carismàtiques, per exemple a l'escola, ho feia per raons de principis sobretot, però per estar al costat, acompanyant. Per predicar amb l'exemple.

**Jo m'identifico amb la frase “pen-
sa global i actua local”. Hem de
mirar les coses una mica més en
el seu conjunt. No podem jutjar
les coses per parts. L'autocrítica és
clau, moltes coses no les hem de
fer; tots no les hem de fer.**

Jo vaig néixer a Mataró. I quan em va sortir la possibilitat de treballar a fora vaig dir que no. No m'imaginava ni anar a treballar a Granollers, que és a quatre passes. He nascut aquí i he procurat treballar aquí des d'una visió més ampla... no només per la ciutat. He treballat a Mataró en tot tipus d'activitats: en festes, comissions d'història, activitats de tipus social, activitats polítiques... Soc tastolletes, i potser em quedo a les beceroles de moltes coses... però tots som limitats. Però he intentat que res no fos terreny vetat. M'ha d'interessar tot, tot allò que passi a la ciutat ha de ser d'interès per a tothom que hi viu.

Quan feia classes d'història deia que teníem la gran sort d'estar en una

ciutat, que des d'allà podíem explicar qualsevol període de la història i fer-ne el salt: Mataró. Podem partir de la cosa immediata: per exemple, partir de la Il·luro romana, o de quatre fàbriques de la ciutat, i explicar tot un període. Som al rovell de l'ou.

Sempre he tingut la idea d'anar-me una temporada al tercer món, encara que sigui un terme que no m'agradi... Però fa molts anys una persona em va dir: “Ramon, tu pots fer moltes coses per aquest món en el qual somnies i no cal anar a cap altre país a fer-ho”. Ho dic amb tot els respectes a tota la gent que conec que han anat allà i hi han donat la vida, la sang, la suor i les llàgrimes. Però jo he arribat a aquesta conclusió: dintre de les meues possibilitats he fet moltes coses que han servit per a aquest món més allunyat.

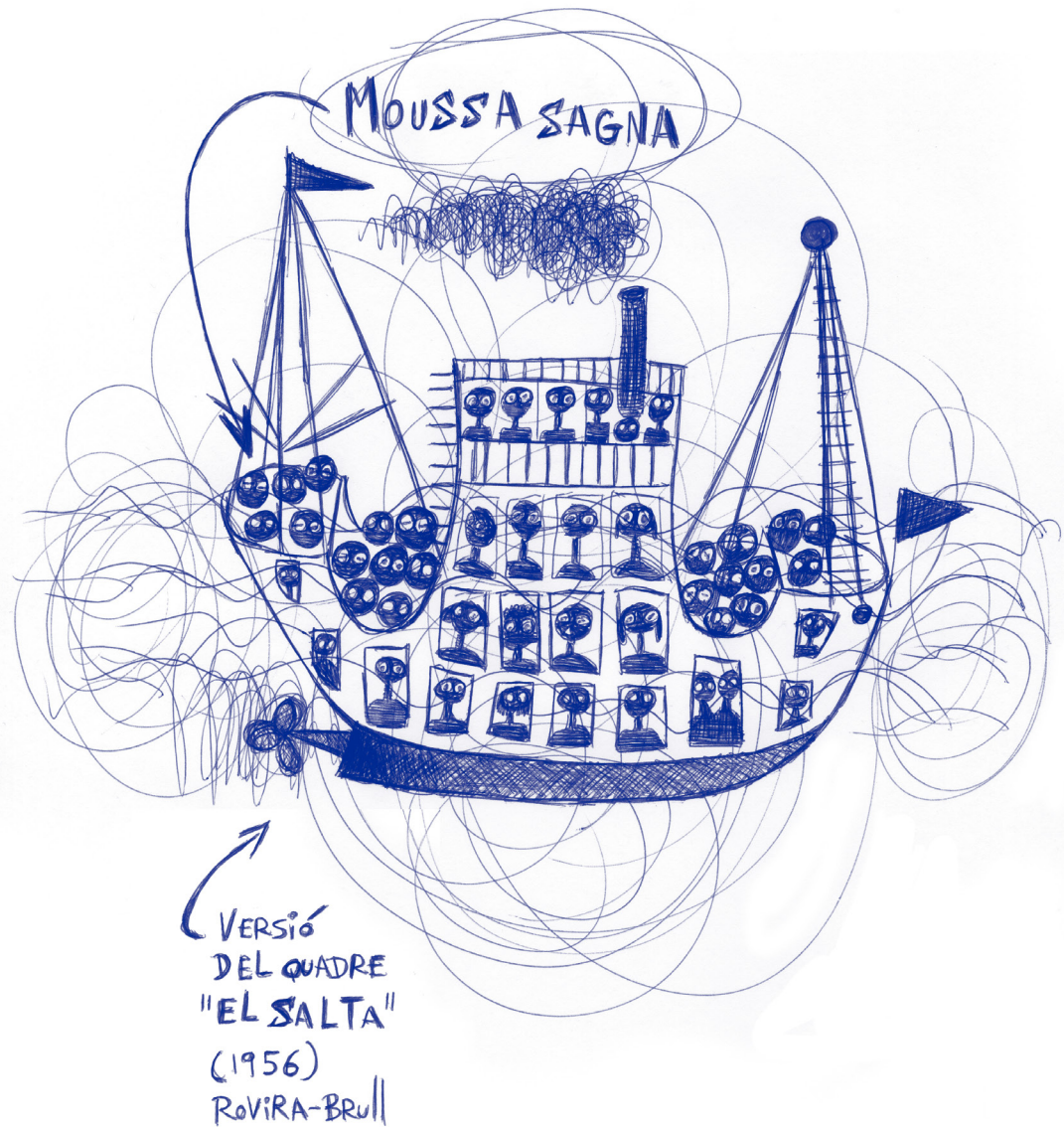
El meu avi deia: “Qui fuig de Mataró, fuig de la raó”. És una ciutat amb molts defectes i podria dir-ne moltes coses que no m'agraden. Però és una ciutat relativament assequible; no és Barcelona, que se t'escapa de les mans. Hi ha encara unes relacions personals relativament properes. No conec tot Mataró, però conec gent de tot Mataró. Encara que no sigui gent de centre, a Mataró és possible conèixer gent de tota la ciutat.

La visió globalitzadora que sempre defenso la trobo a Mataró. Jo vull fer un sol Mataró, únic. No uniformitzat, sinó on es pugui fer aquesta unitat que jo veig a escala mundial. Es pot fer possible a Mataró.

Mataró és una realitat que m'estimo perquè hi he nascut. Però és també on puc fer aquest projecte meu de vida comunitària, ja que té un ric historial que m'he fet meu i que no tindria si hagués nascut en un poblet del Pirineu on, per entendre'ns, m'hagués hagut de centrar en l'agricultura o en la ramaderia. A Mataró tenim unes possibilitats de creativitat constant. Tenim un caràcter intrèpid i agosarat que, malgrat que no sigui res de l'altre món, ens permet obrir camins.

M'estimo i vull la ciutat d'aquesta manera perquè em sembla que és com jo penso. Aplicar a escala local els principis que he dit; i per a mi és assequible. Avancem junts, amb els veïns, i formant part d'un conjunt.

No m'interessa allò unilateral. Si només tens una visió d'una cosa no toques mai de peus a terra. Cal tenir en compte la multidireccionalitat de la vida.

Moussa Sagna

Senegalès, supervivent d'un naufragi a la costa de Gàmbia

(va néixer a la Casamance, al Senegal)

EL TITÀNIC DELS POBRES. EL NAUFRAGI DE MOUSSA SAGNA AL SENEGAL

ELS FETS

El setembre de 2002, més de 1.950 persones eren víctimes d'un dels pitjors naufragis que hi ha hagut els darrers anys. Van passar set hores en plena mar, i van morir ofegades, per no poder aguantar més temps nedant, en total desprotecció: l'accident es produí a la nit, i fins l'endemà no es donà l'alarma. Només aguantaren els qui més resistiren.

Provenien de Casamance, un territori del sud del Senegal que queda aïllat en ser separat per Gàmbia, un país que és com una llengua que s'endinsa a l'interior del país seguint el curs del riu. El vaixell s'anomenava *Le Joola*, nom del grup humà majoritari d'una regió tropical i boscosa on hi ha des de fa anys reivindicacions d'independència. Aquella desgràcia

va passar gairebé desapercibuda malgrat ser pitjor que la del famós *Titànic*, i possiblement era més evitable.

Aquest naufragi pertany a la història d'una part de la nostra ciutadania, i per tant som responsables que la memòria d'aquests fets no s'esborri. A Catalunya hi ha moltes persones originàries de la Casamance, i fins i tot a Mataró hi ha un supervivent del vaixell. Quasi no hi ha hagut cap homenatge a les víctimes, ni tant sols informació del que va passar. Hi ha el risc de restar en l'absolut oblit.

LES VEUS DE LES VÍCTIMES

El 2002 vam anar a la Casamance amb Mapasonor, on filmàrem diversos testimonis i, 10 anys més tard, vam editat el documental *Joola, el naufragi*. Però el 2012 vam descobrir que a Mataró hi vivia des de feia set anys un supervivent, Moussa Sagna, que ens va explicar al detall les seves vivències i sensacions en el moment de l'enfonsament del vai-

xell. El seu testimoni prova que aquest accident forma part de la vida de la nostra ciutadania, i és responsabilitat nostra que no resti a l'oblit.

“El vaixell va començar a inclinar-se cap a un costat, i jo veia com la gent cridava des de la part de dalt. Jo em vaig esperar fins que bolqués, i en aquell moment vaig saltar a l'aigua. En dos minuts va quedar cap per avall. Jo, a diferència d'altres, sabia nedar, i anava esquivant les onades. Quan venia una onada m'enfonsava fins que passava, i així durant unes quantes hores. Un francès que nedava amb la seva dona m'assenyalava per on anar, sense allunyar-nos mai del vaixell, ja que si venia algú a rescatar-nos seria el primer que intentarien localitzar. Hi havia gent que va nedar fins a la 1 o a les 2, però no va aguantar més. Era molt difícil. Hi havia gent que va morir a la 1, a les 2... a les 3... fins a les 6, que ja només quedàvem uns 60 supervivents.

El que va passar va ser una negligència molt gran per part del

govern del Senegal. Vam nedar quasi tota la nit sense socors! Em costa d'entendre que si un vaixell surt de Ziguinchor a la nit i té un accident a les 23 h ningú se'n preocupi fins a les 6... Aquest accident no podrà ser mai oblidat mai pels diola, ja que per a nosaltres és molt important veure el cadàver quan algú es mor. I quan veiem el mar sempre recordem les persones mortes que no hem pogut veure.

Venir aquí em va permetre oblidar moltes coses. Allà, cada cop que veia una família en què hi havia hagut alguna víctima del naufragi, em venien records difícils. Aquí ho vaig oblidar”.

El 2002 vam parlar amb diverses víctimes directes del naufragi. Dues d'elles ens van descriure les sensacions de pànic i de frustració que sentien. Vàrem parlar amb un naufrag anònim que, igual que en Moussa, ens explicava les seves sensacions només tres mesos després de l'accident, encara en situació de xoc, però amb un dramatisme impassible:

“El vaixell va bolcar, i la part de baix va anar a dalt. Molta gent es va que-

dar a dins i no podien sortir perquè les portes estaven tancades. La gent a l'interior plorava, i se sentien els seus plors entre les onades. Les onades feien anar el vaixell d'un costat a l'altre, i això em va provocar ferides. Jo tenia por, ja que encara era a dintre del vaixell, i en el moment que va quedar capgirat l'aigua va penetrar a l'interior amb força. Jo volia salvar la meva filla petita, però vaig adonar-me que ja era massa tard i vaig decidir sortir. Quan vaig sortir per la finestra vaig sentir com la gent cridava i cridava. Però què havia de fer...? Si cridava l'aigua m'entraria per la boca. Vaig agafar forces, doncs, i vaig continuar nedant. Vam estar nedant més de quatre o cinc hores, i fins i tot més”.

Un familiar de tres víctimes, anònim i provinent de Dakar, ens explicava amb dolor absolutament contingut:

“Érem a Oussouye, a la Casamance, de vacances amb la meva dona i els meus tres fills. Vaig estar amb ells 15 dies, però vaig tornar a Dakar per treballar, 15 dies abans de l'accident, i ells es van quedar. El dia d'arribada vaig anar al port, però a les 7 del matí el vaixell encara no havia arribat i vaig

anar a la feina pensant que quan arribessin ja em trucarien. Però em vaig trobar un periodista que havia sentit que el vaixell *Le Joola* havia naufragat.

Vaig començar a fer recerques i vaig trobar el cos de la meva dona, que va ser un dels primers de ser recuperats. Dels fills, mai n'he sabut res. Ha marxat tot allò bo de la vida. La meva filla tenia vuit anys; el mitjà, cinc; i la més petita, 11 mesos. Ho he perdut tot. Estava casat, aquest és el meu anell. Ho tenia tot, dona i fills, i ara ho he perdut tot”.

LA INTERPRETACIÓ DELS FETS

El 2002 també vam parlar amb dues persones catalanes que vivien a la regió. Ens reconstruïren els fets i ens els ubicaren en el seu context.

Joan Solà, un cooperant de Caldes d'Estrac força popular a Oussouye, ens explicava:

“Vaig anar a l'Ajuntament de Dakar a veure les fotos dels cadàvers i vaig fer cua amb una pila de gent que estava intentant trobar el cos dels seus parents o amics. Una mitja hora després em vaig trobar amb un es-

pectacle horrorós com mai m'havia imaginat: hi havia tants nens, tants, que gairebé em vaig desmaiar.

Ara, de retorn a Oussouye, m'està sortint tot: el cansament, la ràbia, la impotència... De moment, el recompte de víctimes dels pobles de la regió està essent molt dur: no més a la zona de Mlomp es comptabilitzen 156 víctimes, a Djembereng 53, a Oussouye només sis perquè la gent es va quedar al poble per les festes reials, que evidentment es van suspendre, i això va salvar moltes vides. Personalment coneixia sis de les víctimes. El recompte és llarg, dur i difícil...

I el cúmul de despropòsits també es va coneixent. El vaixell va naufragar a les 11 de la nit i, tot que a les 12 hauria d'haver reportat la seva posició, ningú no es va preocupar per saber què passava amb el vaixell fins a les 5 del matí, quan ja no hi havia quasi res a fer. Una bona part dels cadàvers recuperats era de gent que va poder sortir de la nau i que va morir ofegada perquè els van fallar les forces. Que el vaixell anava sobrecarregat, això ningú, ni el govern, no s'atreveix a posar-ho en dubte.

Les respostes del govern estan provocant que, després de la tristor, la gent estigui passant a la indignació, a la ràbia. La gent diu –i això de parlar-ho en públic és una novetat entre els diola– que amb això ja s'ha fet vessar el got, que ja n'hi ha prou, i que no es pot seguir així més temps. No sé quines conseqüències tindrà aquest drama a la regió, però a partir d'ara ja res no serà igual, no solament perquè a cada casa hi ha un parent o amic a qui plorar, sinó perquè la gent ja no pot aguantar més aquesta situació.

En fi, ja paro perquè tot això m'està desbordant. Vaig a veure si puc descansar, si els fantasmes d'aquesta gent que mai més podrà fer-nos fruir d'un *kasumai* (hola) i amb un somriure m'ho permeten. Potser algun dia en el més enllà ens veurem les cares”.

La catalana Fina Costa Jussà, germana escolàpia a Djembereng, ens va fer una aclaridora interpretació de l'impacte del naufragi a la regió:

“El vaixell, aquí, és quasi l'únic mitjà de transport per a la gent de classe social mitjana. S'usa molt

per fer comerç amb els productes d'aquí a Dakar, el *bunuk* o el mango, i per comprar coses d'allà i vendre-les aquí. El vaixell permet portar molt de pes amb un cost barat i evitar haver-te de desplaçar massa distància amb les mercaderies.

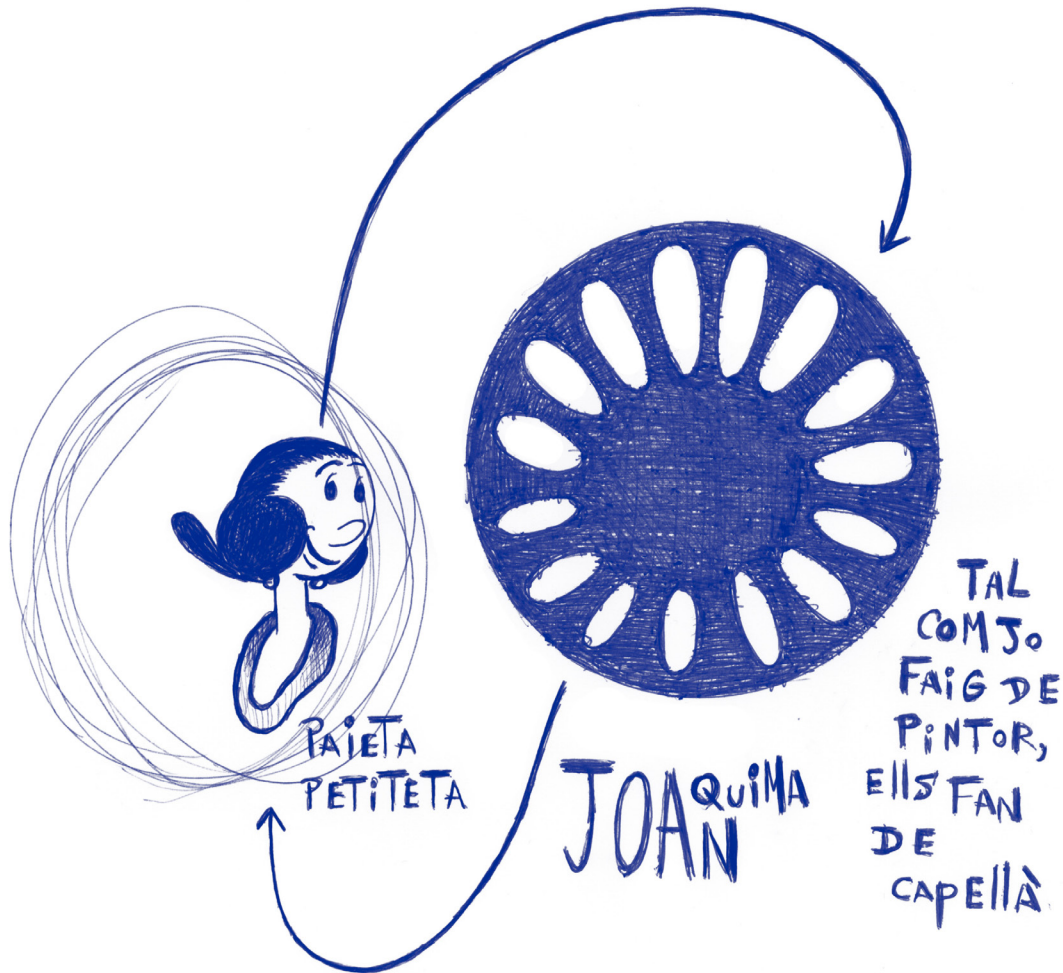
L'any i mig que el vaixell va estar avariament repercutí molt en el comerç d'aquesta zona. I quan va tornar a funcionar, la gent s'hi va llançar. És veritat que estava sobrecarregat... Es parla de 1.300 víctimes oficials, però tothom sap que n'hi ha moltes més, quasi 2.000. Per exemple, la canalla de menys de vuit anys no paga, i si el cens de les víctimes es fa segons els bitllets venuts, no es pot comptabilitzar... I ja heu pogut veure que aquí no hi ha ni una dona que viatgi sense canalla.

L'altra alternativa per viatjar és la carretera, però no és segura i la gent no hi va. Hi ha un 80% de possibilitats que t'ataqui la guerrilla que lluita per la independència de la Casamance. Però sempre et queda l'interrogant de si realment tots els que et trobes a la carretera són rebels o només són bandes armades per atracar. Quan te'ls

trobes no tots parlen *joola*. N'hi ha d'estrangers o del Senegal. El govern va deixant cada cop més de costat la Casamance i la regió va quedant cada vegada més marginada”.

Versió en castellà a:

Malé, Sàgar (2013) “El naufragio del barco Joola en Senegal”, en *El Inconformista Digital* <http://www.elinconformistadigital.com/2013/04/14/el-naufragio-del-barco-joola-en-senegal-por-sagar-male/>

Joan Ferrer i Joaquina Gallarín

Parella mixta, paia ella i gitano català ell

Joan (Els Corrals, Mataró, 1951) i Joaquina (Villafranca de los Barros, Badajoz, 1964)

Matrimoni mixt, ell gitano i ella paia, han viscut la discriminació, però la seva actitud oberta els ha portat a superar-la i a participar en la vida social de la ciutat. Ell ha reivindicat sempre els seus orígens als “Corrals” de Mataró, i no ha deixat mai de parlar caló i de mantenir la majoria de valors positius que té la comunitat gitana catalana.

JOAN —Jo em dic Ferrer Pubill. Joan Ferrer Pubill. Soc gitano català. A la Joaquina la vaig conèixer quan jo tenia 26 anys, i ella 13. Quan vaig néixer també hi havia gitanos al Rierot i al Callao. Però allò típic de Mataró eren “els Corrals”.

JOAQUIMA —Es deien així perquè eren els corrals de can Vinyals. Els gitanos vivien als corrals per una anècdota que t'explicaré. L'avi o besavi de Can Sisternes, que tenia molts cèntims, tenia un cavall que era allò que més s'estimava. Abans, moltes persones, especialment gita-

nes, feien moltes coses amb els animals... La família de la meva sogra ha tractat sempre molt amb les bèsties, hi ha hagut esquiladors i s'han fet altres feines. A aquest home se li va posar malalt el cavall. Tenia molt malament les potes. I com que ell estava molt enamorat del cavall va anar a buscar el besavi del Joan i li va demanar ajut: “Has de dir-me qui pot ajudar-me a curar el meu cavall?”. El va portar a la finca i el besavi li va mirar les potes. Es veu que tenia una cosa que abans es deia gripau, que se les anava menjant.

JOAN —Els gitanos, en aquell moment, eren savis! Una cosa és intel·ligent i una altra és savi. No és el mateix. Tenien aquella picardia que no tothom té...

JOAQUIMA —Li va dir: “Em sembla que sí que podré curar-te'l. Però a canvi m'has de donar alguna cosa. Jo només vull un tros de terra per a la meva gent. I el de de Can Sisternes li

va respondre: “Entesos, fem un tracte. Tu em cures el cavall i jo et dono un tros de terra per a la teva gent”. I li va donar la mà. No sé què va fer, el gitano: una mena de potinga amb un gibrell, en què va posar no sé quantes coses. I l'altre li va donar els terrenys dels corrals, amb una condició: que només podien estar-se allà els que fossin Pubill, el cognom de la meva sogra. Amb el temps es va perdre, i es van ajuntar els Ferrer-Pubill.

JOAN —Al principi la zona dels corrals era una mica marginal. Com que estàvem envoltats de paios, sempre hi havia actituds contràries als gitans: gitano això, gitano allò.... Ara, en canvi, són els millors veïns que tens. Quan anava a col·legi era sempre allò de “*el gitano, el gitano, el gitano...*”. Però jo, d'això, en dono la culpa als pares, que estaven tot el dia: “*Cuidado con los gitanos, cuidado con los gitanos...*”. I ara aquests són íntims amics meus.

En principi sí que em sentia discriminat, i tant! Anava a jugar al pati sol, i al pupitre estava sol. Va arribar un moment que m'escapava. Al Menéndez y Pelayo, al costat del Forn del Vidre, hi havia una tàpia de tres metres, i la saltava. Jo era una criatura. Ma germana anava al col·legi Puerto

Rico i la mestra venia als corrals. Era el 1968. Vivíem en barraques, sense res. Ni lavabo, ni aigua, ni llum. Anàvem a buscar aigua al carrer Madoz.

JOAQUIMA —Hi havia gent al costat d'ells que intentaven ajudar-los, perquè anessin a parir a l'Hospital de Sant Jaume, o procuraven que fessin la comunió, que es poguessin comprar vestits...

JOAN —Saps per què jo no la vaig fer, la comunió? Jo anava a doctrina, a Santa Maria. Hi havia una senyora baixeta, la senyora Matas, al costat de la peixateria. A l'hora de la comunió la mare va dir si ens podien ajudar a comprar el vestit, i la senyora Matas va dir: “Com que rep a Déu, és igual que vagi d'una manera o d'una altra”. I la mare va dir: “Doncs no vull que la faci. O va com els altres o no ho vull”. I no la vaig fer...

JOAQUIMA —Els meus sogres eren molt creients, sobretot el meu sogre. Recordo que un dia estava molt malalt de la vista i s'anava a quedar cec... (*plora*). Només tenien 500 pesetes per passar el mes, res més. I va dir: jo m'he de curar, i només tinc

això. Va anar a Santa Llúcia i ho va posar a la caixa. I se li va salvar la vista. Sempre m'ho explicava. Després sempre em deia: “Nena, hem d'anar a Santa Llúcia”. I cada any per santa Llúcia anava a missa i sempre li portava tot el que podia. Em va dir que l'havia salvat.

JOAN —Va ser un miracle, o el que tu vulguis!

JOAQUIMA —La meva sogra s'havia casat amb un altre home, però va envidiar. Després ella es va enamorar del meu sogre. Els seus pares no volien que es casés amb ell perquè eren cosins germans, però ells s'estimaven molt: el meu sogre vivia a Sant Feliu de Guíxols amb la seva mare, i venia d'allà caminant fins a Mataró per veure la meva sogra d'amagat!

JOAN —Sí, sí. Quina estimació, eh?

*****

JOAN —Els gitans, el primer que fem és cuidar de les criatures i dels avis. Si, per exemple, hi ha una vella que a casa no hi cap, anirà a casa de mon germà o de mon cosí. Veuràs poca gent gitana en un asil.

JOAQUIMA —Jo soc paia, i ho dic ben fort. Però si hi ha una paia a Mataró que ha cuidat el seu sogre, soc jo, fins i tot amb Alzheimer. I en puc presumir, d'això. Fins que es va morir. He cuidat els sogres, la meva cunyada, la meva neboda, una filla del seu germà...

JOAN —Jo he anat poc a missa. Quan vaig tenir ús de raó vaig dir: jo vull creure en Déu, però no sé com és, així que me l'invento jo. Cada dia reso a la nit. Reso pel meu germà i les meves germanes. Però a missa no hi vaig, no sé per què. Tal com jo faig de pintor ells fan de capellà.

JOAQUIMA —Jo crec que vas deixar de creure quan es va morir el teu germà, amb 18 anys. Va ser la ràbia que et va agafar...

JOAN —... a les 5 estava fent palmes i cantant amb en Jaunitus, el fill del Peret... i a les 7 era mort! Allò em va remoure del tot. Em vaig capficar. I vaig pensar: “Això és Déu? Això és Déu?”. Reso perquè crec en Déu, d'acord, però no... Als 26 anys, quan vaig estar cantant a Huelva, molts gitans van començar a fer-se evangelistes. A mi em deien: “*Anda, pri-*

mo, mira que vamos a recibir a Dios...". I jo els vaig dir: “*Yo tengo mi Dios*”. Jo crec en Déu, però en les multituds no hi crec. Una vegada, a casa, al carrer Palau, va venir el *palmero* den Peret, l'Antonio i un altre gitano, i em van dir que hi anés, que estarem bé, i que aquí i que allà... I jo els vaig dir: “No us enfadeu, però jo ja no hi crec. Jo crec en Déu, però en aquestes reunions no”. No hi crec, en ells. I ja està. “Joan, que no fem res dolent...”. I jo: “No, no m'agrada”. Jo crec en Déu, el que no crec és en les multituds.

JOAQUIMA —A mi cada dia em diuen: “Vine, nena, vine cap allà, vine cap allà...”. M'ho diuen i m'ho diuen, i jo soc paia, però m'ho diuen. I jo dic que soc molt creient, i no necessito anar aquí on vas tu per creure, no ho necessito... Si crec en Déu, per què he d'anar a un saló on em diguin: “*La palabra de Dios, la palabra de Dios... la palabra de Dios...?*”. Jo ja sé quina és *la palabra de Dios* ... Ho sento molt, no critico ni m'ofenc, però jo no necessito anar a aquest lloc. I més creient del que ho soc jo, potser no ho són elles, eh? Jo podria ser rebel com ell, però no estic enfadada perquè sé que, quan el necessito, Déu m'escolta. I jo he passat més que ell:

se m'ha mort el pare quan jo tenia vuit anys i ell tenia 48. Més endavant se'm va morir un germà de 25 d'un infart, el que no em deixava sortir amb en Joan. Amb els anys, a la meva mare, sortint de treballar, la va matar un cotxe. Amb els anys el meu germà de 37 anys es va morir. Amb els anys, la meva germana va entrar en diàlisi i amb 46 anys es va morir... però tot i així, jo he de dir que ja no crec en Déu? No! Hi podria estar igualment enfadada. Cadascú que faci el que vulgui i jo no ho criticaré. Si ells volen anar allà, que hi vagin. Jo soc d'una altra manera.

JOAN —Hi ha més païos que gitanos. Si jo em caso amb una paia i tinc una criatura, aquella criatura no és paia ni és gitana: és un *crusao*, que en diuen els andalusos. Si aquell fill es casa amb una altra paia, el gitano ja no existeix. Els gitanos vells volien casaments de gitanos entre gitanos, és a dir, que tinguessin descendència gitana, perquè la raça no es perdés, es conservés. No per ser racistes. Un gitano no pot ser mai racista si té cinc sentits.

JOAQUIMA —Jo ho entenc. Jo ho entenc. Que els gitanos es vulguin casar amb gitanes és normal, perquè és la

seva raça i són els seus costums. És normal. Ara bé, això no vol dir que el gitano no es pugui casar amb una paia. Per què no? La persona és la persona. Pot ser tan bona o més una paia i un gitano o una gitana i un paio. La prova és que portem 41 anys junts! quan vaig presentar en Joan a la meva mare, ella li va fer una rialla i... el va estimar des del minut zero. L'adorava! Jo crec que va ser perquè l'àvia de la meva mare era gitana de Portugal.

JOAN —Jo he tingut els meus més i menys amb la gent. En Peret, al cel sigui, un dia em va preguntar: “Nen, fill meu, que vas amb aquesta paqueta...”. I li vaig dir: “És que aquesta és petiteta i la podré dominar!”. Ell es trencava de riure. I va ser així.

JOAQUIMA —Però també et diré que, per sort, hi ha molts gitanos que es casen amb paies. Molts, no només a Mataró. Dic per sort perquè... que està prohibit? Que no es pot casar una paia amb un gitano? Prohibit, no hi ha d'haver res al món. Primer hi ha la persona, no hi ha races ni res. La prova és, i ho dic ben fort, que a mi, a Mataró, tots els gitanos m'estimen. Deu ser que jo soc un cas estrany. He demostrat que entenc

tota la seva cultura amb els anys que porto. I a mi no hi ha cap gitano que em pugui ensenyar el que és la cultura gitana. Sé el que és respecte als altres, cuidar els avis, el saber estar i l'educació que s'ha de tenir amb la gent gran. També sé què significa que una nena ha de guardar-se per a l'home que la demani, perquè volen fer la seva cultura, i jo ho entenc. Porto 41 anys amb un gitano i ho he viscut. Jo no soc gitana però també porto el monyo. No em pinto com elles perquè no m'agrada, però cap més diferència. Només la sang. Però si et talles, la seva sang sortirà la mateixa que la meva.

JOAN —Hi ha costums que no s'han de perdre: la virginitat de la dona, les habituds, les festes... Però l'estimació és la mateixa. El que passa és que els avis eren reticents a això, i volien que la raça es conservés. No perquè fos ni més ni menys. La raça i la cultura, una cosa porta a l'altra. El meu pare, abans de morir, va dir: “Em moriré i vull ser avi”. Però jo no tinc fills. N'he criat tres, però no tinc fills.

Recordo que a l'Experience hi havia un casament gitano. Un paio em va dir que hi volia anar, que mai havia vist un casament gitano. Jo li

vaig dir: “Compte amb les gitanes, que com te les miris malament, amb segona intenció, qualsevol gitano vell et picarà les cames. És un casament privat i allà tot queda a casa”. I aquell hi va anar en *plan* “osti quin pit! Quina cama!”. I hi havia un parell de vells, que sempre estaven vigilant. Un d'ells portava un bastó, i li va fotre bastonada a les cames i el va fotre fora. És un casament particular, i si t'inviten t'has de comportar!

JOAQUIMA —Això no va de ser gitano o paio. Va de tenir educació. Si tens respecte i educació ningú no et picarà les cames.

*****

JOAN —Jo, abans, cantava el *cante* més pur: *seguiriyas, soleás...* després van venir els tangos, les *cantiñas...* és a dir, branques d'aquest pal. I després ja vaig començar amb la rumba i tot el que vulguis. Però jo havia cantat flamenc. Jo he estat 17 anys cantant per les cases.

JOAQUIMA —Cantava per a Rafael Farina...

JOAN —... i s'ha de tenir molt de pulmó, eh? Jo he cantat aquí amb el Farina al Monumental. El meu oncle li va dir

diverses vegades al Rafael que volia que escoltés el seu nebot. Ell no en feia gaire cas, fins que al final l'oncle va dir: “*¡Que escuches a mi sobrino!*”. En un camerino, al costat de l'escenari, estava ell amb un tal Marqués de Porriñas, i em van fer cantar: “*A ver, a ver... que cante tu sobrino*”. Vaig cantar més d'una hora amb ell i al final em va dir: “*Gitanito catalán, he visto imitadores, pero como tú, ninguno. Tienes más nervio tú que yo. Para lo que cantas necesitas rasgo*”.

Però vaig tenir unes llagues, se'm va rebentar l'estómac per culpa de la sonda i em vaig quedar sense veu. Vaig estar així 37 dies i 38 nits. Una setmana posant-me i traient-me les gomes de la sonda, i a última hora em van posar les gomes 37 dies. M'ho van destrossar. Em va operar el doctor Prats, una eminència. Una bèstia d'home, pare d'en Carles Prats, del teletotals de TV3.

JOAQUIMA —Li va passar el mateix que a en Moncho, que un dia em va dir: “M'han dit que el teu home cantava molt. Per què el teu home no canta més?”. I jo li vaig dir: “Pel mateix que vós”. Va estar tant de temps sondat que li van fer una durícia a les cordes vocals, i ja mai més.

JOAN —Jo, quan escolto flamenc, em poso malalt.

JOAQUIMA —Sempre plora, pobret. I no queda res, de quan cantava. Només una cinta que guardo jo. Almenys en tinc un record. Hi havia un home alemany, que tenia moltes gravacions. Però se li va cremar la casa. Hagués estat bé que s'haguessin guardat, perquè ell era la flor i nata quan jo el vaig conèixer. Però es va cremar i es va perdre. Hi ha un gitano que vivia al Rierot i quan el veu li diu: “Fill meu, canta'm una miqueta, no em pots cantar? No hi ha hagut ningú que m'hagi agradat tant cantant com tu”. I ell plora. Però en Joan ja no pot cantar.

Recordo un dia, en un bar d'un matrimoni jove a la baixada de les Espenyes, on els gitanos anaven a jugar. Era abans de tenir la llaga d'estómac. Ell estava molt bé. Hi havia el Mariano, al cel sigui, també el Juanito, al cel sigui, hi havia en Pepitu el Gordo, al cel sigui, hi havia l'Enriquet, i no sé quants gitanos. Vam passar per allà i el van cridar perquè entrés, prengué un tallat i cantés. Van agafar una ampolla de whisky i se la van beure a taps, com un xupito, mentre li anaven demanant que cantés. Es

van beure quatre o cinc ampolles a taps i no sé quantes hores van cantar, i deien: “No hi ha collons a Mataró que ningú canti com el Juan el gitano. Si algú canta com el Joan, que me'l presentin”. És un home estimat a Mataró, el meu home. És veritat, se l'estima tothom, i no és que ho digui jo perquè sigui la seva dona. Mai s'ha discutit amb ningú.

*****

JOAQUIMA —Jo vaig néixer a Extremadura. Però tenim amics espanyols a Alemanya i s'enfaden amb mi quan em demanen la meua opinió amb el procés d'independència. La meua creença és que Catalunya ha de ser independent. Perquè s'ho mereix. Catalunya ha de ser el que aquí es vulgui, no el que ells vulguin. Jo vaig néixer a Extremadura però soc catalana. Vaig venir amb un any i mig i em diuen renegada perquè jo dic que soc catalana. He crescut i cadascú ha de dir d'on se sent, i jo em sento catalana. La meua ànima i el meu cor són aquí, què vols que et digui. A mi em diuen que em donen una casa o un palau però que he d'anar a Extremadura, i et juro per la meua ànima que no hi aniria a viure.

Montse Álvarez

Activista cultural feminista que va ser víctima de violència masclista

(Talavera de la Reina, Toledo, 1958)

La Montse és actriu, veïna del barri de Rocafonda i víctima de la violència masclista. El seu relat comença en la seva infància, quan arriba a Mataró procedent de Talavera de la Reina (Toledo), i passa per la seva feina en un bingo, amb la qual tira endavant la seva filla, i per la seva lluita contra la violència masclista i les injustícies socials.

Jo he nascut a Talavera de la Reina, a Toledo. El 30 d'octubre del 1968 vaig arribar a Rocafonda, a Mataró, als 10 anys. De Talavera, molta gent marxava a Alemanya i a França però no aquí, i ara ens diuen que som "los únicos polacos del pueblo".

"Y tú ¿por qué eres independentista?", em pregunten. El meu tiet, que era molt maco però que se li anava el braç cap amunt, sempre m'ho preguntava. La última vegada que vaig parlar amb el meu cosí pel Facebook li vaig dir: "Si es que no hay nada más triste que ser trabajador y de derechas". I també li vaig dir: "Te lo voy a decir claro y castellano: tú lo que tienes que hacer es dar

gracias a que tu padre vino aquí, ganó cuatro dineritos, se fue a Talavera y que sus hijos heredaron al poco de llegar. Dale gracias a los catalufos".

Una part de la meua família és molt republicana i fins i tot van a manifestacions on criden "Viva Cataluña libre". Però l'altra part, no. Jo sempre he sigut de la part del pare, que és més d'esquerres, es nota molt.

*****

Vam emigrar a Catalunya per raons econòmiques. Però no només per això. Al meu poble només quedava de la branca de la meua mare, un germà i tota la branca del meu pare, la resta ja eren aquí.

Però hi havia una segona raó. Al poble, quan jo era una nena, hi havia un tipus que anava darrere meu. Un pederasta. L'últim dia de Reis que vam passar allà, el 1968, vaig sortir a passejar. El tipus aquell va venir darrere meu i jo em vaig haver d'escapar corrents. El meu pare va veure que la cosa acabaria malament: o em faria mal a mi o seria

el meu pare qui atacaria el pedòfil. Va decidir anar a Catalunya, on tindria un futur ben diferent. Primer va venir ell, i després nosaltres al cap d'uns mesos.

*****

Vam arribar a Mataró. Vam estar tres mesos a Cirera, a casa d'uns parents, i després ja vam venir a Rocafonda. Era un barri que s'estava construint i tot eren camps. Jo venia al carrer a jugar. Hi havia molta pinya. Hi havia molta diferència entre la gent catalana i la no catalana. Quan jo vaig arribar, de les primeres coses que vaig sentir era: "Aquesta nena és xarnega".

Però no ens feien el buit. En realitat ens unia la llengua, parlàvem tots castellà, i de catalanoparlants n'hi havia poquets. Com que tenia cosins que tenien amics d'aquí, les relacions van ser més ràpides. En realitat, al barri, com que tots eren acabats d'arribar, no hi havia diferències. Tots estàvem al mateix punt.

El meu pare sempre em deia: "Aprended pronto catalán, que no os pase como a mí". Recordava que quan va arribar va anar a treballar a les obres d'una casa. Estava buscant aigua i li va dir a una dona: "Necesito agua". I la dona li va contestar: "Què vol, una gallada?". I ell va dir: "No, no, no quiero galletas sino agua, para trabajar". I ella li va aclarir: "...No, no. Quiero decir un

cubo...", com si fos indi. No parlava ni una paraula en català i sempre insistia que n'aprenuéssim.

L'Ajuntament no ajudava gens ni mica. De fet era un barri que no tenia res, i tot el dia estàvem fent manifestacions per demanar aigua, semàfors... Era un barri que s'estava formant. Els pisos es feien en molt pocs dies, els carrers no estaven encara asfaltats... hi havia moltes mancances. No hi havia blocs ni res. On visc ara era un descampat on jo venia a jugar. Es va crear com a urbanització! Encara tinc rebuts de ma mare que diuen "Urbanización Rocafonda".

Ara, Vista Alegre i Rocafonda estan units en un mateix barri, però abans no. Vista Alegre quedava penjada, i era el barri més *cutre* de Mataró. Si deies que vivies a Vista Alegre et deien "Vaya mierda barrio tienes, nen...". I ara dius... "Jo..., yo quiero Vista Alegre" només per les vistes que té, no?

*****

El meu pare anava a les manis –era *follo* –, però com que treballava no podia anar a totes les que volia. Jo vaig començar a anar-hi de joveneta però quan vaig començar a pensar en el comerç, els horaris eren incompatibles. Vaig començar a treballar amb un senyor de dretes. Ell i els seus fills, eren de dretes. Jo me'ls estimo molt perquè són

molt bona gent però... *son de derechas, ¡qué le vamos a hacer!*

Quan jo deia al meu cap: "hay una manifestación por los derechos laborales", ell em preguntava: "¿Y tú, vas a la manifestación?". I jo no entenia el motiu de la pregunta... "Yo no voy, porque estoy trabajando, pero va mi padre". "¿Tu padre va a la manifestación? Pues dile a tu padre que no se meta en jaleos porque un día tendremos que ir al cuartelillo a buscarle".

Jo crec que he sortit la més activista de la meva família. El meu pare era d'anar a manifestacions, però no polítiques. Tenia por de manifestar-se pel què havia passat. Havia estat un nen marcat per la guerra. No era un covard sinó que tenia por que els seus fills no fossin assenyalats ni tinguessin problemes. Jo estic molt orgullosa d'ell. Ho veia tot des de lluny. Jo anava a les manifestacions del que fos. Per l'Estatut o pel que fos. Jo m'apuntava a tot... Als 19 anys, quan jo estava embarassada com un *barco*, vaig anar a una manifestació i li vaig plantar cara a un *gris*, que em va dir: "Señoora... ¡No tiene usted a la paciencia!". Era l'any 1978.

Jo penso que em vaig tornar reivindicativa per la dictadura, per anar en contra... Quan es va morir el dictador, el meu pare plorava perquè Franco havia mort sense pagar pel que havia fet. Per

exemple, ell encara no sabia on estava enterrat el seu pare... Al veure plorar al meu pare, jo em vaig tornar més activista: *Franco se ha muerto y ha hecho mucho daño a mi familia, así que a dar por culo al que venga detrás*. En realitat: vull la llibertat, la democràcia i l'Estatut? Doncs també ho vull, és clar que sí que vull l'Estatut per Catalunya. Però no volia res que em recordés aquesta persona i aquella dictadura. Sempre he sigut rebel i *follo*. Als 14, recordo quan anava a l'escola i vam formar un grup clandestí ... *¡Cágate lorito!*

He començat a implicar-me amb el barri fa uns 20 o 25 anys. Jo no feia vida al barri, ja que sempre he treballat al centre de Mataró: al carrer Sant Cristòfol, a la carnisseria de la Maruja, després al Bingo, després a la Riera, a la Xarcuteria Tena, després al carrer Barcelona... A casa només venia a dormir, i *punto pelota*.

No vaig començar a viure al barri fins que vaig posar una botigueta petita de pa i *chuches* del 2005 al 2013. Però vaig arribar a l'Associació de Veïns de Rocafonda per accident. Fins i tot recordo que la meva mare m'explicava que hi havia una mestra jove que cada dia sortia a escombrar perquè els nens poguessin sortir al pati. I, saps qui era aquesta mestra? La Maria Majó, de la Vocalia de Dones de l'Associació de Veïns de Ro-

cafonda. Jo la veia i deia: jo vull ser com aquesta dona... i mira si estàvem predeterminades a seguir el camí juntes!

La meva filla Maira em deia d'anar a l'associació, però jo hi posava excuses: la botiga... i d'altres. La Vocalia de Dones, però, em feia molta gràcia. Jo feia teatre quan vaig posar la botiga, i vaig suggerir que l'associació vingués a Rocafonda a fer-ne: *¡Mi teatro, mi barrio!* En aquell moment van venir a posar un cartell per les festes del barri, i van demanar-me ajut. Em van acabar embolicant a la Comissió de festes i em van implicar a la junta també... i aquí estic des de fa 14 anys!

La Maira feia teatre. La noia que feia maquillatge i perruqueria estava malalta i em va demanar d'anar a substituir-la. Vaig començar maquillant. Però un Sant Jordi calia pujar a l'escenari i volien escenificar els homes regalant una rosa a les dones i les dones un llibre als homes. Vaig pensar: Molt bé, pujo a l'escenari, li dono el llibre a ell i ell em dona la rosa, i surto ràpid. Em van insistir que pugés i jo: *que no, que no, que no... que lo mío es el maquillaje, los escenarios no son para mí.*

Després estàvem fent una obra i el director em va dir si podia passar per l'escenari passejant com si fos una xafardera, *con una bata de raso*. Quan vaig pujar a l'escenari, no havia de dir res però

la gent va començar a riure. Jo només mirava un tipus que tenia tres amants. Vaig sortir un cop i mai més. Em va fer una vergonya...! Després una de les actrius ho va deixar i necessitaven que algú la substituís, i em van insistir i insistir però jo... *¡que no, que no y que no!*

Però al final ho vaig provar, i havia de dir: *“Buenas noches. ¿Qué tal ha pasado la noche?”*, en *plan borde*. Però jo ho deia amb veu suau i dolça, i mira que tinc un *vozarrón*... Els companys deien: *no te oímos... más borde, no te oímos... ¡más borde...!* I la Maira em va dir: *“Parece mentira que con la voz que tienes no te oigamos”*. Llavors jo vaig reaccionar: *“¿¡Qué!? ¿¡Me vas a tocar las narices!?”*. I el director va dir: *“¡Eso quiero!”*.

A partir d'aquí em vaig anar ficant en el tema, i ara és una part a la qual no renunciaria.

*****

Sempre he tingut aquesta faceta d'activista... però entre les pròpies excuses de *“estoy trabajando y no puedo”* o les dels altres de *“en política no te metas”*... El meu pare tenia una vida marcada per la guerra i no volia que la filla es posés en problemes. *“Que no pase nunca lo que ya ha pasado en mi casa”*. I la meva mare era de: *“Mi hija: sus labores. El niño es otra cosa”*. Era noia, i a vegades quan deia que volia anar a una manifestació em

deien: *“¿Qué dices? ¡Tú, a fregar los platos!”*. També em va influir el matrimoni amb qui vaig treballar, que eren molt de dretes. Veia en ella una dona molt forta, que treballava i tenia un tipus de vida diferent a ma mare, i em va marcar molt. Però la seva política era la del seu marit.

Jo ho veig ara, però en aquell moment feia el que em tocava. Que el meu germà marxés a una *mani* i jo em quedés a casa rentant plats, ho veia normal, encara que no era el que volgués. Després t'adones que tot això està marcat i els meus pares, essent defensors de les llibertats, seguien aquest patró. I el meu ex és com ho és principalment per culpa de la seva mare; la meva cunyada era la minyona de la casa.

Quan et casaves passaves del pare al marit. Encara és pitjor. I clar, em vaig casar molt jove. Tenia 19 anys i se m'acabava el món. El meu ex, que és un pel curtet i *también se le va un poco el brazo*, era del rotllo *“tú no te metas”*. Era molt masclista i jo n'estava molt enganxada. Quan vaig deixar tota la merda vaig tornar a ser jo... però, clar, van passar 15 anys! I abans jo era d'amagar-ho tot.

Em vaig casar amb un home que, després, vaig descobrir tot el que era. Em controlava molt, molt: això no ho facis, i això no ho diguis. El meu marit... *Por el amor de Dios, ¡un hombre co-*

nocido en todo Mataró! Era dels de: *“No te vistas así porque te miran, no te peines así...”*. I ho veies com una cosa normal. Jo no m'adonava que era una dona maltractada des d'abans del casament, però no me n'adonava, ho veia normal. Era el que tocava malgrat que dintre meu em fotés molt, i jo tingués bronques amb ell. Però sempre em guanyava una bronca monumental que acabava amb la faldilla més llarga.

Quan vaig fer 25 anys volia estudiar. Als 14 li vaig dir a ma mare: *“Yo me voy a trabajar, quiero ganar mis dineritos y no depender de nadie.”* I la meva mare em va dir: *“Estudia.”* Però no. Quan en vaig tenir 25 anys volia estudiar i ja tenia plaça a la universitat i quan li vaig dir al pare de la Maira que començaria a estudiar el setembre em va dir: *“¿Tú estás loca? ¿Qué vas a hacer con la niña? Trabajas de noche en el bingo, ahora te vas a ir a estudiar, ¡y la niña te importa una mierda...!”*. Em va fotre el rotllo de sempre, no vaig estudiar i vaig deixar passar l'oportunitat.

Jo treballava al Bingo a la nit, en una època que les úniques dones que treballaven eren les prostitutes de Barcelona que ho volien deixar. Les primeres dones de Mataró que treballàvem al Bingo vam ser la del perruquer Rojas i jo. I vaig començar perquè el pare de la Maira em repetia contínuament que jo

no guanyava per mantenir-me a mi i a la nena, que si ell ens deixava ens morriem de gana. A mi m'angoixava molt dependre d'ell i vaig decidir-me a treballar malgrat la crítica que significava ser dona i treballar de nit en un bingo. Res de submissió. Aleshores em vaig separar i vaig treballar al bingo i a la carnisseria. Quan ja feia dos anys, vaig dir-me que la meva filla no em veuria plorar, que abans m'amagaria darrere les portes.

Vaig estar deu anys essent maltractada i no vaig dir res. A ningú. Mai. Mai. La meva mare em preguntava, i jo li deia: “¡Ay, madre, que no! Tonterías”. I un dia la meva mare va venir i va sentir com ell m'escridassava, i després va sentir cops. Quan va entrar ella, ell li va dir que era una discussió sense importància... Jo vaig seguir calladeta.

Era un maltractament més psicològic que físic, encara que de físic també n'hi va haver, però menys. Jo tinc els braços marcats, perquè un dia estàvem discutint i ell va agafar un gerro i me'l va trencar a sobre. Jo el vaig parar amb els braços perquè si no m'hagués trencat el cap. Vaig anar a l'Aliança, on hi havia el Miquel Torner, i em va preguntar: “¿Y esto se lo ha hecho usted sola?”. I jo: “Sí, me he caído”. I ell em va preguntar: “¿Y sobre qué se ha caído?”. I jo li vaig respondre: “Sobre una mace-ta”. Quan vaig tornar a casa li vaig dir

al meu marit: “*Como me vuelvas a tocar, te mato*”. Però sobretot era un maltractament psicològic: “no sirves para nada. Eres una puta. Das asco. Si yo te dejo, te mueres. Si yo te dejo, tu hija se va a morir de asco...no sirves para nada, no sirves para nada...” Escoltar això de manera contínua fa que no confiis en tu, que ningú pugui estimar-te, que se't valori, et fa perdre la seguretat al treball, que potser no reclamis els teus drets laborals perquè no és digne de tu, etc. El cop fa mal però el maltractament psicològic, que és invisible i a més l'amagues, fa molt de mal.

Un dia vaig anar al quarter de la Guàrdia Civil i vaig dir que volia denunciar que el meu marit em pegava. I el guàrdia em va dir: “*A usted su marido no la pega. Esto son sevicias...*”. I jo li vaig respondre. “*Pues serán sevicias pero a mí me pega, y además me obliga a tener relaciones con él y yo no quiero.*” I ell em va respondre: “*Es su obligación matrimonial.*” Després me'n vaig tornar a casa i em vaig quedar calladeta.

I ho vaig tenir molt clar: mai més. El procés va ser alliberar-se del pare de la Maira i començar a dir: “*Soc jo*”. Quan vaig dir: “*Prou, fins aquí. Ara viuré com jo vull viure.*” Em vaig separar, no divorciar, i em vaig dir: “*Ja està, s'ha acabat*”. Pensa que, aquest paio, una vegada va tancar la Maira a

armari! A més la deixava sola tancada, l'atemporia...Era un mala bèstia.

I qui em va ajudar? La meva filla Maira. Un dia, als 10 anys, es va posar enmig del seu pare i de mi, i va dir-li: “*Como toques más a mi madre, te mato*”. I em va mirar i em va dir: “*Mama, o lo arreglas tú o lo arreglo yo, pero esto no hay quien lo aguante. Yo me voy con la yaya, tu haz lo que quieras*”. M'ho va dir plorant.

L'endemà vaig dir a la meva filla que aniria a un advocat i em separaria. Li vaig dir: “*Què vols fer, anar amb mi o quedar-te amb el papa?*”. Ella em va dir que se'n aniria amb mi fins a la fi del món! Vaig anar a casa del meu pare i li vaig dir que ho explicaria tot a un advocat. El meu pare va dir: “*Que le den por el culo al piso. Coge cuatro pingos y tres bragas, y te vienes*”. I jo li vaig dir que no, que el pis era meu i no pensava deixar-lo.

Vaig anar a l'advocat, que era de dretes però que li tenien molt de respecte al jutjat. Era un client del Bingo, que vivia a Vilassar, amb el qual ens apreciàvem molt. Vaig voler parlar-ne amb ell. Em va ajudar moltíssim i va anar al jutjat a dir que hi havia un tema que era urgent, que era prioritari, perquè el *tiu* estava boig i em podia matar. I va ser un *plis-plas*.

La família em va ajudar molt. També el cap de sala del Bingo. Cada cop

cada cop que hi havia un episodi de maltractament i jo no podia estar pel públic, ell em deia d'anar al seu despatx, en parlàvem i m'ajudava moltíssim. No volia que em tanqués a casa i que ell es creixés.

Va ser dur perquè em volia treure la nena. Jo tenia molta por, fins que la Maira va dir que ella se'n anava amb mi. Quan em vaig separar ho vaig deixar tot, excepte el pis i mai vaig demanar un ajut a ell per la meva filla. No volia ni un duro d'aquest *tiu*. Ell anava explicant: “*Me echa de su casa sin nada, no me llevo nada de su casa...*”, però jo li vaig comprar fins i tot la roba nova.

*****

Les dones podem ser molt feministes i abanderades del que vulguis. Però quan arribem al poder seguim els patrons marcats pel patriarcat. Copiem el patró del que hi havia abans que nosaltres. No fem polítiques feministes. Es repeteixen els rols. Les dones de la meva edat, totes hem passat per aquest patró i algunes ens n'hem sortit.

I el fet de tenir molt de caràcter, a mi no m'ha facilitat res. La gent diu que jo soc una tia forta, que a mi qui m'ha de maltractar! No tenia credibilitat quan vaig començar a dir-ho, i encara a dia d'avui alguna persona em diu: “A tu no t'han maltractat en la vida, qui t'ha de maltractar a tu!”

Jo mai havia dit que era una dona maltractada. Quan vaig entrar a la Vocalia de Dones, a l'Associació de Veïns, fèiem trobades de dones i jo mai havia dit: "M'han maltractat". Però vam fer un taller amb dones de Matagalpa (Nicaragua) sobre aquest tema, i en una dinàmica de catarsi entre dones, ho vaig explicar. Totes es van quedar amb la boca oberta, i jo vaig pensar: "*Me he liberado, me he liberado*". Em vaig sentir còmoda, protegida, vaig plorar moltíssim i vaig veure les companyes també plorant. Vaig pensar: "*Per què m'he de sentir bruta? Jo no he fet res malament. Jo què guanyo callant? Protegint aquest individu?*".

Ell després va ajuntar-se amb una altra dona. Feia servir la Maira per conquerir-la. Aquesta dona veia que les coses que feia no eren normals i volia parlar amb mi. Un dia va trucar a la porta de casa i va dir-me: "*Quiero hablar contigo*". I jo li vaig dir que "*yo no tengo nada que hablar contigo. Si tú estás con él no voy a ser yo la persona que diga: déjalo. Solo te digo: si yo lo dejé fue por algo*".

Aleshores em vaig adonar que no estava ajudant a ningú. Aquesta dona es trobava amb els mateixos problemes que jo em trobava. Vaig veure que de què servia que jo hagués patit, si m'ho guardava i callava per vergonya, com hi ha moltes dones que fan. I vaig dir-me: "Nosaltres

no tenim per què tenir vergonya". I vaig començar a explicar-ho. Sempre que pugui ho diré perquè és la manera d'ajudar, que la dona que ho està passant vegi que hi ha sortides, que no som nosaltres les culpables de res, que les filles poden copiar el model de dona de la seva mare. Ara veig la meva filla que és forta, perquè ha vist el que ha vist".

A partir d'aquí m'implico en tot el que puc a la Vocalia de Dones. I la història que explico al meu monòleg teatral és la meva història, tal qual, excepte al final, que maten la dona. És important explicar que se'n pot sortir, però que moltes no se'n surten. Has de tenir la força de no tenir por ni sentir-te malament. I explicar-ho, perquè en realitat tu no fas res. Has de tenir un suport... la soledat que vius no te la treus sense suport.

A la meua vida totes les coses bones arriben per casualitat.

MARIONETA DE NADIE

(monòleg teatral escrit i interpretat per Montse Álvarez basat en la seva vida)

Yo le quería. Me costó mucho dejar de hacerlo. Quizás aún le sigo queriendo, no lo sé.

Cuando descubrí que el horror era mi compañero, cuando descubrí que el miedo era lo único que nos unía... Sí, quizás llegué a hacerme adicta al miedo. Ese miedo que sentía cuando él llegaba a casa, cuando me golpeaba, me insultaba; quizás era adicción o un falso amor, no sé.

No tenía voluntad para dejarle, no tenía fuerza para decir "basta". Me daba miedo de que él lo hiciera, que me dejara. Me daba miedo de que él llegara a casa, sentía pánico cuando veía que su mano se acercaba: nunca sabía si era para acariciarme o para golpearme; no, no lo sabía.

Aun así, yo seguía a su lado, con esa falsa esperanza de que algún día me quisiera, que volviera a quererme. ¿Me quiso alguna vez? No lo sé, nunca lo sabré. Él me pedía perdón después de cada paliza, después de cada insulto. Me decía: "¿Lo ves? Tú haces que me ponga así, a mí no me gusta enfadarme ni pegarte, ¿lo ves? Tú consigues que me enfade siempre, que te pegue, pero yo no quiero. Eres tú la que me provoca".

Hiciera lo que hiciera, siempre, siempre le molestaba. Siempre había una razón para golpearme, para insultarme.

Me veía incapaz de dejar aquello, aquel horror, aquella vida. No podía decirle a nadie lo que estaba viviendo; mostraba una vida feliz, hacía creer a todo el mundo que mi vida era idílica. Cuando me encontraba con los vecinos por la calle o en el portal de casa, si me decían que me habían escuchado gritar, yo disimulaba, y decía: "No, no, debía de ser la televisión, en casa todo bien... Todo bien. Cuando alguna vecina se atrevía a decirme: "Te oigo llorar, no mientas", le decía lo mismo: "No, en casa todo bien, te lo habrá parecido, en casa todo bien". Cuando los amigos, la familia, me decían: "Te vemos triste. ¿Estás bien? ¿Te pasa algo?", yo decía siempre: "No, estoy bien, no os preocupéis".

Yo le disculpaba todo. Hiciese lo que hiciese, yo le disculpaba.

Me robó la palabra, la alegría. Me convirtió en su marioneta, una marioneta que movía a su antojo, sin voluntad propia.

Él cortó mis hilos.

Ahora ya no soy su marioneta, ahora ya no soy la marioneta de nadie.

Ahora, la tierra me cubre.

Germana Carmel

Monja carmelita i pessebrista

Carme Montcerdà Bas –Germana Maria del Carmel (Palma de Mallorca, 1953)

**EL MÉS SENZILL DEL MÓN.
GERMANA CARMEL, MONJA
CARMELITA DESCALÇA I
PESSEBRISTA**

Tinc la sensació de viatjar molt, sense moure'm gaire.

Fa uns anys vaig anar al monestir de les Carmelites Descalces de Mataró per visitar la Carmel Montcerdà Bas, una monja que fa figures del pessebre amb fang. I vaig iniciar amb la germana Carmel una llarga amistat personal. Vaig descobrir en ella una obertura mental que apostava pel diàleg entre religions i una assedegada curiositat pel coneixement de les cultures, molt allunyada de la percepció popular que imagina les monges de clausura inaccessibles. El seu misticisme l'aproximava a les emotives poesies de San Juan de la Cruz o de Santa Teresa de Jesús, origen de les Carmelites. I vaig descobrir com la seva creació artesana de figures del pessebre

(que havia après del mallorquí Antoni Fontanet) podia estar en connexió amb aquesta cosmovisió i una activitat espiritual. La mateixa actitud que té amb la seva altra expressió artística, la de tocar la cítara.

*****

Què practico cada dia? El més senzill del món. Cuinar, guarnir l'altar i l'església, tocar la cítara, fer fang, cantar la litúrgia, conviure amb unes germanes. Com diria santa Teresa, tot això va il·luminant les estances interiors, i es tracta d'anar obrint portes perquè els límits se'ls posa un mateix.

La germana Carmel fa figures de fang una a una, sense pintar, directament sortides de la terra. Inventa noves figures ja que la seva és una creació lliure, segons el que sent interiorment mentre modela escoltant música: Josep i Maria poden estar acaronyant-se, els reis poden ser reines, els pastors poden resar ajupits com ho fan els musulmans (mentre

escolta música sufi) i incorpora noves figures, com les prostitutes.

El pessebre és una expressió de la meva espiritualitat. Jo soc un tros de fang en les mans de Déu. En l'art de modelar voldria deixar fer més a Déu, no ser jo la protagonista. Quan estic treballant amb el fang passo moltes hores en silenci. No és un silenci buit. És pregària, forma part del silenci que envolta la Paraula en la Litúrgia, les laudes, les vespres, les completes...

El fang és molt fràgil, i quan he acabat una figura de seguida es pot trencar, s'ha de coure immediatament a 1.000 graus. Coure el fang és com viure en comunitat, un procés lent de bona relació entre nosaltres i d'equilibri diari: a 700 graus la figura ja comença a coure's per dintre i hi ha un moment en què la figura i la flama són un... Després calen vuit hores més per refredar-la. És un procés lent. També el nostre cant, i la pregària, es nodreixen de la Paraula de Déu, que l'has de retenir i t'omple, has de meditar i assimilar. No té consistència resar mecànicament. Som a l'esfera de la bellesa, que no té un perquè material.

Actualment les figures em surten mig assegudes i serenes. El camí interior és això: quan s'és jove, es fa i fa sense parar, però, cap als 50 anys, tot camina cap a una activitat més serena. També màgrada la gent senzilla, pagesa, que he vist a Ma-

llorca, on he nascut i on em vaig passar 20 anys fent excursions. Gent de la terra amb saviesa, amb un saber esperar i callar... Treballar el fang és tocar la terra, la realitat, enfangar-se.

He incorporat noves figures al pessebre, com per exemple una prostituta. Són figures evangèliques properes a Jesús. Quan vas per la carretera i les veus, no et deixen indiferent. A ningú no deixen indiferents les prostitutes. Em fan molt de respecte. Són persones amb sentiments molt forts. Ens fixem en l'exterior de les persones, però si traspases l'aparença externa tots som molt iguals. Podem trobar-nos units en uns mateixos valors humans. Cadascú vol la seva vida, i estima la seva cultura, la seva religiositat... Deixem que ho puguin viure.

*****

M'agrada pensar en la meva Mallorca, en les coves d'Artà. Milions d'anys i anys rebent una gota d'aigua continuada formen columnes immenses, impressionants, d'estalactites i estalagmites.

El Carmel va néixer al segle XII a les muntanyes palestines del Karmel, vinculat als moviments eremítics que havien sorgit a l'Orient Pròxim. Però al segle XVI, a Àvila, santa Teresa de Jesús i sant Joan de la Creu li donaren una nova di-

mensió: comunitats més petites i frater-nes, la centralitat de Jesús en la pregària que es concreta en una vida senzilla i oberta als altres. Hi ha un moment en que se'ns pregunta què desitgem: La misericòrdia de Déu. La pobresa de l'Orde. I la companyia de les germanes. Al segle XX, però, el Carmel demanava una renovació i, amb el Concili Vaticà II, entra en un nou camí de la vida consagrada a la reflexió i a l'estudi, a la formació permanent, a les reunions comunitàries compartint com a manera d'obrir horitzons. Un canvi que no tots els Carmels varen assumir, però el de Mataró, sí.

Vaig marxar del monestir mallorquí de Binissalem, on havia entrat el 1974, perquè allí no ho vivia així. Ha d'existir coherència entre el que llegeixes i el que vius... En venir aquí, vaig veure que existia una llibertat de pensar, un comportament sociable normal. Jo vull un Carmel de portes obertes. Estar atent en l'ara i avui, no ser arrossegada per costums o pel "sempre s'ha fet així".

*****

M'agrada la repetició, perquè és una forma de trucar a la porta de la saviesa i esperar el moment que se t'obri.

Jo creo figures escoltant música que m'obre canals interiors per modelar. M'agrada la

música sufi tocada amb flauta turca: un tub buit que segons com deixis passar l'aire sona d'una manera o d'una altra. Per a mi és un buit que fa una ressonància interna amb què em trobo identificada. Així és la pregària: buidar-se, fer silenci i atenció a l'interior. I esperar.

Necessitem escoltar altres cultures, compartir i conviure: les religions ens poden separar però l'experiència religiosa ens pot unir. Em sento a prop de l'experiència espiritual de la noia índia que canta música sufi de l'article que vas escriure al Dialogal, la Ragini Rainu. Els músics indis tenen un mestre per a tota la vida. Entren a casa seva i hi són tota la vida. Jo també tinc per mestre Jesús. Ha entregat la seva vida per mi, perquè jo m'hi pugui acostar. Em diu: "Jo soc el Camí, la Veritat i la Vida".

Tot el que veiem és la primera capa. Però la persona és la mateixa a tot el món. No podem mirar el color, la cultura, els costums. El canvi vindrà per anar aprofundint en la consciència de saber qui som. Tot és una continuïtat, un cicle, una circumferència on el principi i el final es troben en el mateix punt.

Malé, Sàgar (2011), "Els pessebres de la germana Carmel" a *Dialogal*, hivern 2011, pàg. 32-33

Soraya El Farhi amb el grup de música de bodes marroquines Ferka de Salam

Soraya (Tetuan, Marroc, 1970)

La Soraya va néixer al Marroc l'hivern de 1970 i va arribar a Catalunya quan tenia sis anys. Dona treballadora, mare i immigrant, sempre ha estat vinculada a la lluita social i ha esdevingut la primera regidora musulmana i d'origen magrebí de l'Ajuntament de Mataró per ERC. De la seva mà, coneixem un grup de dones del barri de Rocafonda que interpreten música tradicional marroquina i cançons populars del món àrab per amenitzar casaments i actes festius del calendari musulmà. Mentre canten i toquen instruments de percussió, defensen els drets de les dones i de les immigrants a casa nostra.

Les declaracions d'aquest capítol són corals: a vegades són respostes de la Soraya i a vegades de les intèrprets de Ferka de Salam, indistintament.

Si no nos conocen, de entrada, nuestro grupo podría crear rechazo porque hacemos música *anachid*. Pero cuando nos oyen, cambia todo totalmente. Cuando va a haber una boda, las madres, por ejemplo, dicen: “Yo quiero que en la boda de mi hija se toque *anachid diniya*, que es música religiosa”. Muchos jóvenes no quieren saber nada de eso porque se piensan que son como esos cantos antiguos, que para ellos son aburridos.

Pero en nuestro grupo le damos un tono moderno que te invita a bailar. Es decir, cuando nos escuchan dicen que es fantástico porque tiene ritmo. Hemos modernizado esta música, le hemos dado ritmo. Hay varias canciones que hablan de novios, pero siempre con mucho ritmo. Es muy difícil que a todos los invitados les guste la música moderna. Las chicas estarán encantadas de escuchar un reggaetón, pero a las madres no les gusta nada.

En la cultura árabe la música se elige con lupa. No todo es válido para los musulmanes, y al menos, es importante elegir bien la letra. No todo es válido. Por ejemplo, si es ofensiva u obscena, sobre todo en bodas o ceremonias. Buscan grupos de mujeres, porque la fiesta de las mujeres es mucho más grande y espiritual. Se cantan canciones como, por ejemplo, los villancicos aquí, cánticos religiosos, que hablan del creador, del profeta y de las bondades. Y son letras lícitas y que todo el mundo quiere.

Hay gente a quien que le da igual y en las bodas quiere cosas de moda, de manera que se pone música de DJ's, o contratan otro tipo de grupo de música. Pero también tenemos este tipo de grupos de música, que son los más solicitados por la gente creyente porque sabe con seguridad que van a hablar de cosas que, por ejemplo, no son obscenas. Estos grupos están teniendo mucho éxito.

Y los que llevamos años aquí echamos de menos estas músicas, y queremos que nuestros hijos conozcan estas músicas más místicas... Todas las canciones tienen una connotación religiosa, o si no, hablan del novio o de la novia... Pero con un buen deseo: "Os

vais a casar y os deseamos el bien y que os vaya muy bien la vida...". Siempre dentro del contexto de lo que es lícito. No te vas a poner a cantar un reggaetón cuando sabes que esas letras son ofensivas, no tienen un sentido moral. Eso está prohibido. Además, algunas de las canciones que tocamos son solo para bodas, no las podemos tocar en otras ocasiones.

Las mujeres tienen mucho arte, pero ahora es cuando están empezando a abrirse camino. Es algo que nos gusta y tenemos esta alternativa de música que no es ofensiva. Desde pequeños te enseñan que hay tipos de música que no puedes cantar, pero, "¿qué música no puedes tocar ni cantar?". Sabes que te prohíben algo, pero la música es algo muy rico, es comunicación, es lo que mueve a muchas personas... Y finalmente dices: "Yo voy a hacer música, pero aquella que va acorde con mis creencias".

*****

Los marroquíes que vivimos aquí, aunque venimos de Marruecos, tenemos fuertes diferencias entre unos y otros. Nuestro grupo es del norte. Los del norte no tenemos que ver con los del sur. Los del sur son mucho más mo-

ernos que los del norte. Han tenido la influencia francesa durante muchos más años y son mucho más abiertos. Los del norte somos más conservadores. Si reúnes en un mismo grupo una persona de Rabat, de Agadir, de Casablanca... las diferencias pueden ser muy grandes. Las canciones *anachid* en el sur no las pondrían, porque sus bodas son mixtas y ponen música muy moderna, y en cambio, en el norte, las bodas se hacen separadas.

*****

Nosotras somos casamenteras. Donde ahora estoy estudiando hay un chico que es español, pero le gusta la cultura árabe y se interesa por el islam. Tiene 44 años, y se llama Jesús. Quiere viajar a Marruecos y me dice: "Me encantaría tanto que me presentaras una chica musulmana soltera, alguna amiga tuya...". Yo le digo que el islam es una condición indispensable, que tiene que ser musulmán.

Un hombre musulmán se puede casar con una cristiana o una judía, pero al revés no. Y tiene sentido. La única condición que debe tener la cristiana y/o la judía que se case con un musulmán es que sus hijos se eduquen en el islam. Una madre que educa a sus

hijos en el islam acaba siendo musulmana. La mujer es mucho más sensible y misericordiosa. ¿Tú vas a educar a tus hijos en el islam y tú no lo vas a ser? Al final vas a acabar siendo musulmana también, porque estás educando a tus hijos. Es la única condición que debe tener.

El mundo árabe es matriarcal y la que manda es la mujer. Otra cosa es que lo que se ve, es que es el hombre. Pero es la mujer la que educa y elige. Y por eso es tan machista. Porque la mujer, la madre, es la que educa a los hijos y las hijas de manera diferente.

En nuestra tradición una madre educa con más libertad a un chico que a una chica. Tiene más miedo por la chica que por el chico, y lo que hace es limitar a las chicas en sus derechos. Un niño y una niña nacen igual y no saben nada. Pero con el tiempo un niño tiene más privilegios, no porque la religión se los haya dado, sino porque es la propia madre quien se los está dando, marcando las diferencias entre el varón y la hembra. Y eso, a la larga, ha creado muchos problemas en nuestra sociedad. Porque un varón adolescente no sabe gestionar tanta libertad.

Pero por el hecho de ser varón, el hombre se cree que tiene todo el de-

recho de hacer lo que quiera. Pero la mujer, la niña, la hermana, ha sido más limitada, y más preparada para llegar pura al matrimonio. Ese es el objetivo de la madre.

Por eso tenemos una sociedad tan machista y con tanta violencia, porque el varón no ha sabido gestionar esta libertad. Con 12 o 13 años llega a la hora que quiere. Y es un problema gravísimo porque si no educas al varón dentro de un respeto, no va a actuar con respeto. Si le das una libertad que no sabe gestionar en edad temprana solo por ser varón, se va a creer que puede con todo. Y es el problema que tenemos en nuestra sociedad. No se le educa para enseñarle dónde está el límite de las cosas. La madre está tan pendiente de la chica que se le olvida que el chico va a ser un problema para otras chicas en la calle.

*****

La educación debe ser para chicos y chicas por igual, es un derecho. Eso dice la religión. Pero la tradición ha perjudicado mucho a la religión. Si la tradición perjudica a la religión te tienes que apartar de esta tradición. Como, por ejemplo, escoger el marido a la hija. Dios ha dado la libertad a los hijos y a

las hijas para escoger su marido o esposa. Pero se usa la tradición para decir: yo te he elegido el marido y tú te vas a casar porque soy tu madre o tu padre, o si no vas a ir al infierno. Y eso no es así. Y ahora, que muchos sabios hablan para dar una interpretación más correcta al tema, la gente no les hace caso y dice que no, que su hijo se va a casar con quien quieran los padres.

Los marroquí nos movemos por la gente y no por Dios. ¿Qué dirá la vecina? ¿Qué dirá la comunidad? Muchas chicas se ponen pañuelo para poder casarse luego. No porque sea un mandamiento divino; ni siquiera saben qué significado tiene. El velo es cubrir una joya. Las mujeres somos un diamante para Dios, y él protege aquello que es delicado, vulnerable.

Hoy en día olvidamos la religión y aplicamos la tradición. Esto nos ha limitado, perjudicado y hecho daño. Si no tenemos espacios donde podemos rebatir estas tradiciones es muy difícil hacerlo. No sabemos cuál es la religión verdadera. Criticar es uno de los peores pecados que hay.

*****

(Soraya) —Ha habido muchos años en mi vida en que no había musulma-

nes en mi entorno. Hace años que llegué a Mataró: en el año 1977. No había nada de lo que hay ahora. Si querías comer carne *halal*, tu padre tenía que sacrificar algún animalillo... Eras tú que te tenías que amoldar.

Cuando llegué, la gente no sabía qué era el islam. Había mucha hospitalidad porque veían la familia con muchos hijos y nos ayudaban. Nos mimaban. Pero los efectos de los atentados los hemos notado mucho. La visión hacia nosotros ha ido cambiando y ahora nos meten a todos en el mismo saco.

Ahora es como si estuvieras en Marruecos. Hay tiendas que venden de todo, ¡hasta peines de Marruecos! La primera vez que escuché el grupo de mujeres me emocioné y lloré. Era algo que no había disfrutado ni vivido: las bodas. Al llegar de pequeña, me salté todo eso.

Yo me casé en Túnez porque no sabía cómo eran las bodas en Marruecos. Le dije a mi marido, que conocí en Barcelona, que quería hacer nuestra boda en Túnez. Por lo civil nos casamos en Tetuán.

En ese momento España no era un destino para los marroquí. Era un país pobre, más que Marruecos. Sola-

mente con pasaporte ya podías venir. Mis cuñados, que ahora se dejarían la vida en pateras para venir aquí, cuando tuvieron la oportunidad de venir no lo hicieron porque España no era un país de destino. Pero yo vine con mis padres. Mi padre tenía un negocio que le fue mal y se quería ir a Holanda; pero se quedó aquí finalmente.

*****

Es diferente vivir aquí o en tu país. Por ejemplo, allí los viernes todo el mundo vive un día religioso. Aquí no. Allí la gente no trabaja, escuchas el rezo en las mezquitas, escuchas la llamada a la oración, el sermón de las mezquitas...

Además, tu país es tu país, no vas a vivir racismo. Aquí puedes encontrar mucha gente buena que te acepte, pero siempre vas a encontrar gente que te recuerde que eres de fuera.

Una vez fui al ambulatorio porque tenía mucho dolor. Puse la mano en el mostrador y la de recepción la sacó con desprecio y dijo: “No pongas la mano aquí”. La gente te pregunta en la calle por el pañuelo: “¿Por qué llevas pañuelo? ¿Por qué no te lo quitas?”. Y tú te preguntas: “¿Por qué te metes en mi vida?”. Que cada uno haga lo que

le dé la gana. Es mi religión, y que la gente haga lo que quiera con la suya. Te hablan de una manera despectiva, y suelen ser las mujeres, más que los hombres. Te preguntan si no pasas calor... pero se olvidan que el pañuelo a veces protege del sol.

Las mujeres musulmanas aquí estamos mucho más discriminadas que en nuestro propio país. Tú en Marruecos coges a tus hijos y te vas a un salón de té o a cualquier sitio de ocio sin problemas. Pero aquí no hay. Los hombres marroquíes se procuran un espacio de cafetería o bar solo para ellos, donde solo hay hombres, y para ellos es genial. Salir les sirve de terapia. Llega la tarde y... “me voy a tomar un café con el compañero”, y ven el fútbol... llegan renovados a casa. Pero las mujeres no tenemos esta oportunidad. Si no salen, su vida es muy rutinaria y triste, y esto no pasa en Marruecos.

Necesitamos mujeres que tengan recursos. De ideas no faltan, pero por recursos no se puede. En Marruecos hay salones de té familiares. Aquí no te vas a un espacio de hombres. Hay salas donde se realizan actos, como bodas, creadas gracias a mujeres. Pero son de muje-

res que rompen con el prototipo de mujer musulmana: como el caso de Nora, separada, liberal, moderna, y ella puede hacerlo porque no es una mujer tradicional y le da igual hablar con mujeres y hombres.

Pero la mentalidad es aún muy cerrada. A las chicas que estudian empresariales les pregunto: “¿Por qué no montáis un salón de té para mujeres, espacios de reunión para mujeres? Con espacios para los niños, donde las mujeres puedan hablar. Hay mucha depresión entre las mujeres musulmanas. La rutina las deprime mucho”.

*****

En Rocafonda, unos musulmanes vigilan a los otros, no son libres. “No salgas así porque si la vecina te ve...”. Aquí en Mataró la comunidad es más pequeña que en Marruecos, y como te estigmaticen, ¡estás perdido!

Si te han visto fumar, ya no te casas con ninguno de la comunidad. Nos hacemos muchísimo daño. Y después, ¡sus hijos son los mejores! También hay el tema del cerdo: en el Corán se dice que si vas a morir de hambre y no tienes más que comer, puedes comerla. Pero el alcohol, aunque te estés muriendo, no, porque no te va a so-

lucionar nada, te va a empeorar. Pero muchos jóvenes de la comunidad beben hasta emborracharse.

Con la crisis, muchos hombres se han quedado sin trabajo, y han cogido el papel de criticones número uno. Y muchas mujeres que no trabajaban antes, con la crisis se han puesto a trabajar. Los hombres se han acomodado con las ayudas y se ponen a criticar. Entre ellos se condicionan muchísimo y cada uno quiere que su mujer sea la más tapada, de la que menos hablen.

La comunidad nuestra no entiende nuestra verdadera *sunna*. El profeta Mohammed se casó con una mujer viuda 15 años mayor que él. Era una mujer comerciante que tenía el capital, y él era un trabajador, que guiaba a los camellos. A ella le gustó porque le hablaban muy bien de él: era un buen chico y muy noble. Mandó a su secretaria y le dijo: “Pregúntale si quiere casarse conmigo”. Y él dijo: “Para mí es un honor”. Y estuvo 25 años casado con ella.

Hoy en día, que una madre vaya a otra madre a decirle “me gusta tu hijo para mi hija”, eso está mal visto. Una madre, o un padre, va a su vecino y le dice: “Oye, tu hijo para mi hija”,

y está mal visto. Pero en nuestra religión no está mal visto, porque es lo que Khadija hizo con el Profeta.

La figura de nuestro profeta es muy querida, y es quien va a interceder frente a Dios por la comunidad, por la *umma*, el único que tiene esta potestad. El islam es internacional, no específico de los árabes, y esta es una idea que es difícil de entender para el mundo árabe: donde hay más musulmanes es en Indonesia, que no son precisamente árabes.

Los árabes han cogido como suya la exclusividad del islam. Pero el islam es universal.

Júlia Verdaguer

Ex-actriu dels 'Pastorets' i locutora de ràdio

(Mataró, 1928)

Júlia Verdaguer. Ex-actriu. Mataronina. Amb el seu marit, en Jesús Ledesma, va realitzar una destacada tasca a la ràdio de Mataró durant la postguerra i van contribuir a fer renéixer Els Pastorets d'aquell període. És parenta del poeta Jacint Verdaguer.

Ja en quedem pocs, d'aquella època! Molt poquets dels que fèiem teatre a la Sala Cabanyes! Ara, de la colla de la meva època només queden en Segura i en Xavier Ubach, locutor de Ràdio Maresme, i presentador de televisió, amb qui vam fer molt de teatre junts.

Jo soc la veterana d'aquella època. En quedem ben pocs.

La Sala Cabanyes era un Centre Catòlic d'Obrers i en aquella època hi havia de tot: catòlics i no catòlics. Gent que no anava ni a missa i gent

que hi anava cada dia. Hi havia de tot. Era d'obrers, no hi havia gent de pessetes...

Era molt de gent del centre de tota la vida. De castellans, no n'hi havia gaires.

Sobre ideologies no en parlàvem, acabàvem de sortir d'una guerra i hi havia en Franco!

Potser jo era l'única de la Sala a qui li tancaven el pare a la presó. Quan venia alguna personalitat d'en Franco el "desaven" quatre dies perquè era "perillós". Els de la Sala sabien de qui era filla, i no me n'amagava.

El meu pare no era roig. Treu-t'ho del cap. Era republicà. M'empenya molt que diguin que era roig. Era republicà! El pare no havia fet mai mal a ningú. Només havia fet que bé, i l'hi van pagar amb la presó. I els que ell havia afavorit van ser incapaços de fer-li un aval.

La vida té aquestes coses.

La Sala Cabanyes tenia centre d'esport, excursionisme, Els Falcons (que eren com el circ dels Frediani), l'escola anomenada del senyor Benet... Jo, a dins de la Sala Cabanyes, hi feia teatre. No havies pas de ser soci. Només faltaria que a sobre haguéssim hagut de pagar.

Jo vaig començar perquè la meva tieta hi cantava al cor. Jo tenia uns 18 anys, i ho vaig fer fins que vam anar amb el meu marit a Sabadell, i es va acabar tot perquè *“la mujer tiene que seguir al marido”*.

Jo estava a la panxona de ma mare i ja anava als *Pastorets!* Era quan ho feien a la saleta, abans que fessin el teatre, al pis de dalt de l'edifici de la Sala Cabanyes.

Ara parlo d'abans de la guerra, de l'any 1935. Jo era molt petita, llavors.

Van començar a fer teatre homes sols i dones soles. Fins i tot la Verge Maria la feia un home! Ho deien, però jo no me'n recordo.

Després de la guerra ja no deixaven fer obres en català, i necessitaven un permís especial per fer els *Pastorets* i la *Passió*. Però crec que sempre es van fer en català.

Abans, cada diumenge es feia teatre. I n'estava, del ple! I hi havia diverses colles: la dels grans, la dels mitjans i la dels petits. Jo feia de protagonista en la dels mitjans, i en la dels grans feia de minyoneta: *“La cena está servida”*, deia. Quan vaig començar era encara en castellà.

Als Pastorets, primer de tot feia de pastoreta. També cantava al cor, encara que no tingués veu però com que en sabia una mica, de música, ja anava bé. Feia les segones veus. Després van començar a fer les nimfes i jo feia de *jefa* de les nimfes... perquè abans, els *Pastorets* començaven directament a *“com xiula l'huracà!”*, amb el dimoni. Després vaig fer de l'arcàngel Miquel, que normalment el feia una dona.

Ens barallàvem amb el dimoni, que el feia en Cases, un actor molt bo que vivia a Calella. Era el millor dimoni. El meu marit, en Jesús, el feia molt bé... però no com en Cases! El dimoni te l'imagines gran. L'Ubach també feia de dimoni, però era petit. I el pare deia: amb un dimoni així, me'n vaig tranquil a l'infern!

I la Passió... no sé per què es va deixar de fer la Passió, tan maca que era...

A la Passió vaig fer de samaritana, de Maria Magdalena i després de Mare de

Déu. Amb el meu fill aquí a dintre. Una vegada van venir els d'Esparraguera a veure com fèiem la resurrecció de Llätzer.

A la Passió es necessitaven “actors” per fer-ho. En Caifàs ho havia de fer un actor. El Pilat també. I en Jesús, també. Jo havia fet de Mare de Déu, amb en Colomer, que podia haver sigut ell meu pare, fent de fill!

Fèiem teatre diumenge a la tarda i prou.

Després, per exemple, hi havia la festa dels fusters, i el gremi ens encarregava una obra de teatre.

De vegades fèiem l'obra només una vegada: estudia, assaja, perd hores de son per un sol passi... Era frustrant, i ara me n'adono més... Algunes les havíem fet diverses vegades, però poques.

No teníem un duro. No anàvem amb diners a la butxaca. No entràvem a prendre una cosa, no podíem...

Però assajàvem, ens divertíem... el teatre era un lloc d'esbarjo.

Cada any, com a premi, anàvem a Montserrat i ens pagaven el viatge i l'estada de tres o quatre dies. Els solters, les solteres, els matrimonis...

Pensa que hi passàvem moltes hores! Anàvem a assajar a quarts de deu del vespre, i a les dotze cap a casa... I l'endemà havia de ser a la feina a les vuit...

Però ho feies tan de gust...

Ara bé, jo no ho he viscut per ser professional, he nascut per ser mare! Jo no renunciaria per res del món a ser mare. És el que més satisfacció m'ha donat a la vida.

Tothom és com és.

He fet tantes obres que ni me'n recordo de quines he fet.

Obres d'en Folch i Torres, les havia fet totes! I en castellà, la primera obra.

Després ja les vaig fer en català! Però vaja, en vam fer moltes en castellà... *Que viene mi marido, La heredera...* i moltes! Autors d'aquí no n'hi havia. Ara sí, però llavors, no.

No hi havia director a les obres de teatre... No et deien res, podies fer el que volguessis, i si et sortia bé, molt bé, i si no, no passava res.

Un dia vaig fer *Los árboles mueren de pie*, d'en Casona, que em dirigia en Josep Maria Cusachs. Que som molt amics però ens les vam tenir el dia de l'assaig general. Ell deia: “Bé, ja està, anem...”. I jo li deia: “Escolta'm... digues on he de seure jo! Home, jo ho he de saber, que seré aquí a dalt a treure't les castanyes del foc, i tu seràs aquí a baix, eh? Vinga, va...”. I ens les vam tenir...

Llavors va començar a haver-hi directors, però abans anàvem per lliu-

re. Als *Pastorets* tampoc no n'hi havia.

En Jesús va venir més tard a la Sala Cabanyes. Era més jove que jo, i va venir al cor.

Va tenir feina, perquè no els volia més joves, jo.

Però mira...

Jo sempre deia: abans de casar-me amb un home uns anys més jove que jo, prefereixo que me'n porti deu, d'anys. Hi havia períodes que ens portaven tres anys. I altres quatre... i jo deia tres! No m'ha agradat mai!

Però mira...

Una amiga deia: "Aquest noi se't declarará". I jo replicava: "Dona, que no veus que tant parla amb tu com amb mi...?". En Jesús s'entenia més parlant amb noies més grans que amb les més joves.

Em sabia un greu, quan se'm va declarar! Encara no havia fet el servei, i va fer Marina perquè era més curt.

No tenia ni pare ni mare, i tenia pressa per fer una família.

Jo li vaig dir que ho agraiïa molt però que jo no pensava en ell en aquest sentit. Com a amics, molt bé.

I el vaig veure tan amoïnada, pobret, que li vaig dir: "Saps què? Tu ves al servei, i quan vinguis ja en parlarem".

Però abans ja es va solucionar.

I mira...

La ràdio va venir després. Hi va anar primer en Jesús.

Un dia jo hi era i em van proposar: "Digues alguna cosa". I jo li vaig respondre: "Jo? no res...". Al final em van fer dir no sé què, i em van fitxar per fer ràdio teatre... En *castellano*, eh?

Després vam fer un programa de *críticas y anécdotas*, en què feia de locutora. També vaig fer ràdio teatre. Quan vaig tenir el meu primer fill, en Xavier, encara en feia, però quan vaig parir a la Maria, ja no.

Érem un equip bonic, en Jesús, l'Ubach...

Però tothom, amb *retintín*, ens deia: "Au! que aneu a la ràdio, eh?" (fent cantarella). Semblava que si érem de la Sala Cabanyes no podíem ser de res més. Hi havia una competència amb el teatre... No en podies fer amb ningú altre! Però al final hi va acabar anant tothom que va poder.

Va arribar un moment que la Rosa Roig va muntar una companyia de teatre, i jo hi sortia, també. Un dia ens va reunir mossèn Marçal per dir-nos que això no podia ser, que què fèiem, com si descuidéssim el teatre. Jo vaig dir: "Escolta, sempre que m'ho heu demanat m'heu trobat per fer teatre, no? Quin mal

us fem?". Hi havia aquella cosa...

Però ara a la Sala Cabanyes tot són musicals, no es fa teatre.

Jo, amb els canvis que han fet després *Els Pastorets*, més aviat m'he disgustat. Una cosa tan antiga, tan tradicional, tan "clàssica"... que els vagin posant al dia d'alguna manera, molt bé, però que no me'ls toquin... Són *Els Pastorets*!

Treuen lletra... El pròleg, per exemple, l'han tret molt... És clar, si no, no s'acabaria mai, amb aquell pròleg tan llarg.

Quan vam fer les nimfes, per exemple, va ser un gran canvi i la gent no ho entenia. Ara tampoc ho entenen. Què representen les nimfes? Eren unes dones d'aigua que adoraven el sol. Ara no adoren el sol!

Com a espectacle potser és millor, però... Bé, no ho sé, cadascú en treu la seva interpretació...

A Sabadell no en vaig fer, de teatre. No coneixíem a ningú. La feina i ja està.

És com si m'haguessin portat a Alemanya. Són de l'interior i són molt bona gent, però abans no et coneixen...! A la costa som més oberts... Oh, em vaig trobar més estranya... No sabia on anar a comprar, no sabia les botigues, no sabia res... Amb quatre criatures allà, i al cap

d'un temps em porten un gos! "Serà petit", deia en Jesús... I va ser gros!

Hi vaig estar 29 anys. Allà vaig conèixer gent gran que ja tenen la vida muntada...

Mai agrairé prou als meus fills que em fessin tornar aquí.

Els amics que es tenen de jove són molt diferents dels que es tenen de gran. Quan vaig tornar vam anar amb un grup d'amigues que totes més o menys érem vídues i fèiem berenars.

Ara tothom està *patxutxo*.

Vaig tornar a Mataró amb 72 anys, i vaig fer coses puntuals. L'acte d'en Verdaguer, el *Rem del 34* i poc més.

L'última vegada em van venir a buscar al centenari d'en Verdaguer perquè recités alguna poesia. M'ho va demanar en Josep Maria Cusachs, que aleshores tenia 82 anys i era més jove que jo.

Però jo als 80 anys em vaig plantar.

Vaig dir: "No pujo a cap més escenari".

Ja està.

Mickey de los Reyes amb la banda de músics dels Gegants de La Llàntia

Activista de La Llàntia i i artista de carrer

Mickey de los Reyes (Mataró, 1994)

Músic professional, pedagog musical i clown mataroní. Des de grups musicals com l'Always Drinking Marching Band o El Paraigua, Mickey de los Reyes és considerat una jove promesa de les arts de carrer. Veí de La Llàntia, està implicat en múltiples projectes culturals que busquen mobilitzar el barri. Entre el reguitzell d'iniciatives que ha impulsat, hi ha la creació de la colla de músics que acompanyen els gegants del barri, la "Bandarra La Llàntia".

DECLARACIÓ D'UNA GRALLERA DE LA BANDA DELS GEGANTS DE LA LLÀNTIA

Yo no tenía ni idea de lo que era una gralla. Y no participábamos en los geganters. De pequeña les tenía un montón de miedo. No podíamos ni ir. Pero cuando se hizo una escuela de música en el barrio, en la que Mickey participaba, vinieron a la escuela para hacer una rueda de instrumentos. Y mi hija Andrea me dijo: "Mamá, he probado la gralla y me encanta". "¿Qué instrumento es ese?", le respondí. Luego Andrea empezó a dar clases ¡y yo me uní!

Al principio los gigantes no llevaban música, era un grupo muy pequeño. Luego fueron buscando gente que pudiera estar interesada... ¡Y como Mickey conoce a tanta gente...! Ha

ido animando a distintos y... ¡ya ves el grupo tan majo que hay! Él es el que une un poco todo, nos centra y nos lleva a todos a una. Si no, cada uno iría por su lado. Hay muy buen ambiente. Y empezó por esto, por la escuela de música, que está vinculada al barrio, no a la escuela. Ahora nos sentimos como una familia.

Y Mickey es el centro. Él nos cuida y nosotros le tenemos que cuidar a él. Es mutuo.

MICKEY DE LOS REYES

Jo soc músic, però la meva eina és la docència. Vaig estudiar un any de Musicologia, però em vaig decantar cap a la Pedagogia Musical cursant el Grau Superior a l'ESMUC. Soc graduat en Pedagogia de l'instrument, Màster de Formació per al Professorat. Soc professor de l'Escola El Turó d'Infantil, Primària i Secundària.

A mi m'agrada la docència. Crec que funciona, els nens m'estimen moltíssim i jo me'ls estimo a ells. I suposo que la vida de músic és sacrificada. És com ser un atleta que cada dia has d'estar preparat. Si un dia deixes d'entrenar, triges dues o tres setmanes a posar-te a

to de nou. A l'instrument li has de donar *carinyo* cada dia, cada dia.

Per a mi la docència és on s'ensenya a formar part d'una experiència musical. La música es toca i sona, i per aquí és on hem d'anar com a docents. És el que faig al Turó. Cantar, tocar... Començaríem des del procés en què he de tocar una peça. M'aprenc el que he de tocar, ho assaigo amb tot el grup, amb tot el que això comporta, fins al moment d'executar-ho en públic, com a part del procés: els nervis de sortir, que la gent t'escolti, que ho rebi... no quedar-nos amb el que assagem a l'aula.

Això és la música, aquest gaudi col·lectiu.

DECLARACIÓ D'UN PERCUSSIONISTA PETIT

Empecé viéndolos. Me gustó. Intenté entrar. Y entré. Me lo paso bien. Estoy con ellos. Toco música. Y veo disfrutar a la gente. Ver la gente contenta. Eso es lo más cuando tocas.

Un company que tocava la gralla em va dir si volia fer alguna volta amb l'instrument per la Llàntia. Vaig dir que sí. Em va interessar i aquíestic. Ens ho passem bé.

Comencem per una estructura. El ritme, quan has de fer un ritme i quan no. Quant de temps dura i quan no. A vegades costa. L'estudiem a casa. Bé, alguns, no tots... ha, ha!

Quan vaig començar no sabia que havia de tocar la pandereta. Però quan ja vaig començar a posar-hi més atenció, en Mickey em va dir que usaria la pandereta. I m'hi vaig posar amb ganes. I ara la tinc.

A molts amics els interessen més altres coses que no pas la música. I se'n burlen. O s'ho passen bé però no hi tenen tant d'interès com nosaltres.

Alguns se'n burlen perquè tenen enveja, crec jo.

MICKEY DE LOS REYES

Jo intento fer la festa amb la màxima qualitat musical. Forma part de l'aprenentatge de vida: fer les coses bé, sense intentar ser tampoc el Beethoven de la gralla. Però voler que soni bé una banda de gegants també vol dir que després el que importa és que hi hagi una implicació al barri, de sortir i de tocar... Que sigui una experiència positiva, per passar-s'ho bé i que soni bé, totes dues co-

ses ahora. Potser una sense l'altra no s'aguantarien.

De fet, de totes les persones que hi ha a la banda, de 12 a 14, que hi estiguin pel tema estrictament musical, probablement només sigui un dels nens. Dels que hi ha, ningú és professional, només jo. També hi ha un graller molt bo no professional. A la resta, allò que els mou no és això. No és perquè els flipi la gralla. Si no, no la tocarien... Sense tota la vessant social el projecte no s'aguantaria, ho tinc claríssim. El dia que comenci a haver-hi merders, la cosa no s'aguantarà.

Em sento responsable de la colla. Però massa. Pot ser positiu, però hi ha una clara dependència de la meva figura. Per casualitat en aquest barri hi ha un músic, que ha estudiat a l'ESMUC, que ha estudiat pedagogia, que és bateria, i que toca la gralla. Aquest soc jo. Jo els dic: "Penseu en les altres colles. No ho tenen, no reuneixen tot això". És el *canto d'un duro* reunir-ho en una sola persona.

Aleshores, quan joestic dirigint, les quotes musicals són unes. Caminen súper bé. I quan no hi soc, són unes altres. És normal. Soc músic professional. Però hi ha dependència cap a mi.

Eestic enmig de tothom. I jo tinc la sensació que si vull sortir o desvincular-me'n, això se'n va a la merda. A més, començo a tenir *bolos*. Sempre he volgut ser pallasso i comencen a coincidir sortides de la colla gegantera amb *bolos* més de música i circ. I si això va a més, què? Si hi ha sortides a Mataró, i a més quatre o cinc fora de Mataró... Si no hi soc, depèn de quins temes, pel grau de dificultat, no es poden tocar, com les versions. Fem uns 26 temes, és una bogeria. Hauria de ser que la cosa pugui funcionar tot i que jo no hi sigui. Però no és així.

DECLARACIONS D'UNA FAMÍLIA

—Desde pequeña bailaba sevillanas, y sé tocar las castañuelas y las toco bien ¿eh? Pero la *gralla* y el tambor... ¡en mi vida los he tocado! ¡Ha sido por Mickey! Mi hijo pequeño veía a los *gegants* delante de nuestra casa, y empezó “que si le gustaban los *gegants* y la *cercavila*”. Y el Mickey nos dijo que iba a formar un grupo de percusión y de *grallas*.

De pequeñito él ya empezó, incluso hace batería con él. Y yo me sumé hace unos meses tocando la *gralla*. El grupo está muy bien, a él le gus-

ta, te motivas por el grupo, por la música... Nosotros estamos por los niños. Si no, ¿de qué a los 30 años entrar en los *gegants*? Lo que pasa es que luego una cosa te lleva a la otra...

—Yo probé la *gralla* porque me parecía rara. La probé y me encantó. Pero también me caía muy bien Mickey. Me pareció divertido. Y ya llevo seis años, desde los 12 años.

—Mi hermana tocaba la *gralla*, y al cabo de unos años me dijo: “¿Quieres probarla?”. Yo la probé y me gustó y empecé a tocar.

—¡Es bonito estar con toda la familia tocando! Ir los tres juntos es como que te anima más a ir y a estar. Participar los tres en un *hobby*.

MICKEY DE LOS REYES

Jo, els estius, estava amb els pares al càmping d'Altafulla, i vida de Les Santes no n'he fet fins que he estat amb el Grup dels bidoners: The Oratam Company. Sempre he estat *fan* dels gegants, però les festes de Les Santes no les havia viscut mai. No en sabia res, perquè

marxàvem tot el juliol. L'estiu del 2007 va ser el meu primer estiu a Mataró i el meu primer contacte amb Les Santes. Amb el grup de bidoners ens vam fer un fart de fer *bolos*, divendres, dissabte matí, tarda i diumenge matí, tocant aquí, a Mataró, a Vilassar, Argentona...

Els meus pares eren d'Hospitalet, i van arribar a Mataró quatre anys abans que nasqués jo, el 1990. A partir dels bidoners vaig conèixer tot el que hi havia a Mataró. I de les festes del barri de la Llàntia... no n'havia viscut mai cap!

DECLARACIONS D'UN MÚSIC DE LA BANDA DELS GEGANTS DE LA LLÀNTIA

Yo creo que, si no hubiera conocido al Mickey, no me hubiera gustado tanto la música ni la hubiera entendido. Si no hubiera conocido al Mickey, este mundo no lo habría vivido.

Cuando vamos en *cercavilas*, hay un montón de gente que se acerca a nosotros, a acompañarnos. Muchísima. Somos como una charanga, si lo miras bien. Hacemos muchas canciones superdivertidas, superalegres... y en Mataró eso no lo hay.

También es cierto que los directores de *collas* o de batucadas son más bien aficionados, no son profesores de música, como Mickey. No creo que haya muchos profesores como él, que puedan hacer lo que hace. Vale que también ha de tirar de la gente ¿eh? Y no sé si los otros grupos ensayan todas las semanas. Nosotros, es norma que vengamos todos los lunes, y todos los lunes aquí.

A Les Santes vamos a todo. Mañana, tarde, noche. Y me da igual que esté lejos el centro, donde se hacen principalmente las actividades. Antes no participaba tanto como desde que estoy en la *colla*. A ver, es cierto que mucha gente no baja a Les Santes porque el barrio está apartado del centro. Este año hemos participado un poco más, en la *gegantada*, nada más. Y un año en la concentración de los tambores.

Antes de comenzar la *colla* lo que había era sevillanas. En el barrio hay entidades de flamenco y sevillanas. Otras actividades están más en el centro.

MICKEY DE LOS REYES

La Llàntia és un poble. Tothom es coneix. Crec que la gent que hi ha ara són

família: “Aquell és el fill de...”. És molt petit. Són els carrers de sobre del Parc de la Llàntia, fins al Decathlon, i els carrers cap a l'altre cantó, on hi ha el nostre local. No hi ha res més. Si fan una foto i has d'identificar qui és i qui no del barri, l'identifiques segur. Té uns 50 anys o no gaires més.

Un dels dos gegants que tenim és el pare Echarri, un salesià que tenia els barracons on hi ha l'església, i feia missa. Es veu que tenia una funció social brutal. Era una època que no hi havia res, ni clavegueram ni res. Es veu que va subhastar un cotxe per pagar les bigues que hi ha a l'associació. El patró del barri és sant Joan Bosco, com els dels salesians, pel pare Echarri.

Nosaltres no recuperem cap tradició perquè és un barri molt nou, i de tradició no n'hi ha cap. Tampoc volem crear cap tradició, simplement hi som per crear festa... Hi som, i punt! En el projecte que vam escriure de l'associació –el recordo perquè el vaig escriure jo– ens comprometíem a fer l'inici de festes, les matinades de disabte i diumenge, i la cercavila de gegants. I això és el que portem fent els darrers deu anys a cada festa. Només hem incorporat algun acte nou.

Una creació nostra són les matinades humides. Brutal, aquest acte. Fa tres anys que el fem! El diumenge de festa major d'estiu, amb els bidons. Anem passejant per tot el barri tocant amb percussió, amb banyador, i qui vulgui que ens acompanyi. I si no, que els veïns treguin mànegues o galledes i des del balcó ens tirin aigua.

Genial, potser som 100 persones, eh? Però és un acte realment de barri, perquè la gent que vol participar a baix, hi participa. Però la gent que és a casa si vol també hi pot participar, i si no participa, no hi ha jarana. Veus els avis, amb cara d'emocionats, treure la gerra i tirar l'aigua, o els nens amb la mànega des del balcó.

És una festa major de barri, totalment. I a les festes es veu claríssim.

Surt des de dins.

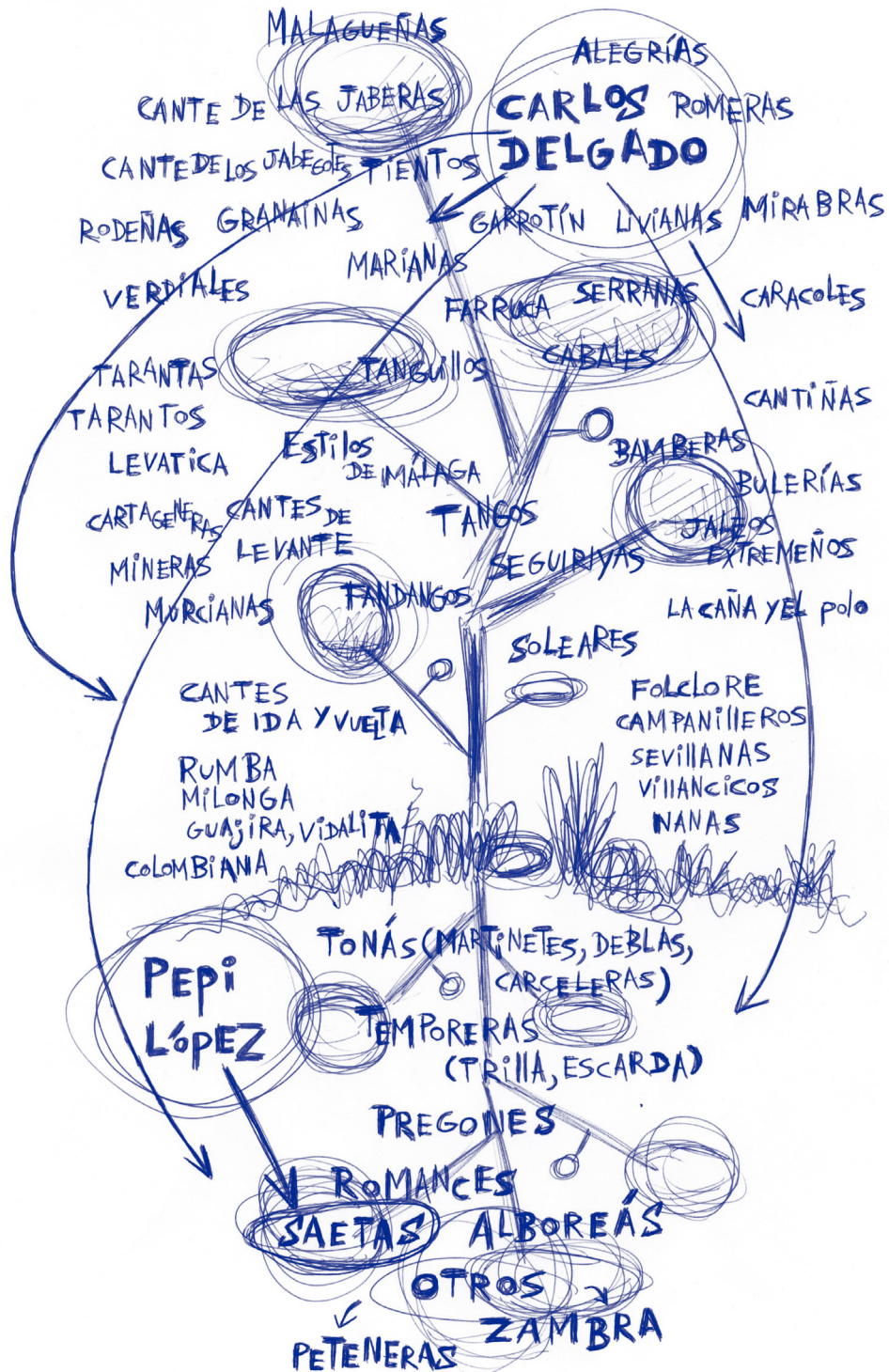
FRAGMENT DEL TREBALL DE FIDELITAT DE MÀSTER DE MICKEY DE LOS REYES (ESMUC, CURS 2016-2017)

Per a mi, Geganters de La Llàntia no ha sigut només una colla de gegants on venir a passar-ho bé. Ha estat un espai de creixement personal molt fort. [...]

Hi ha un problema molt important en aquest grup, i crec que a la colla en general. Hi ha una dependència cap a mi. Bé per portar tants anys com a cap de colla, bé per ser el punt de nexa entre els orígens de la colla i les noves incorporacions que hem tingut en aquests darrers anys. Sigui pel que sigui, de mica en mica s'ha d'anar tallant el cordó umbilical. Iniciat està aquest camí, però queda encara molt. Ja vaig deixar de ser cap de colla amb aquesta intenció, però encara amb els músics, la dependència és molt gran. Crec que he sigut un líder democràtic, que he arribat a crear un ambient mínim per treballar, tant a la colla com als músics, i he influenciat els músics de forma molt directa per canviar-los. He actuat de líder transformacional, he extret d'ells el millor de cadascun i anem llimant mica en mica aspectes personals. Quan jo no hi soc, però, s'han de sentir igual de segurs. [...]

A més, cal demanar que ajudin a la motivació dels músics, sobretot dels més joves. Crec que són molt influenciables, i qualsevol comentari negatiu els desmotiva molt. Si els feliciten, si els aplaudeixen quan acabem de tocar, si els animen quan toquem,

crec que els ajudarà, sobretot a tenir més seguretat. S'ha de controlar com es diuen les coses, a qui es diuen, i sobretot, aconseguir que tothom valori el gran esforç que fan.

Pepi López i Carlos Delgado

Saetera i cantaor

Pepi López (Almachar, Málaga, 1945), Carlos Delgado (La Roda de Andalucía, Sevilla, 1947)

D'origen andalús, ambdós músics van arribar a Catalunya als anys seixanta provinents d'un context de pobresa. Conserven les seves arrels i contribueixen a difondre la cultura tradicional andalusa amb múltiples concerts de flamenc. Ella, que encisa com a intèrpret de saetas a les processons de Setmana Santa, i interpreta també els palos del flamenco, té un sentiment de pertinença a Catalunya. Ell, amb una forta potència vocal, commou cada vegada que interpreta cantes i palos flamencs, i els aprofita com a altaveu per denunciar les injustícies de la nostra societat. Els vam entrevistar junts, i hem escrit dos relats de vida per separat.

CARLOS DELGADO, CANTANT DE FLAMENC

Esa es un poco de mi historia.

Yo nací en Roda de Andalucía. Aquí en Mataró hay bastantes rodenses, como decimos nosotros.

Fui al colegio hasta los seis años.

Mi padre era puertorriqueño. Con ochenta y tantos que murió, ¡no le faltaba ni un diente, y tenía todo el pelo! Blanco, pero lo tenía. Y murió trabajando: era pintor, carpintero y hacía dulces. Aunque yo me parezco muchísimo a mi madre, una andaluza morena.

A los siete años y pico me fui a un cortijo, a guardar cochinitos. Iba cada día a la plaza del pueblo. Las mujeres o los hombres que iban a comprar llevaban las bestias, y mientras compraban tenían que amarrarlas a un árbol. Pero podían ser avisados por un municipal o dejarlas sueltas, pero se podían escapar.

Como me veían por ahí, me decían: *Niño, aguántame la bestia*. Iba detrás suyo comprando, y cuando terminaban de comprar, te daban algo y, con eso, tú te ibas contento.

Con menos de ocho años, una de esas mujeres me dijo si quería irme con ella al cortijo. Yo le respondí: *Pues me voy*. Y ella decía: *Pero díselo a tu madre*. Y yo: *Es igual, a mi madre le dará lo mismo*. Y ella: *No, ve a tu casa, díselo a tu madre y que te dé la ropa y una manta*. Madre mía... la ropa y una manta, ¿no sabía lo que decía! Yo sabía a lo que iba, y le dije: *Umá* (que era como llamábamos a la madre), *me ha dicho la mujer que le aguanto la burra que me vaya al cortijo con ella, a guardar guarros*. Y dijo: *Pues vete*. Y dije: *Me ha dicho que me des la ropa y una manta*. Y ella me dijo: *La ropa es la que tienes puesta*. Y yo le dije: *¿Y la manta?* Y ella dijo: *Si te llevas la que hay ¿con qué nos tapamos nosotros?* Así como lo estoy diciendo. Y así se lo dije a la mujer, y ella dijo: *Tú no te has explicado bien, vamos pallá*. Y fuimos a mi casa. Y cuando habló con mi madre me dijo: *Hale, vámonos, que ya te apañaré*. Me hicieron un colchón con sacos llenos de paja para dormir en el granero, me apañaron ropa de los hijos que tenía

ella, hicieron las medidas, y ellos me daban la ropa y la comida. Ella tenía un hijo que canturreaba y, a aquél, yo le pillé bastante las cosillas del cante.

Allí estuve hasta los 11 años, y me busqué un trabajo donde me pagaban dinero, que lo entregaba a mi casa y podíamos comer una vez al día, por lo menos. En mi casa había seis bocas y no había jornales. Tenían que ir a la plaza del pueblo a que les avisaran para ir a trabajar, y que luego les pagaran por la noche. Si llovía no iban, y si no era temporada ni de aceituna, ni de siega, ni de escardar, ni de nada, tocaba pedir a fiar a la tienda, y la tienda no te daba, la madre llegaba llorando y... eso era lo que había.

Yo he pasado más hambre que un lagarto pegado a un cristal. Me he acostado muchas veces sin comer. Muchas. Pero no sin comer de noche... ¡sin comer en todo el día! Estaba en un cortijo. Iba todos los días porque sacábamos los cochinos, y todos los días me pagaban cuatro duros. Y un día empezó a llover, y llovía todos los días, hasta que el encargado dijo: *Mira, no vengas ya hasta que no te avisemos, porque lloviendo no se puede sacar el ganado...* ¿para qué vas a venir? Pues se acabaron los cuatro duros que sacaba

cada día para comer nosotros una vez al día.

Tantos días lloviendo, llegó un momento que salí a un sitio en el que habían arrancado un campo de patatas, que con el agua se veían brillar desde lejos. Me metí de barro hasta las rodillas, con un saco y fui recogiendo patatas. Había una casa en el campo, que es donde vivía el porquero, el rabán. Me vio, le pareció que era yo y me llamó. Fui para allá y dijo: *¿Qué haces ahí lloviendo?* Y le dije: *Pues buscando patatas*. Y él: *Pero ¿tan mal estáis?* Y me dio un pan y una botella de aceite. Y me fui para mi casa, y habló con la dueña, la marquesa. Le dijo a una criada que tenía, vecina mía, que cada día a mediodía me diera de comer, y que no faltara ni un día a trabajar. Y todos los días, un quilo de pan más mi jornal. Y seguí trabajando, salieran los guarros o no salieran. Y yo cada mediodía comía allí... ¡Me ponían unos platos de cocido!

En mi casa había una mesa con un cajón con la comida. Ese cajón, si no se abría doscientas veces al día... Abrías y decías: *¿No hay na?* Y nada, pues dormías. Más tarde otra vez: *¿No hay na?* Pues otra vez... y así todo el día. Y tu madre decía: *¿Por qué miras,*

si sabes que no hay na...? ¡Pues por si acaso se había metido algo...!

Fueron años duros. Quien no pasaba hambre es quien tenía sus tierrecillas y sus bestias, o quien se defendía trabajando para otros. Pero la persona que dependía de salir a la calle a trabajar, cuando llovía un mes entero sin poder salir a trabajar en una casa de cuatro o cinco personas, dime de qué come.

¡Ahora hay tanta ropa y no sabes ni qué ponerte! Abres el armario y te da la ropa en la cara. Antes tenías que llegar a casa pronto para ponerte los pantalones y los zapatos, antes que tu hermano, para que no llegara él y se lo pusiera primero. A veces te esperaban por la calle... ¡Tu hermano te está esperando para que le dejes los zapatos!

Una frase que no se me olvidará nunca es: *Quítate la ropa y acuéstate*. Y yo: *¿Por qué me tengo que acostar? Pues porque no tienes ropa que ponerte. Hasta que no se seque, no te levantes.*

*****

Me vine a Cataluña porque me quedé sin trabajo. Estaba allí mi madre, y una hermana mía que ya tenía siete u ocho hijos, pidiendo pan. Me vine a lo que cayera. Se quedó ella allí, pero me la

traje yo de seguida, a un mes y algo... Se quedó un hermano allí.

Vine aquí a Mataró con 16 años para tener una vida económicamente más apropiada de la que tenía. Ya era un hombre, y en Andalucía ya hacía trabajos de persona mayor. Pero cuajé bien aquí: echaba 10 o 11 horas de trabajo, era levantarme y recogerme de noche...

Cuando vine a Catalunya estuve unas semanas con unos tíos. Decían que no tenían sitio, pero me hicieron sitio mientras lo estaba buscando. Mi hermana estaba ya aquí en Mataró, y quedaba mi madre en el pueblo. Me vine buscando trabajo y cuando encontré vivienda, me puse en una habitación en la calle San Fernando de Cirera, en un sitio que estaban haciendo el Bar Casablanca. Me traje a mi madre y después fuimos a la calle la Montaña de Cirera; después el Pueblo Seco, en la Calle Vitoria; después en la calle Roger de Lauria; cuando me casé en la calle Granada de Cirera; después en la calle San Isidro, con mis hijos hasta que se hicieron grandecitos; luego he vivido también en el barrio de la Habana, luego en la calle Mayor; y finalmente, desde hace 10 o 11 años, vivo en la Vía Europa.

Cuando llegué ya tenía donde trabajar: dormí la primera noche, y

por la mañana ya me levantaba para ir a trabajar, en un taller de mosaicos. Me vine solo, en un correo donde no me pude sentar hasta que llegó el tren a Valencia. Llegué con los pies hinchados. Me fui a casa de mis tíos, que eran mi referente. Mis hermanas no, porque vivían con la *mestressa*, en la casa de otro, pagándole un tanto a la semana. Cuando cogí la habitación nos fuimos todos a vivir allí, y mis hermanos dejaron de pagar la pensión donde estaban, como se dice aquí, *arrellugaos*. Era una habitación solamente, compartida con todos los demás, con derecho a cocina y cuarto de baño. Estábamos mi madre, mi hermana, mis dos hermanos y yo. Era el año 1964 y 1965. Dos años después de la nevada famosa que me perdí.

*****

Con los años ya me picaron las inquietudes.

Mi madre cantaba, aunque no profesionalmente. Pero luego, de mis hermanos o de mi alrededor, que yo conozca, no cantaba nadie, y mira que hemos sido seis hermanos.

Yo me impliqué en cosas del Círculo Flamenco, donde he sido presidente 14 años, y he sido también co-

laborador de la Casa de Andalucía. Lo he hecho siempre con la voluntad para hacer cosas para las demás personas, cosas buenas para los demás. Siempre me he mantenido activo en eventos o reuniones, para que la gente se sienta a gusto, sean felices, den gracias... Ahora he dejado el cargo de presidente del Casal de la Llàntia, porque ahora ya lo llevan coordinadoras del Ayuntamiento... ¡Y no tenía sentido que yo continuara siendo presidente con tantas ocupaciones como lleva!

Me ha movido el ánimo de cantar bien, que no sé si lo he conseguido alguna vez... He ido por peñas, he colaborado en actos benéficos... ¡En fin! Las saetas es algo que yo ya cantaba en mi pueblo, malamente, pero las cantaba. Cuando llegué aquí aún no había Semana Santa, pero desde la primera vez que se organizaron yo ya estaba ahí cantándole saetas al Nazareno en la puerta del Churrero. Yo he cantado arriba en el balcón y en el Ayuntamiento. Y en la puerta de la iglesia de Santa Anna...

El flamenco no tiene fronteras. Es un tema muy abierto y universal. Lo que ocurre es que hay personas que se piensan que es una cosa muy sencilla, o muy pobre, y al no entender, no les gusta ni les gustará nunca. Pero si te

metes dentro nunca llegas a aprender todos los cantos y la versatilidad que tiene el flamenco. No dejas de aprender, cada día.

En el flamenco hay un árbol. Con los primeros cantes en guitarra, luego empiezan a abrirse a infinidad de cantes. Un cante cualquiera puede tener ciento y pico de formas de cantarlo. Por ejemplo, si te metes en un canto como las soleás, hay ciento y pico de formas de cantar soleás: de Córdoba, de Jerez, de Triana... Cada cantaor, cuando tiene el don, coge ese canto y lo hace a su manera, y lo hace bonito. Los grandes expertos dicen que, si alguien cambia algo del flamenco y lo hace bien, bienvenido sea. Pero, si lo hace mal, que lo deje como está; porque hay muchos cambios hoy en día, pero muchos son para embellecerlo, y otros no.

Hay cosas que ahora se adaptan y que antes no existían: por ejemplo, antes no se cantaba en las iglesias, y ahora se cantan las "salves rocieras" y todas esas cosas. No me atrevo a decir si está bien o está mal. Si se canta bien, pues está bien.

Cuando vine a Catalunya canturreaba sin saber lo que cantaba. Cantaba de lo que había escuchado en los altavoces de la feria, o cuando iba una

compañía de cantaores a cantar al pueblo. Se me pegaba algo y lo cantaba. Pero yo no sabía si cantaba una bulería, o una soleá, o un fandango, o una seguriya... Yo solamente sabía que estaba cantando. Hoy en día, cuando el guitarrista empieza a tocar, yo ya sé el cante que tengo que cantar. Para eso hay que escuchar mucho cante y mucha guitarra, para saber si está tocando por soleás, o seguriyas, o peteneras, o malagueñas... De la familia te viene el don. Pero lo que tu aprendes, lo haces escuchando a otros cantaores.

Cantaba trabajando, pero cuando trabajas tienes que cantar cosas muy suaves. Cuando trabajaba ¿no me dejaban que cantara! Cuando empecé en Sant Vicenç de Montalt de paleta, que estaba trabajando por horas, estaba cantando y vino el jefe que me dijo: *Sr. Carlos...* Y yo: *Diga usted.* Y él: *Canta usted bien.* Y yo: *No se hace mal.* Y él: *Pues a cantar al teatro.* Y dije: *¿Y eso?* Y él: *No es lo que pierda usted en trabajar, sino en los que están escuchando.*

*****

Yo no he perdido la querencia de mi tierra.

Lo que está claro es que aquí yo he echado mis raíces y le tengo muchí-

simo cariño a Catalunya. Cada vez que voy para allá, echo de menos Mataró, de la misma manera que cuando estoy allá, tengo ganas de venir para acá. O sea, yo no he olvidado, al contrario. Aunque ha habido un tiempo que se ha pasado mal. En los años que yo he pasado, aunque la gente dice que ya no había hambre, sí que había hambre. Y necesidad, y miseria. Pero bueno, yo pienso que lo pasado, pasado está... no me pesa.

Yo soy andaluz, y lo digo a boca llena, de la provincia de Sevilla. Y me gusta mi tierra. Pero la realidad es que mi corazón está aquí, con mis hijas, mis nietos, mi madre y un hijo enterrados aquí; hermanos, primos y toda una vida hecha a aquí. Llevo aquí cincuenta y tantos años, no puedo olvidar ni desprenderme de las personas que tengo aquí, y que quiero, familia, amigos, compañeros de trabajo.

Yo me llevo bien con todo el mundo. Y si me fuera a Andalucía y me quedara allí, no sé si podría. Nunca he dicho que me voy a ir definitivamente. Que voy a ir, sí, pero no para volver. Necesito estar aquí también.

Yo tengo infinidad de amigos catalanes, y muchos son como familia. Me enorgullezco de ver cómo me aprecian, porque se nota. El afecto que creas con

personas va mucho más allá de todo lo que puedas pensar de este lado y del otro.

No existe la derecha ni la izquierda. Existen las personas, su condición, el corazón. De esos valores, aquí en Catalunya, hay muchos.

PEPI LÓPEZ, SAETERA

Cuando era pequeña, mi madre cantaba, y también sus siete hermanos. Recuerdo cuando, por la mañana, limpiaba en el lavadero o tendía la ropa, cantaba "Los campanilleros" de la Niña de la Puebla.

Yo iba digiriendo todo esto, y también me gustaba cantar. Es un don que nace, que viene de los genes, como si somos morenos o rubios. Si vienes de una familia cantaora, esto ya lo llevas. Pero en una familia de 12 hermanos hay unos que no lo han cogido y otros que sí.

*****

Yo soy de Sant Andreu de Llavaneres. Vine aquí con 17 años, en el año 1963. Mi padre vino antes a buscar una casa, en Barcelona, al lado del campo del Barça. Cuando volvió para Andalucía compró un kilométrico, que era

un billete para toda la familia. En nuestro caso éramos 12 hermanos, más los dos padres. Éramos 14. Mi hermana, la mayor, estaba casada y tenía un hijo, y aquí ya había otro hermano; es decir, que vinimos 10 hermanos y los padres. Además, nos trajimos a una niña del pueblo que nos pidieron que la acompañáramos para que no viniera solita. El compartimiento era de 10 personas, y no cabíamos todos. El "sevillano" en el que vinimos tardaba 24 horas.

Cuando llegamos mi madre vio el enorme portal de la casa y dijo: *Ay, mi hijo... ¿Toda esta casa es para nosotros?* Y mi hermano dijo: *No, mi madre, ¿esto es solo el portal!* Teníamos un piso con tres habitaciones en las que todos estábamos allí: cinco hermanos, seis hermanas y mis padres. Al cabo de meses, mi hermana estaba añorada de la familia, y también vino. Cuando paró el taxi, con todas las maletas, mi madre le dijo: *Tú vienes a quedarte ¿verdad, hija?* Y ella respondió: *Bueno, ¿si me queréis? Pues esta es tu casa, hija mía...* Éramos 12 hermanos, más el yerno y el sobrino, más los padres: 16 en tres habitaciones, un cuarto de baño y una cocina.

Cuando llegamos al poco tiempo, nos trajimos a mi abuela, la madre de mi madre... Y luego un tío mío tam-

bién, que en cuanto pudo se buscó un piso, en Cornellà. Mi abuela fue muy ahorradora, y en eso tuvimos suerte, porque tenía una finca para cada hijo que la trabajábamos entre todos: sembrábamos tomates, los recogíamos, los vendíamos por cajas; también la viña, que se vendimiaba verde para comer, y la que quedaba se hacían pasas; o las olivas, de las que hacíamos aceite para todo el año. Teníamos guarros, y teníamos corral con gallinas. Mi padre y mi hermano eran cazadores y a veces salían, y cuando mi madre decía: *¿Qué voy a hacer de comer?*, ellos decían: *No te preocupes*. Salían y se pillaban una perdiz o un conejo... y ya teníamos para comer.

Pero tuvimos la suerte que cuando llegamos ya encontramos trabajo y todos nos fuimos espabilando: al lado de la casa había una fábrica de bordados y tres hermanas nos colocamos ahí. Y al otro lado había una fábrica de pinturas, que se colocó mi hermano, y el más pequeño de todos se colocó en una pastelería. Luego poco a poco empezamos a salir de la casa y más tarde mi hermana cogió la portería, ya que se jubilaba la portera. Estuvo casi 12 años. Fuimos saliendo gracias a Dios bastante bien.

Recuerdo que mi madre y mi hermana la mayor, que hizo como de madre, se preocupaban para que tuviéramos un vestido para la fiesta del pueblo. Cuando estrenabas el vestido, ¡te hacía tanta ilusión! Lo recuerdas con cariño. Luego ibas varios días con el mismo vestido.

*****

El flamenco es pena y alegría, amor y desamor, tristeza... Es toda una vida, y todo lo que te puede pasar en la vida lo cantas.

Lo que pasa en el flamenco es que te tienes que adentrar en él. Hay personas que no han entrado porque no lo han escuchado... Dicen que el flamenco es de minorías. Pero es porque la gente no le para atención, porque los grandes movimientos musicales son el pop y el rock, y el flamenco está como más concentrado... ¡Pero tiene un campo enorme!

De pequeña estaba sacando agua del pozo y cantando por Juanito Valderrama. Mi tío me dijo cuando volví: *He estado callado para no entretener a la niña, que estaba cantando*.

Luego, cuando me vine a Barcelona, perdí un poco mi voz porque trabajaba en una fábrica de bordados

con cinco máquinas de 14 metros, y los motores en marcha. Yo hacía las bobinas para las máquinas, y como cantaba por encima de las máquinas, perdí voz. Pero estaba todo el día entero cantando. Cantaba Juanito Valderrama y otras cosas del momento.

Cantaba todo el día. Cuando me casé fui a Sants y recuerdo que oía a un señor que decía: *¡Calla, calla!* Y yo pensaba: *¿A quién le dirá eso?* Y cuando me di cuenta, era a mí que estaba haciendo callar...

Y es que yo siempre estaba cantando.

*****

Veníamos con Andalucía en la mochila, en el recuerdo, tanto yo como mis hermanos. Mi hermano que va por encima de mí se puso enfermo, y decía: *Yo me quiero ir a mi tierra...*

Yo me adapté muy bien aquí, en seguida, y tengo muchísimas amigas catalanas, y mi marido es catalán. *Parlo perfectament el català i m'he adaptat molt bé*. Añoro mucho mi tierra y cuando voy allí cargo pilas, pero me he adaptado aquí y estoy contenta.

Tengo mis raíces andaluzas, y de cantaora, porque vengo de familia cantaora, unas raíces que no se pueden

arrancar. Pero he plantado raíces en otro sitio, he hecho una segunda rama de raíces en mi vida, las que tengo aquí. Yo estoy integrada aquí. Que no me tiren Catalunya, e incluso me considero independentista... ¡Y una cosa no quita la otra!

En el corazón pueden caber muchas cosas.

Joan Rovira

Actor i president dels Armats

(Mataró, 1967-2020)

Al 2020 mor el carismàtic mataroní Joan Rovira. Transversal i obert. Recordat per algunes persones com el cantant de veu ronca i actitud heavy del grup de rock Johnny Pappàs, i per altres com el seriós soldat romà que sortia a les processons de Setmana Santa amb els Armats, entitat de la qual n'era president. El recorden com a actor de monòlegs o com a l'estricta i imponent sacerdot del temple d'Els Pastorets. O com el botiguer sempre amable i de riure escandalós de Rovira Viñas, un negoci familiar de material de belles arts.

Vaig néixer a casa meva el 20 de març de 1967 a les 22 h. La meva mare sempre explica que vaig venir al món mentre ella escoltava el timbal dels armats que estaven assajant al pati dels Lluïsos.

El pare va anar corrent a comunicar-los la notícia. Jo començo a fer d'armat de molt petit. Em ve de família. El meu pare ja em va ensenyar de petit a fer el pas d'armat amb un pal d'escombra, als anys setanta. Al 1981 comencen a fer-se de nou, i jo ja hi entro. Perquè els Armats de Mataró actuals no es funden fins l'any 1981. Històricament neixen a la Confraria dels Dolors de Santa Maria el 1705, però l'any 1981 es retorna d'una manera diferent, amb una junta i registrats com a associació. Les cuirasses dels soldats romans s'havien guardat en cases particulars des de 1969, ja que va deixar d'existir l'entitat, i són les que actualment portem.

Els Armats sortim a les processons de Dijous Sant a la Nit del silenci, però aquestes han seguit un ritme que va més per la tendència castellana de processó, acompanyats per una banda. El Dijous Sant, quan surten amb nosal-

tres, no porten la banda, però és que a Catalunya tenim un tipus de processó diferent.

El gran èxit de la processó de Mataró ha estat combinar les dues tradicions. A altres llocs no les han fusionat, i veus o bé la processó “catalana-catalana”, o bé estil Málaga, o bé estil Sevilla... cadascuna al seu estil. A Mataró fem un *matxembrat* amb les dues tradicions, perquè més o menys ens puguem entendre. Uns una mica més ràpids i altres una mica més lents, en un acte de bona fe. Però ells tenen una altra manera d'entendre la processó, ni millor ni pitjor. Nosaltres ens exhibim perquè som molt espectaculars en vestuari, etc., però, en el fons, el nostre missatge ha d'estar a segon pla.

A més, la concentració que necessita un armat no permet processons tan llargues, i això no ho entén molta gent que participa de la Setmana Santa. No pots. Tens un límit. Et pares a un lloc perquè has de parar. T'estàs un minut quiet. Dos minuts. Tres minuts. Et passa a un carrer central. Com a armat et vas mantenint seriós. Però et passa un per davant, i un altre comenta: *¿Y ahora por qué no avanzan? ¿Qué ha pasao? Joé, ¡qué lento!...* Tu mateix et gires, comences a veure la gent en mo-

viment i els Armats que no es mouen... Dos, tres minuts, pots mantenir la serietat. Més, no. No pots exigir això als participants tanta estona.

Quan intentem explicar-ho no ho entenen. Ells poden parlar i beure aigua si tenen set. Sempre hi ha el més religiós, que no menja i no beu perquè fa penitència. Però en general no és així en els que porten el pas. Nosaltres anem vestits d'armats, amb la túnica curta, passant fred. No avances, no fas res, tres o quatre hores al carrer...

A més, nosaltres, a la processó general del Divendres Sant ens hi podem arribar a adaptar, perquè som totes les confraries de Mataró, i ens sacrificuem, i ho fem. Però no podem anar a barriades perquè se'ns *ningunegi*. Ells no canvien res, i a l'espectador que ens ve a veure els importes una merda, perquè és així... Sents: *“¡Cuánto romano! A ver cuándo llega la Virgen...”*. Que ho trobo respectable, perquè fora del nostre context això no els agrada. Doncs no ens convideu, deixeu-nos tranquils, i siguem amics sempre!

Cadascun dels Armats viu la fe com la vol viure. No obliguem ningú a creure en res ni a postular-se sobre una manera de creure o no. Cadascú viu la Setmana Santa com personalment la

vol viure. Qualsevol persona de qualsevol raça hi pot participar. L'altra cosa és que vulguin. Ara bé, si ets musulmà practicant religió no crec que tinguis cap interès a participar en una entitat com la nostra, dins d'una litúrgia catòlica. Ara, un d'origen musulmà però laic, un africà negre catòlic, cap problema. Quanta gent tenim als Armats que és atea, per exemple...

Un cop va venir l'arquebisbe i va quedar fascinat amb la Setmana Santa de Mataró. Ens volia conèixer. En la presentació vaig intentar buscar una part espiritual que venerem els armats, i li vaig dir: *Nosaltres no venerem cap imatge, ni cap verge. Quan desfiles, busques una motivació particular: els Armats venerem l'home*. Ho vaig dir com una cosa meva, però realment ho crec: nosaltres som la part humana de la Setmana Santa. Desfilem buscant un camí i el sentit de la nostra vida, i busquem el camí de l'home cap a la veritat, religiosament, i a nivell més personal de creixement. Els Armats som la part humana de la Setmana Santa i, com a éssers humans, tenim els nostres defectes i les nostres virtuts.

Els Armats som una colla masculina cent per cent. Ara bé, soci de l'entitat pot ser-ho qui vulgui, ja que

també es fa *La Passió* i altres activitats, i les sòcies poden participar-hi com a actrius. Però de moment les desfilades estan limitades al sexe masculí. I això sempre ho poso entre cometes. És un tema amb què no ens hem trobat. El dia que ens hi trobem, decidirem. Et trobaries amb Armats que, si hi entressin dones, s'hi negarien en rodó i plegarien. A d'altres, els seria igual, entre ells jo. Jo no em mouré perquè les dones entrin als Armats, però si un dia se'm presenten quatre dones que volen ser-ho... parlem-ne. Si una noia porta el vestit dignament, desfila seriósament i ho fa tot igual com ho fem nosaltres, no veig per què no...

Quan tenia 17 anys i venia a fer d'armat, tots els meus amics em deien: *Osti! Ja estàs amb això dels armats!. Què fas tu als Armats? Què hi fas?* I jo: *I a tu què t'importa? Jo vaig als Armats i ja està, i si tu no vols venir-hi, no vinguis...* Clar que tots els meus amics eren punkies o metaleros! Amb les grenyes per aquí, que anaven a concerts d'Iron Maiden i Judas Priest!

Tinc un sentiment personal íntim religiós, que amb els anys es va accentuant. No hi ha cap dels meus amics que sigui creient. Tots són ateu. Però arribem a la mateixa conclusió: que

amb mi es pot parlar perquè mai els intento convèncer, a diferència d'altra gent creient. Jo no he de convèncer ningú de res, i si mai ho intento fer, que em fotin una hòstia. El que crec ho penso jo, i el que tu creguis és tan respectable com el que jo crec. Hi ha gent que té ganes d'explicar les seves vivències espirituals com si les seves fossin les bones, i les dels altres, no. A mi no m'ha agradat mai, això. Hi ha gent que té la necessitat de seguir el que li diuen, i així se senten segurs. Però l'espiritualitat és una cosa personal i íntima.

A més, l'Església té unes confrontacions que fa que dues persones no tinguin res a veure, com per exemple el Casaldàliga o el Rouco Varela. A totes les religions hi ha la part més teosòfica, l'estudi de Déu, els místics cristians, els sufís musulmans, els cabalistes jueus, que són la part espiritual mística de les religions. Entre aquests, la diferència és mínima. Et parlaran d'amor universal, mai et parlaran de violència. Cap d'ells et parla d'això. Però la religió és una de les armes més poderoses per tenir controlada la gent, i no es vol perdre, i les institucions i el seu poder són una part diferent a la humana.

Jo també crec en el mal. El mal fa una feina molt bona: promoure que el món avanci. Potser la part que fa evolucionar la gent és la part baixa. En l'aspecte particular és dolent, perquè crea un odi, però en l'àmbit global la societat avança. És molt complex, això... El món és molt divertit!

*****

Jo he fet històries molt diferents, una mica de tot. Per exemple música: als 28 o 29 anys, amb el grup de rock Johnny Pappa's vam fer unes quantes gires! Vint anys després vam fer un concert de recordatori a la Sala Clap i va vaig quedar sorprès de com ho vaig gaudir, perquè quan vaig començar a cantar no tenia bagatge d'actor, però 20 anys després, sí. En pujar de nou a l'escenari a fer de cantant tenint el bagatge d'actor, notes que domines molt més l'escenari, i el disfrutes molt. Són petites coses: si cantava a la dreta és perquè volia estar a la dreta, o amb el guitarra, en Peck, que feia 20 anys que no estàvem junts a l'escenari, sense dir-nos res ja ens enteníem, fins i tot amb detallets estúpids... Tires un pas enrere perquè comença el solo, després passes a primer pla, ens creuem quan acabo de cantar, etc. Co-

ses que a l'escenari queden bé, i que els grups anglosaxons controlen molt.

Jo com a actor he fet monòlegs. En concret un monòleg que es deia Freddy. El vaig fer en un moment que vaig tenir una malaltia, un càncer dels menys forts, però que et deixa tocat. Era un monòleg dur i em va mantenir amb el cap ocupat durant temps. Quan me l'anava estudiant, em vaig adonar que necessitava un director, i li vaig proposar al Carles Maicas, home de teatre de Mataró que va acceptar dirigir-me. Era la història d'un *homeless* que estava tancat al seu món i adorava Freddy Mercury, que el tenia en un altar. Vam creure que el Pati de la Presó era un lloc xulo per fer-lo. Es va fer per Les Santes, i és d'aquells treballs que estic orgullós d'haver fet.

Va ser un treball molt dur de teatre amateur. Ni em Maicas ni jo cobràvem, i assajàvem cada dia, dissabtes i diumenges inclosos, i a vegades dues vegades, al migdia i al vespre. Un esforç a tots nivells, un monòleg que si per a l'actor és dur, per a l'espectador ni t'ho explico. I memoritzar un temps tan llarg és com... un dia memoritzes una pàgina. El dia següent reforces aquella pàgina i hi afegeixes un fragment. Després reforces, i reforces, i

reforces, i així vas augmentant cada dia. I arriba un moment que el text te'l coneixes, te'l fas teu. I has de tenir molt de valor per anar a veure un *tiu* sol que xerra i aguantar-ho. Un cop comença l'espectacle, és feina de l'actor aconseguir que a l'espectador li passi l'hora i quart ràpida. Tu li dones ritme i mantens l'interès del públic, ja que hi entra. El problema és que moltes vegades hi entres o no hi entres. A mi no m'agrada culpar-ne el públic, de manera que penso que és culpa de l'actor, o de l'obra.

Per a mi va ser una prova de foc. T'adones que sí, que pots actuar i ser un bon actor, que no ho fas per passar l'estona. No em vaig guanyar la vida ni cobrar un duro, però era una prova per a mi.

En Carles em coneixia d'un altre monòleg que havia fet. Li vaig demanar al Pau Manté del Clap si podíem fer un passi dimarts per a quatre amics, que no obria la sala. Em va dir que sí, ho vaig dir als meus amics i van venir. Aleshores vaig anar a veure el Carles Maicas a la Sala Cabanyes, que el coneixia per mon pare. Jo llavors encara no havia fet res allà: —*Carles, em coneixes?* —*Ah sí! Ets el fill d'en Rovira i de la Maria.* —*Sí, exacte. És que he fet un monòleg. Si em*

vols venir a veure em faria molta il·lusió. I sí, sí, el tiu va venir. Aquell dia no em va dir res, va marxar sense acomiadar-se. Però l'endemà m'apareix a la botiga i m'abraça... em fa petons, i em pregunta: És la primera vegada que actues? On has estat tu fins ara?

A partir d'aquí em va fer entrar a la Sala Cabanyes, on he fet algunes obres de teatre. En realitat no formo part de la gent de la Sala però fa anys que hi col·laboro. Fa uns 15 o 20 anys, faig de gran rabí al casament dels *Pastorets*. Ho segueixo fent perquè és un personatge que només requereix un petit esforç, no et cremes, i et permet estar a casa una bona part de l'espectacle. És un personatge poc agraït: el dia que el bordes, la gent ni el recorda. Com els àrbitres al futbol. L'any passat, després de més de 10 anys de fer-lo, hi havia dies que vaig sentir que l'entenien. I aquest any estic intentant fer-lo més amorós, ja que abans el feia molt rígid.

La Sala Cabanyes té d'interessant que és un gran nucli humà. I en tots els àmbits, no només en els actors. El més important és tota la gent que hi ha al darrere que treballa entre vestidors, els tramoies, els que fan l'attrezzo, que tenen una estructura bastant professiona-

litzada dins del que és el món amateur... Perquè els actors, si haguessin de portar les coses, no funcionaria res. M'hi poso el primer, perquè a nosaltres ens agrada actuar i no tenim en compte res.

*****

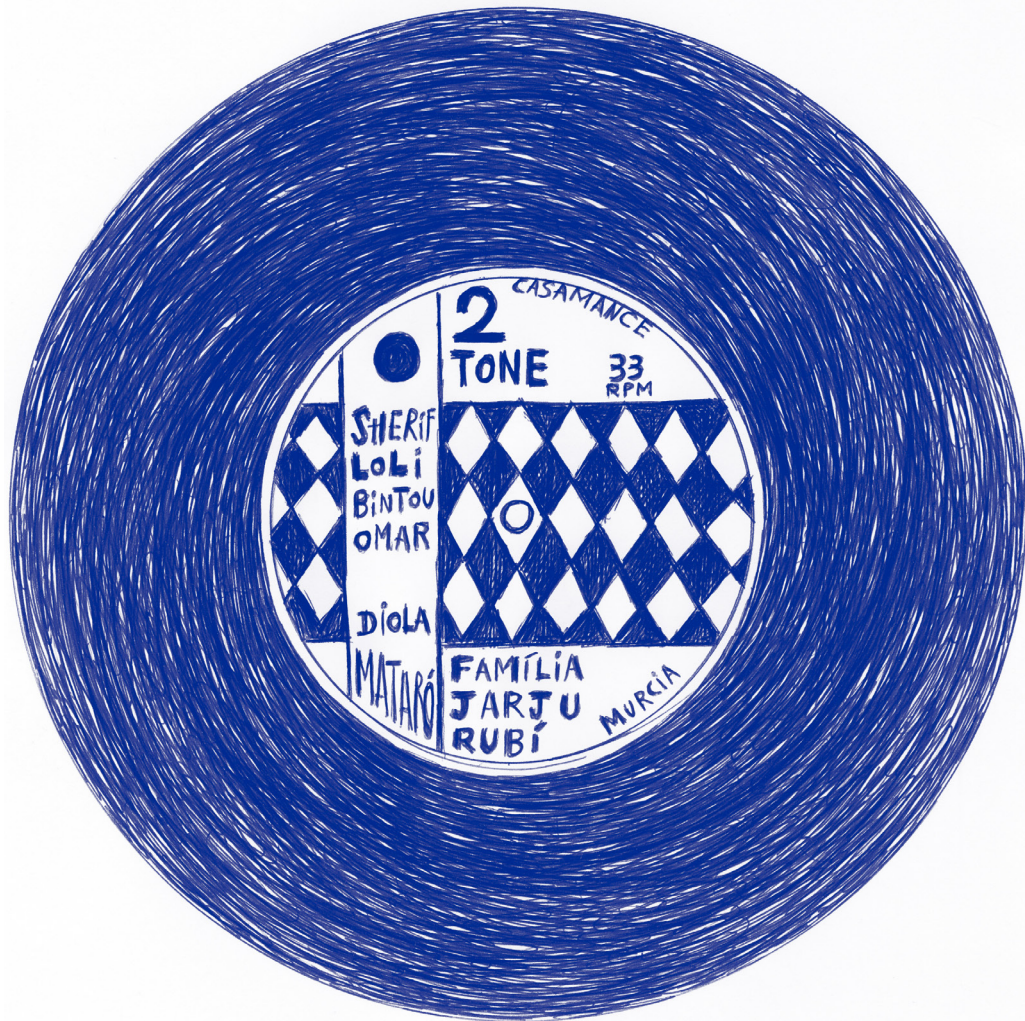
A mi l'ortodòxia no m'interessa, i quan algú em diu això es fa així, així i així... marxo. He après a actuar de forma bastant autodidacta. No m'agrada l'artificialitat de les coses. Has de ser natural. Un dels llibres d'interpretació que m'ha interessat més es diu *Por favor, no me actúe*.

M'agrada fer coses amb què em senti còmode. Pel meu caràcter difícilment faré alguna cosa que no m'interessi. I si un problema tinc, és que soc molt transparent. Si no estic a gust, no sé dissimular-ho. Estar a un Centre Catòlic no em crea cap problema, i si em fessin l'oferta d'anar a fer teatre experimental, tampoc no en tindria cap. A vegades la gent és molt "o estàs aquí o estàs allà". Però pots estar on sigui. De gent bona n'hi ha a tot arreu. Soc Peixos, i els Peixos ens adaptem a l'aigua.

Sempre he estat en llocs on la meva individualitat me l'han respecta-

da, mai m'han exigut que canviï. Però sempre hi he anat amb el màxim respecte. No se m'acudiria anar a *Pastorets* i voler fer una altra cosa.

Als grups sempre he estat a primera línia, però amb els anys aprens a estar a segona línia. És una mostra d'humilitat que acabes acceptant. Amb l'edat aprens a estar bé en un segon pla. De sentit de la perfecció, no en tinc, perquè a vegades aquest sentit té a veure amb el fet que la gent força les coses perquè surtin d'una determinada manera. Jo mai forço les coses. Si han de sortir, sortiran. Si et quedes en un punt, t'hi quedes i ja està. No m'obsessiono si arribo al màxim. Arribo fins on arribo. M'agrada no saber quin serà el final. M'agrada més el procés que el final. Fer-ho. A la vida hi ha gent que es mou per la ciència, i gent que es mou per la fe. Jo soc més de fe que de ciència. Això, agafat en sentit ampli. A vegades hi ha coses que no cal ni que te les preguntis... Són així, i punt.

Família Jarju-Rubí

Família mestissa amb arrels africanes

Sherif Jarju (Pirang, Gàmbia, 1946-Mataró, 2020), Loli Rubí Fernández (Jaén, Andalusia, 1948),

Bintou Jarju Rubí (Mataró, 1979), Omar Diatta (Djembereng, Senegal, 1978)

En Sherif Jarju i la Loli Rubí van lluitar per consolidar la seva relació en un temps en què veure una noia blanca festejant amb un africà no deixava indiferent ningú. Ell era diola de la Casamance (entre el Senegal i Gàmbia), i ella nascuda a Jaén però arribada a Catalunya de molt petita. La seva filla mestissa, la Bintou, va anar a la terra del seu pare a la recerca de les seves arrels africanes. Just abans, a Barcelona, havia conegut un altre diola, l'Omar Diatta. Van fer diverses bodes en un acte de reconeixement de totes les cultures que integraven. Aquest capítol es basa en una llarga conversa mantinguda amb tots quatre. En Sheriff ens ha deixat l'any 2020 i el matrimoni de l'Omar i la Bintou es va acabar el 2019.

BINTOU —La primera vegada que vaig anar al Senegal tenia 24 anys. Un dia vaig dir als pares: “Aquest estiu hi vaig. Si algú vol venir, que vingui amb mi. Si no, hi aniré sola”. Vaig anar a conèixer els meus orígens. En la mesura que vaig poder, és clar.

SHERIF —Sí, sí, exacte. Quan ja ho tenia tot preparat va dir-nos: “Aquest any jo me’n vaig a l’Àfrica. Si vols venir, vine, però jo ja estic a punt”. Dit i fet. Ella ja ho tenia tot preparat. Em deia que no se sentia realitzada, que sabia molt d’aquí però no d’allà. Que ella no volia ser mitja persona, volia ser sencera.

BINTOU —De fet ell, ja a l’any 1996, em va dir d’anar-hi. Jo li vaig dir que no, que per anar a enterrar l’avi no hi volia anar. Jo no volia posar els peus a aquella terra per anar a enterrar el meu avi. Ja era mort. Hi aneu vosaltres, i el dia que hi vagi, ja aniré a veure’l a la tomba. Vaig estar molts anys demanant-li al pare: “Quan hi anirem? Quan hi anirem? Quan hi anirem?” I sempre era que no, fins que vaig passar i vaig deixar el tema en silenci. Als 17 anys passa això de l’enterrament, i soc jo qui dic que no. Nego aquesta primera proposta. Però als 24 vaig decidir-m’hi. Jo hi vaig anar primer, i ell va venir després: em va posar en contacte amb la família a Dakar, però a partir d’agost vam anar junts a la Casamance.

Després hi he tornat amb 30 anys. Del viatge dels 24 anys al dels 30 hi ha una gran diferència. L'un i l'altre no tenen res a veure. Als 24 va ser una presa de contacte amb els meus orígens i no vaig tenir el temps que vaig tenir després. Amb el meu pare vam baixar només 15 dies. A més, no anava sola, que normalment et quedés més amb totes les coses. Però als 30 anys ja anava amb l'objectiu d'anar a conèixer a fons els meus orígens. Ara ja sé anar a totes les cases de la meva família.

LOLI —Reconec que vaig ser jo qui vaig tenir por que hi anés. I crec que cal posar-se al meu lloc: 30 *i pico* d'anys enrerer els costums i les relacions africanes no es coneixien gens. En absolut. Jo em vaig enamorar d'un africà per la seva persona. Però en realitat ell no era només una persona: era un altre país, una altra cultura, una altra societat. Això no vaig tenir temps d'aprendre-ho. I ni ho vaig poder viure amb altres persones. És com si de cop et donen un llibre que està escrit en anglès, però tu no saps anglès, i et diuen: “*Té, llegeix aquest llibre*”. Si no saps anglès, ja em diràs què llegiràs! Així em vaig trobar, jo. De seguida ho vaig acceptar, com tot el que era ell. Però no deixava de ser que venia d'una cultura molt diferent. En un any em

vaig veure casada amb un senyor amb una altra cultura i esperant una filla.

Encara recordo quan va venir una senyora a casa, una tia del Sherif, germana de la seva mare. Venia amb una altra cultura i una altra llengua. I ella va saber demostrar-me molt bé el seu estatus social. I el va aplicar. No ho va fer ni amb maldat ni res, simplement era el que a ella li havien ensenyat... Però a mi sí que no m'ho havien ensenyat! Ni m'ho havien ensenyat, ni ho havia llegit enlloc! I, la veritat, va ser molt dur. Va arribar un moment que jo em vaig convertir en la seva minyona. Perquè era el que em tocava. Potser si m'ho haguessin explicat, o si ho hagués vist d'un altre, l'impacte no hagués sigut tan fort. Però jo no ho havia vist mai. I va ser molt, molt dur. Una submissió total. Em va quedar tan gravat que em pensava que, quan hi anés la Bintou, allò era el que li passaria. Vaig agafar un trauma tan gran que vaig dir: “*La meva filla, ni parlar-ne!*”. I més perquè era nena. Si hagués estat nen, encara.

SHERIF —Per a ella la Bintou era la seva germana...

LOLI —Però tot això jo ho sé ara, però abans, no...

BINTOU —És veritat que em cuidava i em tractava com una reina. Jo era bebè però portava el nom de la seva germana...

LOLI —Sí, sí, es lligava la Bintou i es passava hores i hores cantant-li. I no es cansava. I semblava que la nena li pertanyés més a ella que a mi. Allò em va traumatitzar tantíssim que em vaig dir: “*La meva filla, ni parlar-ne!*”. No m'hi veia capaç. Quan ja era gran i ja va voler marxar... Ja era gran. Ja era la Bintou. Aleshores ella no en va tenir, de por. La meva por no era la personal meva, sinó que era la meva por personal cap a la Bintou. S'entén o no?

Després, quan vam anar amb el Sherif a la Casamance, vaig entendre que a ell sempre li havia fet il·lusió fer-se una caseta allà. I l'hem feta. Se l'ha guanyat i se la mereix. I punt. Ara, això sí: jo allà no estaré a sota de cap capa social, sinó que estaré a casa meva. I respectaré a tothom, però a mi que em respectin també. Ara ja les conec, aquestes relacions, i ja no em sorprenen. Però a vegades em semblen molt fortes, és clar. Respecto la cultura diola, però no hi estic d'acord, sobretot amb el tema de la submissió de la dona. I mentre no canviïn (que no tenen perquè canviar, eh?) crec que no avançaran. Perquè, als

països, el que els fa canviar és la dona i l'home junts, i si la submissió és de la dona a l'home, no hi ha res a fer.

OMAR —Doncs jo no estic d'acord amb aquesta submissió de què parles. És una societat completament diferent a la d'aquí. Cada persona, a la nostra societat, fa el que li toca. I no es veu com una submissió: la dona diola té un lloc de respecte a la seva societat, i aquest respecte que té, no es coneix. La dona és la responsable de la casa. I l'home és la persona que porta menjar a la casa. En tot cas jo parlo d'allà don jo vinc, la Basse Casamance. El meu pare no és molt de temps a casa. Està tot el dia treballant, de l'1 de gener al 31 de desembre, recollint vi de palma, dedicant-se a les vaques... A la meva mare li toca cuinar i fer alguna feina per a les petites despeses de la casa. La resta, vestir-nos o pagar els nostres estudis, ho fa el meu pare. Jo, amb cinc anys, he començat a treballar, i el meu germà també, cosa que aquí és un delictes: un menor treballant. Jo ajudava la meva mare a fregar, a cuinar, a cuidar el meu germà... a fer la feina que feia una dona.

SHERIF —Jo de petit també anava a buscar la llet, cuidava la vaca, portava el menjar als pares...

LOLI —Els nens i sobretot les nenes treballen molt. No tenen infància.

OMAR —Quan som a la Casamance, com que a la dona li toca cuinar cada dia, ho farà. Aquí ell, el Sherif, pot cuinar, però si és allà i té una dona africana, serà la dona que no li deixarà cuinar. Perquè li toca a ella. I ell tampoc deixarà la seva dona cultivant ni pujar a una palmera a recollir oli de palma. Perquè no li toca.

LOLI —Però sí que hi ha les dones recollint l'arròs... Se'n fan uns tips...

OMAR —Recollir l'arròs és més fàcil, però cultivar és més difícil. La meva mare no sap plantar arròs millor que jo, perquè ho faig jo. Jo sé cultivar més que ella, i no és més ràpida que jo fent-ho, perquè soc jo qui ho faig. Em tocava a mi, i quan em vaig fer gran havia d'estar on estava el meu pare. Jo no dic que la dona no treballi: treballa molt, però no vol dir que treballi més que l'home. Però la gent, quan fa conferències sobre la dona africana, generalitza.

Un altre exemple: jo a ella no li puc dir Loli, ja que és una falta de respecte. No és possible a una persona de l'edat o més gran que la teva mare. Per respecte. El més petit ha de respec-

tar el més gran. Estem educats així. Si tu veus una dona més gran al carrer que porta un pes, l'has de portar a casa seva. Per respecte, no has d'esperar que t'ho demani.

LOLI —Això sí, les que treballen molt són les dones pageses. Però les dones dels pobles que no són pageses, no. Jo crec que treballem molt més les dones que a Europa fem 8 i 10 hores que no pas elles. Elles simplement fan el que és la casa. Amb la particularitat que, a les cases que hi ha moltes nenes, no són les mares qui treballen... són les nenes! Veus nenes de cinc o sis anys que renten una enorme pila de cassoles i olles. I banyen tots els nens... Perquè això que diuen que són bruts, és mentida. De gran a petit, tots passen pel gibrell ben fregats amb sabó, eh? Ho fan nenes de cinc o sis anys. I la mare està allà asseguda, vigilant. És el que li toca. I que no se li passa res, eh?... Que no sé com dona l'abast amb tants de nens. Ella fa el que li toca: controlar i vigilar.

BINTOU —Dels diola, és molt propi que la família sigui l'eix de les relacions familiars. Quan tu arribes allà se't dona una família adoptiva. Sempre. No pots estar sense família. Passa a ser la teva família adoptiva sobre temes com on estàs dormint, on estàs menjant, on

t'estàs dutxant o amb qui estàs convivint. Com a conseqüència, adoptes un nou nom. Va *en sèrio*, encara que amb la mentalitat d'aquí ens sembli estrany. Et passa quan arribes de fora i no tens una família, o quan et cases amb un noi d'un poble i d'una família que tu no coneixes de res, que és el meu cas. A mi m'han assignat una família perquè hi ha temes dels quals jo necessito estar aixoplugada. No per la meva família política, que és diferent, sinó per la que m'assignen, la meva. Jo quan deia: "*Vaig a passar tres dies en un poble*", de seguida em preguntaven: "*Qui coneixes, allà? A ningú? No hi coneixes ningú? No hi tens cap familiar? No? No tens cap tutor? No. I com hi pots anar, allà?*". És a dir, cada cop que et desplaces has de tenir algú de referència.

I també és molt important la figura del representant. Per exemple, una parella: ella surt de la casa on tots dos viuen, i se'n va un temps a casa de la seva família perquè està malalta. El marit directament no va a veure-la sinó que envia un representant de confiança que vagi a la seva família. Per què? Perquè està amb la seva família d'origen, i és massa violent entrar. M'explico? Es considera faltar al respecte familiar. Imagina't per un moment que arribes i et trobes una discussió de cal Déu...

Particularment, jo penso: "*Doncs mala sort, jo què sé, al cap i a la fi és la meva parella...*". Però no: és millor que ho visqui algú que faci de representant que no la parella directament. Tot el dia es busca la comunitat: d'on vinc, qui soc i on són els meus en aquest espai on jo he arribat com a foraster. I això és bàsic.

OMAR —És que si te'n vas a un poble a estar-hi un temps, aleshores tens una relació i et vincules al poble. La Bintou no ha anat a Djembereng per anar-hi, sinó per conèixer el poble de l'Omar. Hi va anar un any, i l'any següent hi va tornar. Si tens una relació amb una persona d'aquest poble i ets d'un altre poble, per lògica has de tenir una família adoptiva. Formes part íntegrament d'aquesta família. És una família simbòlica, i amb aquesta família respectaran la Bintou. Et dono un exemple que em va passar. Quan vaig començar a estudiar a Ziguinchor, estava a la casa del Simon, i em va dir: "*Tu no ets de Djembereng. A partir d'ara tu ets d'aquí, tu ets el meu fill, i a partir d'ara has d'estar aquí. Si hem d'anar a Djembereng, hi haurem d'anar tots*". No deixava que me n'anés. I fins ara. Quan havia de demanar la mà a la Bintou, no ho podia dir al meu pare biològic sinó al Simon, el meu pare actual. Tot a ell. Jo

estic cada dia connectat amb el Senegal per parlar del nostre casament.

SHERIF —Per entendre la part nostra: jo tinc la meva filla a casa de l'Omar. Jo no puc anar directament a casa seva, la del seu marit, a Djembereng. Aleshores, ella ha de tenir una família allà. No seria normal anar-hi directament. És una manca de respecte. Ells diuen que és per prevenir, perquè a casa de la teva filla, si et fan fora, on aniràs? No tens cap defensa segons la manera de pensar dels avantpassats. Has d'estar en una casa. És una manera d'assegurar-se que pots sortir i que, una vegada tornes, estàs protegit. Aquest és el sentit. Pas a pas, amb seguretat, perquè si et passa qualsevol cosa, no tens protecció.

BINTOU —L'estructura familiar allà està pensada i dissenyada perquè totes les fases de la vida estiguin cobertes. Un casament té un dispositiu en el qual cadascú sap el que ha de fer perquè allò funcioni. I quan la gent es fa gran, també. Tot està muntat perquè una persona, des que neix fins que mor, tingui tota la comunitat al servei.

LOLI —Les dones, allà, em preguntaven moltes vegades si era veritat que les dones a Europa cobren per cuidar els

avis. I els deia que sí. I elles no enteniën que fos un treball com un altre. Tenir un avi a casa, per a elles, és un orgull.

SHERIF —És que la pensió d'una persona a Àfrica són els fills. Qui no en té es passa a un germà, o a un parent. Ningú no pot estar descartat, a ningú se li passaria pel cap. La Bintou està ben ubicada perquè la meva mare era molt estimada. Quan la veuen a ella, veuen la meva mare, no la Bintou d'Europa.

BINTOU —Això està relacionat amb el fet que tots els noms tenen un homònim en honor a algú de la família. Un nom no és per atzar, o perquè t'agrada i l'hi poses. No. Li poses el nom del teu tiet, la tieta, l'avi, l'àvia... i aquella persona recupera aquell prestigi i rol del qui se'n deia. Jo porto el nom de la meva àvia i això és com un graó superior. I aquesta és la meva identitat vagi on vagi. No necessito cap paper que ho demostrï. La menció constant a l'àvia, explicant-me records d'ella, en la manera com m'atenen... En moltes coses noto aquest respecte, un respecte que em ve de l'àvia. És com una reencarnació. Com si un ancestre ressuscités. Com si aquella persona estigués presenciïant una altra persona, que no era jo.

LOLI —Nosaltres li vam posar Bintou perquè era el nom de la seva mare, que no va tenir nenes, només nens. Vaig ser jo qui ho va decidir. La cultura africana no la puc seguir tant com la segueix la Bintou. Ella sap el lloc que li correspon, i a vegades diu al seu pare on ell mateix està ubicat. A mi a vegades em diuen mama homes grans com el Sherif, i a mi em sorprèn. És el lloc de respecte que tinc allà.

BINTOU —Jo ara sento que la meva terra és aquesta i aquella. Totes dues. Aquesta primer, i l'altra després.

LOLI —A mi em fa l'efecte que és al revés. No és que hagi canviat molt, la Bintou. No. Ella és la mateixa, però ha descobert unes arrels que ella ja tenia. I l'he vista ballar com elles. I la prova la tens que ella es posa els turbants igual... A mi em posaven uns llacets, només! I ella va a una festa d'allà i, si no es posa a parlar, sembla una més.

BINTOU —Hi ha moments que sí que em sento una més, però hi ha moments que no... A estones soc una *tubab*, com en diuen allà... És a dir, una estrangera de pell blanca. A vegades són ells qui marquen la diferència. Ells saben que jo visc d'una altra manera i em fan pre-

gundes. Em diuen: “*Nosaltres mengem així*”. Ja ho sé, com mengem vosaltres! Ho he menjat tota la vida. El meu pare cuinava això els dissabtes a casa! A vegades soc jo qui domino la situació, i els dic els noms de les coses. Dic: “*Això pica i això no, això es fa així*” (perquè sé com es fa), i es queden sorpresos. Per aquest tema també em valoren molt: jo he estat a Europa i representa que no hauria de tenir cap motiu per de saber res de tot allò seu. Els explico a gent d'allà coses seves, i se'n sorprenden. És com si diguessin: *Tu, que has nascut entre blancs, que tens un 50 % de blanc, has tingut interès en venir cap aquí...*” I això ho valoren. Jo aquí no he viscut com una diola. A casa no hem menjat cada dia arròs, o no he menjat a terra com ells; però jo he anat a cases de gent diola i he menjat com ells.

LOLI —Des del primer moment que ens vam casar i vam tenir la Bintou, quan hi havia una reunió del Sherif a Barcelona, hi anàvem amb la nena. Era ella sola, no hi havia més nenes, i fins als sis anys va ser així. A partir de llavors van començar a néixer nens africans, però quan ells van néixer, ella ja sabia els costums dels diola.

Jo no vaig anar a l'Àfrica fins fa tres o quatre anys... I en fa 34 que

estic casada amb un africà! I jo, quan venien a casa, ja sabia perfectament qui era un fula, qui era un mandinga, qui era un diola... No em preguntis per què. Per les seves maneres de vestir-se, d'expressar-se, o per l'educació... sobretot l'educació. Es nota molt, molt. Són molt educats. Tenen aquell puntet francès, *chic*... És molt curiós però moltes vegades vas a una casa que ni han anat a l'escola, però a l'hora de tractar-te tenen aquell puntet *chic* francès. És el que devien deixar els colonitzadors.

OMAR —Hi ha una diferència enorme. No tenim la mateixa educació, ni la mateixa cultura, ni l'idioma: el wòlof i el diola són idiomes ben diferents, també. Per a tu que vens de fora és difícil distingir-ho, però jo, com a senegalès... Bé, jo no soc senegalès, soc de la Casamance...

Nosaltres som de la Casamance, no som del Senegal. És per culpa dels francesos que la Casamance i el Senegal estan junts. Però geogràficament, històricament i culturalment som molt diferents. No tenim res a veure. Estem més a prop de Gàmbia i de Guinea Bissau que del Senegal. Ha estat la política el que ha fet que avui Senegal i Casamance estiguin junts, no la gent.

I per què estem en aquesta situació? Perquè quan Àfrica estava lluitant per

la seva independència, els polítics del Senegal van dir als polítics de la Casamance que havien de lluitar junts per aconseguir la independència. I quan van aconseguir la independència, després d'uns anys, els polítics de la Casamance van demanar al president del Senegal: "*Senyor, com va el tema de la nostra independència?*". Però ja se n'havien oblidat.

BINTOU —Jo, quan soc allà, estic molt amb els diola. No em relaciono gaire amb els altres grups. Però no per res, eh? Sinó perquè la meua família és diola i la majoria de l'entorn són dioles, i es relacionen entre ells... No conec gaire les altres realitats.

SHERIF —Jo no sé ni parlar wòlof, només diola. Els que estan allà em diuen: "*Com pot ser que el teu diola sigui molt més clar que el que parlem nosaltres, que vivim aquí?*". I jo els contesto: "*Perquè jo soc diola de veritat*". Ells, quan són a Gàmbia, a la Jarju Kunda de Pirang, deixen de parlar diola, i parlen mandinga. I el seu accent deixa de ser el bo.

LOLI —I si la Bintou no parla diola, en vaig tenir jo la culpa.

BINTOU —No és així. Si jo ara no el parlo, és la meua responsabilitat. Però

si jo no la tinc com a llengua materna o paterna, la responsabilitat sí que és vostra. I a mi ara, em costa horrors...

LOLI —Però la culpa la vaig tenir jo, eh?

SHERIF —Jo sempre vaig pensar que no hi havia d'intervenir. La Bintou és qui és. Si jo no n'hi ensenyo abans, ella de gran ja l'anirà a buscar. I és el que ha passat, el que jo esperava és el que ha arribat ara.

LOLI —Claaar... però ara jo ho explico com ho veig des del meu punt de vista de dona europea. Jo no havia vist l'Àfrica abans. I una altra cosa també hem de tenir en compte, i és que quan em vaig casar no coneixia com era la dona africana, perquè aquí encara no n'hi havia. Quan van arribar les primeres, la Bintou ja tenia cinc o sis anys. Llavors, des del meu punt de vista de mare, i esperant sempre el millor per a ella, pensava que com que havia nascut aquí, havia d'aprendre les coses d'aquí. I després ja ho veuríem. El mateix que vam fer amb la religió. Tampoc mai li vam inculcar ni la meua ni la seva. I tots dos la practiquem, eh? Però vam dir: "*Són coses que ella decidirà*". Potser ho vaig fer malament... Potser ho vaig fer malament. Però, també vull dir una cosa,

i no és posar-me cap *farol*: si no fos per aquesta decisió potser la Bintou avui no seria com és. Potser a ella això l'hagués descontrolat, perquè no tenia altres nenes com ella amb aquest model. Ara sí, però llavors, no. Llavors no n'hi havia.

O sigui, si ella quan va néixer hagués vist moltes nenes com ella... –ja no diem dones, sinó nenes africanes– potser sí que ho hagués fet. Però quan ella va néixer, al seu entorn no existia cap africana, no existia res. Aleshores, jo m'havia de muntar una pel·lícula que ni l'havia vista? Jo només l'havia vist a ell...

SHERIF —En el tema de la religió, jo vaig dir que no volia avançar-me que es fes musulmana o que conegués què és ser musulmana. Ella havia d'legir. Quan li va tocar fer la comunió, va venir un dia i em va dir: "*Papa, jo vull fer la comunió*". I jo: "*Sí? Però ja saps el que et toca, estudiar catequesi*". S'hi va apuntar, va estudiar i va fer la comunió. Més tard, quan tenia uns 10 o 11 anys, li vaig dir: "*Bintou: tu has fet la comunió però mai no vas a missa*". I es va posar a riure: "*Papa, és que jo ho feia perquè em feia il·lusió el vestit, perquè els amics ho van fer i jo també ho volia fer. Era per la festa*". I després va dir: "*El meu Déu és fer bé a les persones...*". I és veritat, jo penso com ella: el meu Déu és fer bé a les persones.

BINTOU —Els no venien mai a coses de pares a la catequesi. La mare em va dir: “*Tu vols fer la comunió? Doncs espavila’t, jo no penso anar allà a catequesi. Si tu vols fer la catequesi, ves-hi*”.

LOLI —Perquè era una decisió que havia agafat tu, no havia vingut de nosaltres.

BINTOU —Internament, per als de la Casamance, jo porto una família musulmana i per tant he de ser musulmana. Això és l’estructura que tenen allà. Aquest tema em crea molta discussió allà, molt de debat. Perquè és una pregunta i un tema social dia a dia. Si dic que no soc musulmana et responen: “*Llavors ets cristiana*”. I jo dic: “*No, tampoc*”. I em diuen que a veure, què? Que una persona ha de tenir una religió, i més una persona com jo, que em dic Bintou, que vinc d’una família musulmana. Trenco barreres per tot arreu...

SHERIF —És que no coneixen el seu pasat... Jo vaig néixer quan a casa ja s’havien convertit en musulmans. Els diola no són musulmans. De musulmans, s’hi han fet ara, últimament. Però l’avi i l’àvia i altres parents no ho eren. Ells creien en les seves coses... Ara s’han convertit totalment a l’islam. I l’avi, de petit, no ho era. Es va

fer musulmà de gran. Mon pare havia estat animista, i l’avi encara més...

Jo havia viscut amb l’àvia, perquè l’avi es va morir abans, i sé més coses dels diola que els germans grans que viuen a Gàmbia. Ells no saben res del que és la tradició i els costums, de les coses que els avis van deixar al poble.

BINTOU —A partir d’aquesta generació, més o menys, hi ha un bloqueig tan gran... La gent d’aquesta generació no sap que el nostre avi, durant molts anys de la seva vida, va ser animista. Era jo qui els ho explicava! No ho sabien. I no és només que no ho sabessin, sinó que no sabien que això existia. Jo els deia... “*Home! Com pot ser que no ho sapigueu? Us ho he de venir a explicar, això?*”. Doncs sí. Això m’ha passat amb aquest tema i amb altres, eh?

OMAR —Jo, per exemple, vaig néixer a Dakar i vaig créixer amb una família musulmana de petit. El meu pare estava allà. Quan vam tornar al poble, a Ziguinchor, jo pensava que era l’única religió que existia, tal com explicava el Sherif. Al meu poble em van comentar que hi ha altres religions, com el cristianisme o l’animisme, que és la meva religió. Després vaig anar a estudiar a un *lycée technique* de Kaolack, i cada dia llegíem la Bíblia perquè era una escola familiar

cristiana. Els meus amics també són cristians... bé, animistes i cristians, i anaven a missa. Jo no hi anava perquè seguia una altra religió. Vaig decidir de més gran, un o dos anys abans de venir aquí a Espanya, fer-me cristià. Després, llegint, quan vaig arribar aquí i vaig veure que els europeus respecten la teva cultura, vaig veure que m’havia equivocat. Perquè els meus avis, el meu pare, la majoria de la meva família són animistes; hi ha musulmans o catòlics però la majoria és animista. Sobretot, al meu poble, la majoria és animista. Vaig començar a dir que no a altres religions, i vaig tornar a agafar la meva religió.

Amb la Bintou ens vam casar primer pel matrimoni civil d’aquí. Els europeus han d’acceptar la nostra forma de cultura i l’han de respectar, ja que nosaltres hem fet esforços per adaptar-nos i respectar la cultura d’aquí. Els meus pares, per exemple, no s’han casat pel civil, però tot el poble sap que estan casats i que el seu casament és oficial. Aquest que hem fet aquí és l’oficial, un tema de papers i ja està. L’he fet per respecte a la meva dona, però jo realment no el volia fer. Per a mi el casament oficial és el que volem fer al Senegal, que és el segon casament i que serà un casament tradicional. Vull retornar als meus orígens animistes.

Jo, com a animista, no influiré en la Bintou sobre la seva creença. I no he de

venir aquí a dir als europeus de canviar la seva manera de fer adaptant-se a la meva. El que he de fer és que em respectin com a animista. Si estem aquí junts, parlem com a persones, no com a cristians, ni com a musulmans, ni com a animistes... Parlem com a persones! Per això el casament que volem fer vol donar a conèixer la nostra identitat. Hem fet uns quants ritus per respectar i per comprendre que podem viure cada cultura. A la Casamance hi ha un cementiri animista, un de catòlic i un de musulmà. I no hi ha cap problema.

BINTOU —Per a mi és important tocar tot això. És una manera de reconèixer-ho i que tot estigui inclòs.

OMAR —Jo a vegades veia la Bintou com si fos una africana com jo. Però ella em va deixar clar que ella ha nascut aquí, que té la seva vida aquí, els seus amics i la seva família. Ella, com jo, té una realitat. I potser ella ha tingut la sort de ser d’aquí i d’allà. Té dues identitats i dues realitats. És catalana, no es pot negar, però el seu pare és africà i ella és africana, com jo. Jo aquí em sento català, i defenso Catalunya. Jo no puc estar aquí i defensar França! Jo soc un diola català.

SHERIF —Doncs jo soc un negre català, tal com em diuen...

Bintou Jarju

Filla del matrimoni família Jarju-Rubí

(Mataró, 1979)

Entre Catalunya i la Casamance: història personal de la Bintou a la recerca de la identitat mestissa

“Amb aquesta boda hem volgut sumar, sumar i sumar, no restar”. El 2011, la Bintou i l’Omar es van casar. Van fer dues bodes. Una a Vilassar de Mar, l’altra a Djembereng. Una a Catalunya, l’altra a la Casamance (Senegal). Una boda civil, l’altra animista, segons la tradició diola, la cultura majoritària a la regió. També s’han fet celebracions musulmanes: a Mataró, l’Omar, i a Djembereng, la Bintou. Les bodes de la Bintou i de l’Omar han estat un acte de confirmació de totes les cultures que integraven la seva família.

“Com a catalana mestissa, la identitat ha estat una constant a la meua vida –em deia la Bintou. A vegades més actiu, a vegades més passiu. Ha estat un tema amb el qual m’he hagut de posar les piles. A vegades amb dolor, a vegades amb alegria. Sento la pau des que m’he

reconegut com el que soc i m’he ubicat en el meu sistema familiar i fins en la seva complexitat religiosa. Això ha coincidit amb conèixer l’Omar, que és de la Casamance, la mateixa regió que el meu pare, i del poble de Djembereng. He guanyat un marit, una família política i una família adoptiva. O sigui, amb aquest casament, guanyo moltes coses a la vida”.

La Bintou Jarju Rubí és mestissa, mulata de pell, seductora i pueril alhora, tímida i extravertida. Familiarment és hereva de diverses cultures: el seu pare és diola, i musulmà; i la seva mare, catalana d’origen andalús, i cristiana. I el seu marit, Omar Diatta, animista, que en un moment de la seva vida va esdevenir cristià (ser animista al Senegal no es contradia amb ser cristià o musulmà).

En Sherif, el seu pare, és un dels primers immigrants africans que van arribar al Maresme als anys setanta, i de seguida va esdevenir un dinamitzador d’associacions de veïns i veïnes o d’entitats africanes a Mataró. És molt alt

i atractiu, imponent, elegant, presumit i de poques paraules. Es trobà amb la Loli, un andalusa emigrada a Catalunya des de la seva infància, que va viure totes les dificultats socials i familiars dels immigrants del sud a Catalunya. La força del seu caràcter, la seva facilitat de paraula i la intel·ligència de la seva ironia fan que sigui difícil oblidar-la. La Loli va saber superar els prejudicis socials d'aquells moments (encara existents) i mirar el Sherif amb ulls d'interculturalitat. Ell musulmà i ella cristiana, el matrimoni entre la Loli i en Sherif va ser un acte d'amor i fermesa exposada a crítiques i racisme social del seu entorn.

“Quan vaig conèixer el meu marit vaig veure les seves qualitats humanes. Dificilment trobaria una persona tan respectuosa, educada i seriosa. Vaig tenir molt clar que m'hi volia casar, encara que la gent em deia que estava sonada. Imagina't, trenta anys enrere casar-te amb un negre! Un familiar em va dir: 'compte, que els negres es mengen els blancs!', i jo li vaig respondre: 'Doncs en té per atipar-se...!'. Els que en aquell moment em van criticar ja s'han divorciat i em diuen: 'Quin marit que tens!'. Quan et cases amb algú d'una altra cultura, si des del principi no acceptes tot el que comporta aquella cultura, no funcio-

narà. Això ho hem tingut clar tots dos. Per exemple, cadascú ha mantingut la seva religió amb total respecte: ell va a la mesquita i resa cada dia en un racó de casa, i jo vaig a missa cada diumenge”.

L'any 2009, la Bintou tenia 31 anys. Ella sentia que tenia un deute amb una part de la seva identitat: havia viscut la seva part blanca però no la negra. Necessitava tenir una visió més àmplia, ubicar-se dins el seu arbre genealògic i conèixer amb els seus familiars. Va viatjar diverses vegades als pobles de la infància i de la joventut del seu pare a Gàmbia i a Senegal: Pirang, Djilahounda, Bignona o Ziguinchor. *“El que més m'interessa és el lloc que ocupo dins d'aquesta gran família. Qui està al davant meu, qui està al darrere, qui està al pis de dalt, qui està al pis de baix... M'interessa el modus vivendi però no és el que he vingut a buscar. Jo he vingut a saber qui soc jo i on estic ubicada al meu sistema familiar”.*

Quan viatjava escrivia als seus amics: *“He estat visitant la meva família, els cosins que venen del meu pare i dels meus avis. En calculo uns 50. De cop, la mirada al meu sistema familiar ha canviat, i quan ho veig escrit, encara pren més dimensió. Com diuen aquí a la Casamance, el llinatge Jarju Sagna és gra-*

aaaaaaaan i llaaaaaaarg. Ells també m'han preguntat pel meu costat blanc, sobre els Rubí Fernández. A vegades em miren i em diuen tots els cognoms que coneixen i que porto enrere. És una sensació bonica de sentir, que us recomano. Feu aquest regal a algú! Ja ho veureu!”.

“Quan treballo al camp em sorprenden la resistència física que tinc. Riuen i jo també ric quan em surt el costat més negre, i em diuen que ho puc fer perquè soc mestissa i que un blanc no podria resistir tant. És curiós com a vegades els miro i em miren. Alguns em veuen com a estrangera, d'altres com a mestissa, i dins del mestissatge a vegades em veuen més blanca o més negra. I de tant en tant, entre rialles i bromes, els recordo que jo soc Jarju, Sagna, Rubí o Fernández. Els recordo que soc una 'toubab', que és com anomenen aquí els blancs o els occidentals. O una mica de cada, en funció de la situació. Ser mestís és el que té! Em diuen que m'estic tornant més negra, i de fet és veritat. Tinc la marca de la samarreta d'anar al camp. Se sorprenden de la meva habilitat a l'hora de posar-me el mocador al cap, o de com em poso els infants a l'esquena. Sento que a poc a poc vaig bevent del càntir a través dels que estan aquí i dels que van morir. Dels que van passar i dels que hi són ara. I sembla que

lleixin els meus pensaments i em miren tot dient: has fet bé de venir a visitar la teva família, les teves arrels!”.

La Bintou va fer un viatge exterior, però també un viatge interior. Molts viatges exteriors són en realitat viatges interiors, moments de trànsit, processos de transformació. Va descobrir la complexitat dels seus orígens i de la seva identitat com a mestissa, una identitat sense fronteres que molts catalans i catalanes actualment viuen. Va entendre que assumir la part africana de la seva família i acceptar l'Omar amb tota la seva herència cultural i religiosa només es podia fer sumant. En comptes de no casar-se, la Bintou i l'Omar van preferir casar-se diverses vegades i incloure religions i cultures a la seva relació.

“La identitat per mi no es tracta 'd'això o allò'. És a dir, no és posar la 'o' sinó que és posar la 'i'. I això és molt complex! Però penso que la vida es tracta d'això, de sumar i d'incloure”.

Ajuntament de Mataró Direcció de Cultura

c. de Sant Josep, 9
08302 Mataró
Tel. 937 582 361
cultura@ajmataro.cat
www.culturamataro.cat

Regidor de Cultura Xesco Gomar Martín

Directora de Cultura Glòria Brusati Massaguer

Museu de Mataró
El Carreró, 17
08301 Mataró
Tel. 937 582 401
museum@ajmataro.cat

**Can Marfà Gènere de punt
Museu de Mataró**
Passatge de Can Marfà, 1
08301 Mataró
Tel. 937 582 642

 Museu de Mataró
 @museumatara
#CanMarfà
#mataropaisatgesonor

Exposició

**Mataró: de Mancos a Djembereng.
Paisatge sonor d'una ciutat**
Del 9 d'octubre de 2020 al 5 de
setembre de 2021

Organització i producció

Ajuntament de Mataró / Direcció de
Cultura / Museu de Mataró

Direcció

Anna Capella

Comissariat

Mapasonor

Coordinació

Mar Soteras

Enregistraments sonors i edició audiovisual

Mapasonor

Disseny gràfic i museografia

Nickname

Producció i muntatge expositiu

EGM Laboratoris Color, Tematic
World, Equip de la Direcció de
Cultura

Servei educatiu

Teleduca, Magma Cultura

Assessorament de Serveis Municipals
de l'Ajuntament de Mataró
Servei de Benestar Social
Servei d'Estratègia i Governança
Servei d'Espais Públics
Servei d'Igualtat i de Diversitat
Ciutadana
Servei de Sistemes d'Informació i
Telecomunicacions
Servei d'Urbanisme

Agraïments

Agrupament Escolta Antoni Comas
Agrupació Musical del Maresme
Armats de Mataró
Asociación Cultural de las Mujeres
de Tambacounda Senegal
Associació Hidayá
Associació de Veïns de Rocafonda
Associació Dones Reporteres de
Mataró
Capgrossos de Mataró
Caramelles de Sant Josep
Carmelites Descalces de Mataró
Cobla Ciutat de Girona
Companyia i15!Teatre
Comunitat Islàmica de Mataró Al
Ouahda
Església de Jesucristo de los Santos
de los Últimos Días
Ferka de Salam (grup femení de
música anachid)
Grup de Pregària per la Pau
Grup de Teatre EPMA
Meng Tao (Escola de Gongfu i
Cultura Xinesa)
Hermandad Ntro. Padre Jesús
Nazareno y Ntra. Sra. de la
Esperanza
Justícia i Pau Maresme
Mataró Bus
Mataró Ràdio
Museu Arxiu de Santa Maria de
Mataró
Músics dels Geganters de La Llàntia
Parròquia de Maria Auxiliadora
Parròquia de Sant Josep
Parròquia de Sant Martí de Mata
Parròquia de Santa Maria
Plataforma Papers per a Tothom
Pessebristes de Mataró
Portafardells
Vocalia de Dones de Rocafonda
Dani Álvarez
Montse Álvarez Mela

Carolina Alvaro Espinosa
Adil Amrani
Pep Andreu Buch
Isabel Azagra Pérez
Laia de Balanzó Aguilar
Toni Braza Moreno
Ferran Cabestrero Alvaro
Joan Antoni Ciller
Martí Comas Soler
Pep Comas Valls
Carlos Delgado Romero
Omar Diatta
Albert Dresaire Gaudí
Abdessamad El Bakali
Soraya El Farhi
Joan Ferrer Pubill
Josep Floriach
Issatou Gaye
Joaquima Gallarín Matamoros
Anna Gené Ariño
Claudia Honefeld
Lluís Hugos Roca
Bintou Jarju Rubí
Sherif Jarju (+)
Joan López Torruella
Pepi López Martín
Silvia Llanto Cadenas
Maria Majó Clavell
Coral Mas Badia
Genís Mayola Serrat
Jordi Merino Noè
Maria del Carmel Montcerdà
Aminata Ndiene
Andrea Pascual Azagra
Óscar Pascual Azagra
Raül Prieto
Ramon Radó Trilla
Mickey de los Reyes
Joan Rovira Viñas (+)
Toni Roy Recoder
Loli Rubí Fernández
Lluís Rugama Espasa
Tiguída Sabaneh
Moussa Sagna
Ramon Salicrú Puig
Júlia Verdguer Aromí
Xiaolei Xia

Publicació

**Mataró: de Mancos a Djembereng.
Paisatge sonor d'una ciutat**

Edició

Ajuntament de Mataró / Direcció de Cultura /
Museu de Mataró

Textos

Xesco Gomar Martín, Anna Capella,
Ferran Cuadras, Sàgar Malé

Entrevistes a cura de

Kilian Estrada, Sàgar Malé i
Maria Salicrú-Maltas

Coordinació

Mar Soteras

Documentació

Maria Coll
Mar Soteras

Il·lustracions

Dani Montlleó

Imatges

pàg 2: Instal·lació museogràfica de l'exposició.
Arxiu MdeM
pàg 127: Concert *Simfonia d'una ciutat*.
15 de maig de 2021.
Fotografia de Lluís Rugama.

Assessorament lingüístic

Dani Vivern

Disseny

Nickname

Impressió

CG Creaciones Gráficas, S.A

ISBN: 978-84-92631-57-5

Dipòsit legal: B 5546-2021

© de l'edició: Museu de Mataró. Direcció de
Cultura de l'Ajuntament de Mataró

© dels textos i les imatges: els autors

MUSEU DE MATARÓ

Amb la col·laboració de:

Mapasonor. Associació de Creació Documental

Nascuda a Mataró l'any 2000, es dedica a la creació audiovisual com a instrument per promoure els drets humans i la cultura popular. Formada per Sàgar Malé, Kilian Estrada i Maria Salicrú-Maltas, Mapasonor treballa des de conviccions de transformació social i en xarxa amb associacions i persones que comparteixen els seus objectius des d'una pràctica multidisciplinària (arts plàstiques, musicals, escèniques, literàries, i també en l'educació i en el món de la publicació). Ha realitzat més de vint documentals a països com Palestina, l'Afganistan, Tunísia i Senegal, i de músiques d'arrel a la Mediterrània (Països Catalans, Sicília, Grècia o Turquia). També ha publicat llibres-CD com *Una persona amb un sac penjant* (Caramella, 2011). A Mataró ha produït conjuntament amb Domènec els documentals *48_Nakba* (2007) i *Jerusalem ID* (2014). Amb ell també ha col·laborat en l'esdeveniment realitzat entre el músic Efrén López i Mapasonor «Mentre estigues viu, brilla», 24 hores ininterrompudes d'improvisació musical (2013). Mapasonor també ha treballat en experiències d'art sonor, com els CD *Mapasonor UPF* (2001) i *La música dels talibans* (2002).
<https://www.mapasonor.com>

Dani Montlleó (Mataró, 1966)

Viu i treballa a Mataró. La centralitat de la seva obra orbita al voltant de la problemàtica de la identitat, mitjançant referències i diàlegs, entre, per exemple, el món de la arquitectura, la música, la moda, la indústria o l'univers de l'objecte i el fetitxisme. Sovint pren com a matèria de treball artístic, personatges i moments reals o històrics, com a excusa per a plantejar la seva obra. Interrelaciona ficció i realitat amb idees com, control, manipulació, utopia, confort, versió, sèrie B, i la dialèctica constant entre estandardització i firma. Ha exposat en centres d'art i museus d'arreu de Catalunya, de l'Estat espanyol i ha participat en projectes d'abast europeu.

